

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΜΣ : ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Κατεύθυνση: «Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: « Η προσέγγιση ΝΑΤΟ και Ρωσίας, συνεργασία,
προοπτικές και προκλήσεις»**

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Μάριος Ευρυβιάδης

Υπεύθυνος Εργασίας: Δημήτριος Σταυρινός

4 Ιανουαρίου 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδες
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4-7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	8-22
Η ρωσική και η αμερικανική εθνικές ταυτότητες στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον-Ιδεολογικά ρεύματα	
1.1 Τα χαρακτηριστικά της ρωσικής εθνικής ταυτότητας	8-12
1.2 Η ρωσική ορθόδοξη πίστη	12-14
1.3 Η ρωσική πολιτική κουλτούρα.	14-16
1.4 Η πιθανότητα ενσωμάτωσης της Ρωσίας στις δημοκρατίες της δυτικής Ευρώπης	16-18
1.5 Τα ιστορικά χαρακτηριστικά της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής	18-19
1.6 Ο φιλελεύθερος ιδεαλισμός και ο πολιτικός ρεαλισμός	19-20
1.7 Η μεταψυχροπολεμική εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ	20-22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	23-42
Οι σχέσεις NATO-Ρωσίας	
2.1 Η αλλαγή των σχέσεων NATO – Ρωσίας.	23-28
2.2 Η ΕΣΣΔ, η Ρωσία και το «Κοινό Ευρωπαϊκό Σπίτι»	28-30
2.3 Οι σχέσεις NATO-Ρωσίας μετά το 1991	30-34
2.4 Η συνάντηση της Μάλτας	34-35
2.5 Η ενοποίηση της Γερμανίας	36-37

2.6	Η κρίση του Κοσσόβου	37-38
2.7	Η κρίση της Γεωργίας	38-40
2.8	Οι προκλήσεις στις σύγχρονες σχέσεις NATO-Ρωσίας.	40-42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	43-77
------------	-------

Η ανάλυση της σχέσης NATO Ρωσίας με τη ρεαλιστική θεωρία

3.1	Η ρεαλιστική θεωρία των διεθνών σχέσεων	43-48
3.2	Ανάλυση των Ρωσικών στρατηγικών επιλογών	48-62
3.3	Ανάλυση των στρατηγικών επιλογών του NATO	62-69
3.4	Η συνεργασιακή ασφάλεια	69-77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	78-87
------------	-------

Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	88-91
----------	-------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	92-97
-----------	-------

Κρίσιμες ημερομηνίες στην πορεία συνεργασίας NATO-Ρωσίας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98-101
--------------	--------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να εξετάσει τη σχέση NATO και Ρωσίας στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον ασφαλείας, μέσω της μελέτης και της ανάλυσης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και με τη συνδρομή της ρεαλιστικής θεωρίας των διεθνών σχέσεων να καταλήξει στην καλύτερη μορφή συνεργασίας που είναι δυνατό να αναπτυχθεί μεταξύ τους στο μέλλον. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας των ΗΠΑ και της Ρωσίας επηρεάζουν καθοριστικά τη σχέση του NATO και της Ρωσίας και για το λόγο αυτό θα αναλυθούν διεξοδικά.

Μετά την κατάρρευση του συμφώνου της Βαρσοβίας η θεωρία του Κλαούζεβιτς ότι ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα, παρότι κλασσική για την εποχή της, υπερκεράστηκε από τις εξελίξεις της εποχής. Στο υφιστάμενο περιβάλλον ασφαλείας η αναζήτηση προσαρμοσμένων λύσεων για την ικανοποίηση των παγκόσμιων αιτημάτων ασφαλείας είναι η κύρια στρατηγική πρόκληση¹. Η μέχρι σήμερα η προσπάθεια συνεργασίας NATO και Ρωσίας αποτελεί μια μορφή αντιπαράθεσης για την απόκτηση τοπικής υπεροχής στο χώρο που ορίζεται από την ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια της Ρωσίας. Η δυναμική αυτή σχέση έχει συνιστώσες που παρά την άμβλυνση των διεθνών προκλήσεων ασφαλείας ενέχει τον κίνδυνο της περιφερειακής αποσταθεροποίησης και της ανατροπής της επικρατούσας ισορροπίας ισχύος.

Οι παρατηρήσεις του πρώτου ΓΓ/NATO Λόρδου Ismay, ότι το NATO δημιουργήθηκε για να διατηρήσει την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ, να κρατήσει τους Ρώσους εκτός της Ευρώπης και τους Γερμανούς υποταγμένους (και ανομολόγητα ίσως, τους Γάλλους χαρούμενους)² έχουν απαξιωθεί από την κατάρρευση του αντίπαλου δέους, του συμφώνου της Βαρσοβίας και της ΕΣΣΔ. Οι σχέσεις NATO και Ρωσίας σήμερα, μετά από μια εικοσαετή σχέση συνύπαρξης που ακολούθησε την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, δεν είναι άκρατα ανταγωνιστικές. Παρά τις διακυμάνσεις που διαπιστώνονται λόγω των τεχνικών ανάσχεσης της ηγεμονικής πολιτικής των ΗΠΑ για την εξυπηρέτηση των εθνικών της συμφερόντων, οι σχέσεις της Ρωσίας με τις

¹ Michael.S.Gorbachev, *''Perestroika: New Thinking for our country and the World''*, (New York, Εκδόσεις : Harper and Row, 1987) σελ. 127

² Hall Gardner, *''Dangerous Crossroads. Europe Russia and the future of NATO''* (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997) σελ. 2

ΗΠΑ και συνεπώς με το NATO βελτιώθηκαν σημαντικά από την περίοδο του ψυχρού πολέμου.³ Παρά τις υπάρχουσες δυσκολίες οι δύο αντίπαλοι διεθνείς δρώντες προχώρησαν στη διαμόρφωση θεσμοθετημένων πλαισίων συνεργασίας για την άμβλυνση των σύγχρονων προκλήσεων ασφαλείας, την ανεύρεση μεθόδων και χώρων κατανόησης, συναντίληψης και αλληλοσεβασμού για την επίτευξη σύμπνοιας σε διμερή ζητήματα ή και κοινής δράσης, για την ικανοποίηση αλληλεξαρτόμενων κοινών συμφερόντων.

Η Ρωσία με τη μορφή του ανεξάρτητου κράτους εμφανίστηκε το 1991. Από την ίδρυσή της τα κράτη μέλη του NATO αναλύουν και διερευνούν τις προθέσεις της σχετικά με την προσέγγιση που επιχειρεί με τη Συμμαχία και επικρατεί μια αντιπαράθεση σχετικά με την επίδραση που θα έχει αυτή στο γεωστρατηγικό περιβάλλον της ευρωπαϊκής ηπείρου⁴. Η σχέση της Ρωσίας με τη Δύση γενικότερα άρχισε να αναπτύσσεται μετά την κατάρρευση του συμφώνου της Βαρσοβίας, αρχικά με τη δειλή ενσωμάτωση κανόνων ελεύθερου εμπορίου, νόμων της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας για την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων –υπηρεσιών και προϊόντων και την εξέταση των θεσμικών δομών του καπιταλιστικού συστήματος. Η Ρωσία στα πρώτα χρόνια προσέγγισης με τη Δύση παρουσίασε μια σύμπνοια απόψεων, προτάσεων και επιλογών σε σχέση με τις στρατηγικές επιλογές του NATO, αποσκοπώντας στη δημιουργία μιας σχέσης ισότιμου συνομιλητή και στην πρόσκληση οικονομικών ενισχύσεων και Αυτόματων Διεθνών Επενδύσεων (ΑΔΕ) από τη Δύση για τη στήριξη της εθνικής οικονομίας της.

Η παραπάνω σχέση δοκιμάστηκε από τις ηγεμονικές επιλογές χρήσης βίας από τις ΗΠΑ, για την εδραίωση της κυριαρχίας της στο διαμορφούμενο περιβάλλον ασφαλείας, χωρίς να διαλυθεί διότι η προοπτική της συνεργασίας ήταν πιο ελκυστική για την επίλυση κοινών ζητημάτων ασφαλείας. Η συνεργασία που υλοποιήθηκε αναζητά λύσεις με βάση την γεωστρατηγική και γεωπολιτική διαμόρφωση του ευρύτερου ευρωπαϊκού χώρου και επιδιώκει ταύτιση απόψεων σε θέματα διασφάλισης της διεθνούς ειρήνης και της περιφερειακής ισορροπίας ισχύος.

³ Στήβεν Μ. Γουόλτ, Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ (Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007) σελ. 233

⁴ Jonothan Eyal, ''Who Lost Russia'', (Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009) σελ. 40

Όταν η Ρωσία επιχείρησε να εφαρμόσει μια ιμπεριαλιστική στρατηγική επεκτατισμού εναντίον ανεξάρτητων νεοσύστατων κρατών προκειμένου να ικανοποιήσει τα εθνικά της συμφέροντα προκάλεσε τριγμούς στο μονοπολικό σύστημα ισοροπίας ισχύος και στη Συμμαχία. Η Ρωσία αποδέχεται τις στρατηγικές επιλογές του NATO και παρά τις συνεχείς διευρύνσεις του προς την Ανατολή, κατόρθωσε με τακτικές αντίστασης να περιορίσει την παραπέρα γεωγραφική του επέκταση και με τη σύναψη στρατηγικών διπλωματικών και οικονομικών συνεργασιών να εξισορροπήσει τη Συμμαχία σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο δημιουργώντας συνθήκες «μονομερούς τοπικής ισορροπίας ισχύος»⁵.

Το NATO είναι ο διακυβερνητικός οργανισμός ασφαλείας που επικράτησε στον τελευταίο ηγεμονικό πόλεμο (ψυχρό πόλεμο) και ο εν δυνάμει βραχίονας της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου, παρότι υπήρξαν προτάσεις αποχώρησής του από τη ευρωπαϊκή ήπειρο και ανάληψης αρμοδιοτήτων οργανισμού παγκόσμιας ασφάλειας και η ασφάλεια της Ευρώπης να ανατεθεί στην ΕΕ⁶, επέλεξε τη στρατηγική της προσέγγισης με τη Ρωσία για τη διατήρηση της ειρήνης και τη διάδοση της δημοκρατίας και της ελευθερίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Αυτή η επιλογή στο αρχικό στάδιο διεφάνει ότι είχε τις προοπτικές και τις δυνατότητες να εξελιχθεί σε μια σημαντική στρατηγική συνεργασία.

Στη μεταψυχροπολεμική εποχή οι φιλελεύθεροι ιδεαλιστές των ΗΠΑ, οπαδοί του παρεμβατισμού υποστηρίζουν την εξάπλωση της δημοκρατίας και της ελεύθερης οικονομίας της αγοράς για την εδραίωση της διεθνούς ένομης τάξης. Οι συντηρητικοί ρεαλιστές δεν στηρίζουν τις αμερικανικές αναμίξεις σε διεθνή ζητήματα όταν δεν διακυβεύονται ζωτικά αμερικανικά εθνικά συμφέροντα⁷.

Το NATO και η Ρωσία μέχρι τα πολεμικά γεγονότα του Αυγούστου 2008 στη Γεωργία είχαν αναπτύξει μια συνεργασιακή σχέση ισότιμων συνομιλητών και συνεργατών με σύμπνοια απόψεων σε πολλά εθνικά ζητήματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος, χωρίς να αποφεύγονται αντιπαραθέσεις, οι οποίες όμως ήταν ελεγχόμενες και δεν οδηγούσαν σε καταστάσεις διαχείρισης κρίσεων. Οι σχέσεις

⁵ Bull Hedley, Η Αναρχική Κοινωνία, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2001) σελ. 153

⁶ Hall Gardner, ''Dangerous Crossroads, Europe Russia and the future of NATO'' (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997) σελ. 7

⁷ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000) σελ. 35.

τους σήμερα είναι μερικές φορές εριστικές αλλά πολύ καλύτερες από ότι ήταν στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Άλλωστε καμία χώρα μέχρι σήμερα δεν προσπαθесе να ηγηθεί μιας αντιαμερικανικής συμμαχίας και να διαφοροποιηθεί από την επικρατούσα ήπια εξισορρόπηση των ΗΠΑ⁸.

Ο στόχος των δύο διεθνών δρώντων είναι η παραπέρα ενίσχυση της σταθερότητας και της ασφάλειας με το συντονισμό των παραπέρα ενεργειών τους. Στην υφιστάμενη διεθνή συγκυρία των ασύμμετρων απειλών, της διεθνούς τρομοκρατίας, της αναζήτησης μεθόδων αποτελεσματικής αναβάθμισης των εθνικών και των συμμαχικών στρατιωτικών δυνατοτήτων για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων κινδύνων, η σχέση του NATO με τη Ρωσία πρέπει να είναι ένας γραμμικός ενισχυτής υψηλής απόκρισης στο γραμμικό σύστημα συλλογικής ασφάλειας.

Στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο τα κράτη γίνονται αντιληπτά ως λογικοί εγωιστές που προωθούν τα συμφέροντά τους υπό συνθήκες αλληλεξάρτησης⁹. Οι συνθήκες προκαλούν ρυθμίσεις και συμμαχίες σε μόνιμα και θεσμοθετημένα διεθνή και κανονιστικά πλαίσια προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις για ζητήματα στα οποία συγκλίνουν οι προσδοκίες των εμπλεκομένων μερών.¹⁰

⁸ Στήβεν Μ. Γουολτ, Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ (Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007) σελ. 164

⁹ Leroy A. Benet-James K. Oliver, Διεθνείς Οργανισμοί (Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 2001) σελ. 37

¹⁰ Stephen D. Krasner, Structural Causes and Regime Consequences : Regimes as Intervening Variables , International Organization, 36, no2(Spring 1982) σελ. 185

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ρωσική και η αμερικανική εθνικές ταυτότητες στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον-Ιδεολογικά ρεύματα

1.1 Τα χαρακτηριστικά της ρωσικής εθνικής ταυτότητας

Ο καθορισμός της ρωσικής εθνικής ταυτότητας ήταν και παραμένει μια πρόκληση για τους δυτικούς αναλυτές. Οι Ρώσοι αυτοπροσδιοριζόμενοι χαρακτηρίζονται διαφορετικοί από τους δυτικοευρωπαίους και από τους ασιάτες, ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερης πολιτισμικής τους κουλτούρας και της εθνικής τους κληρονομιάς. Η προσπάθεια να καθοριστεί η ρωσική ταυτότητα δύναται να βασιστεί σε στοιχεία τα οποία συνθέτουν την ιδοσυγκρασία του λαού όπως η ιστορία, η γεωγραφία, η καταγωγή, ο πολιτισμός και η θρησκεία του και να εξεταστεί με ποιό τρόπο αυτά τα χαρακτηριστικά την επηρεάζουν¹¹. Οι ευρωπαίοι διχάζονται ως προς το ρωσικό λαό, που παρότι προσεγγίζει τα ευρωπαϊκά πολιτισμικά χαρακτηριστικά, διατηρεί ταυτόχρονα μια πολιτισμική σχέση με την Ασία. Άλλωστε το 1880 η τσαρική Ρωσία και γενικότερα τα βασίλεια της Ασίας συγκαταλέγονταν από τους Δυτικοευρωπαίους μεταξύ των βαρβαρικών κρατών χωρίς το δικαίωμα αναγνώρισης ως μέλη της διεθνούς κοινωνίας¹².

Στο θεωρητικό πεδίο αρκετές σχολές σκέψης προσπάθησαν να διευκρινήσουν τη ρωσική ιδιομορφία βασιζόμενες σε διαφορετικές θεωρίες. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι ευρωπαϊστές και οι σλαβόφιλοι, οποίοι υποστήριξαν με επιχειρήματα την ευρωπαϊκή καταγωγή των Ρώσων και συνεπώς την προσέγγιση με τη Δύση και οι ασιανιστές, οι οποίοι θεώρησαν ότι η καταγωγή τους χάνεται στο μακρινό παρελθόν της στέπας της Μογγολίας και συνεπώς προτίμησαν την προσέγγιση με τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Ευρασίας και τις εκεί αναδυόμενες δυνάμεις¹³.

¹¹ Lionnel Ponsard, *“Russia NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)σελ. 7

¹² Bull Hedley, *Η Αναρχή Κοινωνία*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2001) σελ. 78

¹³ Hall Gardner, *“Dangerous Crossroads, Europe Russia and the future of NATO”* (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997) σελ. 112

Είναι αποδεκτό ότι τα εθνικά χαρακτηριστικά των Ρώσων είναι άμεσα συναρτώμενα με τη γεωγραφική θέση του κράτους τους. Η πατρίδα των Ρώσων είναι μια γεωγραφική περιοχή που εκτείνεται από την Ευρώπη μέχρι την Ασία, με πολιτισμικές επιδράσεις από δύο ηπείρους, που η γεωστρατηγική θέση της προκάλεσε επιδρομές από διάφορους λαούς (Μογγόλους-Τζένκινς Χαν, Γάλλους-Ναπολέον, Γερμανούς-Χίτλερ) και εθνικιστικούς αυτοπροσδιορισμούς προκειμένου να διατηρηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του λαού επηρεάστηκαν καταλυτικά από τον Μέγα Πέτρο και από την αποδοχή της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης.

Το 13^ο αιώνα οι Μογγόλοι κατέλαβαν τη σημερινή ρωσική επικράτεια το 1241 μ.Χ. και τη διατήρησαν υπό την κατοχή τους για περισσότερο από ενάμιση αιώνα. Ήταν μια περίοδος που είχε αρνητικά και θετικά επακόλουθα στο χαρακτήρα του ρωσικού λαού. Διαφοροποίησε του Ρώσους από τους Ευρωπαίους, διαμόρφωσε μια εθνική ταυτότητα που ήταν αντίθετη με αυτή των ασιατών και των οθωμανών Τούρκων, των Ασιατών Ιαπώνων και των Κινέζων και μετά την απελευθέρωσή τους το 1480 μ.Χ. από τον Ιβάν III, το νέο κράτος παρουσίασε μια εθνολογική αυτονομία και σύμφωνα με Ρώσους ιστορικούς αποτέλεσε τη συνέχεια της ταταρο-μογγολικής αυτοκρατορίας¹⁴.

Η τσαρική εποχή ήταν μια περίοδος απομόνωσης του ρωσικού πληθυσμού από την ευρωπαϊκή αναγέννηση και μια συνεχής προσπάθεια της ρωσικής ελίτ-αριστοκρατίας να διαφοροποιηθεί από το λαό και να προσεγγίσει τα ήθη της αντίστοιχης ευρωπαϊκής την οποία θαύμαζε. Ο Μέγας Πέτρος αναμόρφωσε το κράτος με σκοπό να προσδώσει στη Ρωσία ένα ευρωπαϊκό χαρακτήρα, εφαρμόζοντας πρωτοποριακές πολιτικές στον οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό τομέα. Όταν η Αικατερίνη II ανέλαβε την εξουσία το 1762 μ.Χ. το όραμά της ήταν να γίνει αποδεκτή η Ρωσία ως ένα πλήρες μέλος της Ευρώπης του 18ου αιώνα. Οι προσπάθειές της είχαν αντίκτυπο κυρίως στο πολιτισμικό υπόβαθρο της Ρωσίας και λιγότερο στο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό, διότι μόνο η αριστοκρατία είχε ελεύθερη πρόσβαση στην δυτική ευρωπαϊκή ήπειρο¹⁵. Οι κοινωνικές μάζες της Ρωσίας ήρθαν επαφή με τις ευρωπαϊκές ιδέες στη διάρκεια των πολέμων του

¹⁴ Lionnel Ponsard, *“Russia NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)σελ. 7

¹⁵ J.H.Billington, *“The Icon and the Axe :An Interpretive History of Russian Culture”*(New York, Εκδόσεις: Vintage Books, 1970) σελ. 218-219

Ναπολέοντα, όταν ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις συνάντησαν άλλους λαούς, επισκέφθηκαν άλλες χώρες και μυήθηκαν στην ιδεολογία της γαλλικής επανάστασης. Κατά την επιστροφή τους στην πατρίδα, οι καινούργιες ιδέες διαδόθηκαν με εχεμύθια, ελεξίχθηκαν και αναπτύχθηκαν, μυστικά και συνομωτικά λόγω των περιορισμών της τσαρικής κοινωνικής δομής και αποτέλεσαν το επαναστατικό υπόβαθρο και τη βάση της κομμουνιστικής ιδεολογίας, που αργότερα επικράτησε στη Ρωσία μέσω της Οκτωμβριανής επανάστασης.

Η σοβιετική περίοδος άρχισε με την Οκτωβριανή επανάσταση όταν ο Λένιν και οι άλλοι ηγέτες των μπολσεβίκων προσπάθησαν να εξαλείψουν κάθε εθνική αξία και να την αντικαταστήσουν με την ιδεολογία του διεθνούς προλεταριάτου. Στην εποχή δε του Στάλιν ο μαρξιστικός διεθνισμός ενισχύονταν συνεχώς από τις αντι-δυτικές ρωσικές εθνικιστικές τάσεις. Με το πέρας του Β' ΠΠ οι ρωσικές στρατιές που ήρθαν σε επαφή με τη Δύση και διαπίστωσαν την ασυνέχεια της σοβιετικής προπαγάνδας με την ευρωπαϊκή πραγματικότητα¹⁶. Μόνο μετά το 1960 και στη δεκαετία του 1970, όταν η πυρηνική στρατηγική ισορροπία είχε επιτευχθεί με τη Δύση, επετράπη μια πιο πλουραλιστική προσέγγιση με τη Δύση όμως μόνο στον πολιτισμικό και όχι στον ιδεολογικό τομέα.

Την δεκαετία του 1980 ο πρόεδρος Gorbachev με τη θεωρία του «new thinking», χάραξε μια καινούργια πολιτική προσέγγισης με τη Δύση¹⁷. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της πολιτικής αναφέρονται η συμφωνία για την επανένωση των δύο Γερμανιών, η συμφωνία για τις συμβατικές δυνάμεις στην Ευρώπη (CFE), η υποστήριξη του ψηφίσματος του ΣΑ/ΟΗΕ κατά του Ιράκ στον πρώτο πόλεμο του κόλπου και η αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν. Η ιδεολογική αυτή αναγέννηση συνεχίστηκε από την προεδρία Yeltsin, όταν υιοθετήθηκαν πιο δημοκρατικές πολιτικές και μέτρα υπέρ της ελεύθερης αγοράς και της αποδοχής των κανόνων του διεθνούς εμπορίου. Σύμφωνα. Οι στρατηγικοί στόχοι της Ρωσίας ήταν η πλήρης συμμετοχή στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς και η ενσωμάτωσή της στις δημοκρατικές κοινωνίες των δυτικών κρατών και ίσως και σε στρατιωτικές δυτικές συμμαχίες, όπως το NATO.

¹⁶ G. Arbatov, *“The system”* (New York, Εκδόσεις : Times Books, 1992) σελ. 292

¹⁷ Lionel Ponsard, *“Russia NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007) σελ.

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ η Ρωσία ενεπλάκει σε μια διαδικασία μετεξέλιξης, από υπερδύναμη σε μια μεγάλη δύναμη, και συνεχώς προσπαθούσε να ξεπεράσει το σύνδρομο της υπερδύναμης. Το 1993 ο πρόεδρος Yeltsin εφάρμοσε στην εξωτερική πολιτική νεο-ιμπεριαλιστικές πολιτικές προς τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, που έκτοτε ονομάστηκαν «εγγύς εξωτερικό». Αυτές οι πολιτικές σκόπευαν στην ηγεμονία ή καί στην κυριαρχία της Ρωσίας επί των νεοσύστατων δημοκρατιών που βρίσκονταν στο έδαφος της πρώην σοβιετικής ένωσης με σκοπό τη δημιουργία γεωγραφικών ζωνών αποκλειστικής ενεργειακής εκμετάλλευσης. Η στρατηγική αυτή προκάλεσε την εμπλοκή των ΗΠΑ στην περίοδο 1991 -1994, με σκοπό αφενός την πρόληψη συγκρούσεων μεταξύ των καινούργιων ανεξάρτητων κρατών και των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών με τη Ρωσία και αφετέρου τον έλεγχο της μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων που ήταν ακόμη διασπαρμένα σε χώρες τις πρώην σοβιετικής ένωσης¹⁸.

Η ρωσική εθνική ταυτότητα έχει χαρακτήρα μάλλον αυτοκρατορικό και αυταρχικό¹⁹. Οι Ρώσοι διανοούμενοι παρέμειναν προσκολλημένοι στην πίστη ότι η Ρωσία είναι ένας διαχρονικός πολιτισμός παρά ένα έθνος, η δε πολιτισμική ανωτερότητά της έναντι των ασιατικών κρατών θεωρούνταν πάντοτε δεδομένη. Αυτή η αντίληψη σε συνδιασμό με την ορθόδοξη χριστιανική πίστη που ασπάζεται η πλειοψηφία του ρωσικού λαού, δημιούργησε στο υποσυνείδητο του λαού την προσδοκία ενός κράτος μεσσία για την διάδοση της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης, την αναμονή της ίδρυσης μιας τρίτης Ρώμης²⁰ και την καχυποψία προς τα λοιπα θρησκευτικά δόγματα της Ευρώπης. Αυτή η θρησκευτική ιδεολογία είχε μια σαφή επίδραση στην ενάσκηση της εξωτερικής πολιτικής και δεν διεκόπει ούτε στο διάστημα της κομμουνιστικής διακυβέρνησης, καθώς το όραμα της τρίτης Ρώμης που ήταν ιδιαίτερα θελκτικό, υποστηρίχθηκε από λογίους όπως ο Dostoyevsky και ένωσε την ρωσική εκκλησία με τις ιμπεριαλιστικές πολιτικές ιδεολογίες του κράτους²¹.

¹⁸ Hall Gardner, *''Dangerous Crossroads, Europe Russia and the future of NATO''* (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997) σελ. 33

¹⁹ Lionel Ponsard, *''Russia NATO and Cooperative Security''* (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)σελ. 22

²⁰ Αυτή η ιστορική μνήμη έκανε αδύνατο να δεχθούν οι δημοκράτες και οι εθνικιστές της ανεξάρτητης Ρωσίας ότι ορισμένα κράτη της πρώην σοβιετικής ένωσης δεν επιθυμούσαν να παραμείνουν υπό τη ρωσική σφαίρα επιρροής.

²¹ Lionel Ponsard, *Russia, NATO and Cooperative Security*, (New York :Εκδόσεις Routledge, 2007) σελ. 34

Ούτε το τσαρικό σύστημα, ούτε το κομμουνιστικό καθεστώς μπόρεσαν να δημιουργήσουν μια εναλλακτική κοινωνία, καθώς οι κοινωνικές δομές που ίδρυσαν υποστήριζαν τις ηγετικές κοινωνικές ελίτ που διοικούσαν το κράτος. Μετά από 300 χρόνια ως υπερδύναμη η Ρωσία στην μετακομμουνιστική εποχή επιζητούσε ανθρωπιστική και οικονομική ενίσχυση. Πολλές από τις σημερινές εθνικιστικές πράξεις της είναι δυνατό να θεωρηθούν ως επακόλουθο της χαμένης εθνικής της αυτοπεποίθησης. Η ρωσική εθνική ταυτότητα είναι μοναδική με πλουραλιστικά χαρακτηριστικά, καχύποπτη και μη δεκτική στην διαφορετικότητα, με τάσεις μεσσιανισμού σε διάφορες εκδηλώσεις της κοινωνίας.

1.2 Η ρωσική ορθόδοξη πίστη

Έχει παρατηρηθεί ότι διάφορες κοινωνικές ομάδες εντός των κρατών μπορούν να ασκούν επιρροές στην εξωτερική πολιτική και ότι εξωτερικές δυνάμεις μπορεί να προσπαθούν συνειδητά να χειραγωγήσουν τις εσωτερικές πολιτικές ενός κράτους προκειμένου να επηρεάσουν τη διεθνή συμπεριφορά του.

Η Ορθοδοξία ως η κυρίαρχουσα θρησκεία της Ρωσίας δεν είναι μόνο ένα από τα κύρια γνωρίσματα της ρωσικής ταυτότητας αλλά και η δεσπόζουσα αναφορά των Ρώσων όταν θέλουν να περιγράψουν το έθνος τους²². Συχνά οι Ρώσοι χρησιμοποίησαν το επίθετο «ρωσικός» για να περιγράψουν μόνο τη γλώσσα τους και την «ορθοδοξία» για την ταυτότητά τους. Η σχέση της θρησκείας και του έθνους ιστορικά υπήρξε τόσο στενή ώστε όλοι οι πόλεμοι της Ρωσίας να θεωρούνται θρησκευτικοί, ενάντιον αιρετικών, σχισματικών και εχθρικών εθνών. Η ορθοδοξία και η ρωσική εθνική ταυτότητα παραμένουν στενά συνδεδεμένες σήμερα όσο και στο παρελθόν. Ο Πατριάρχης εκπροσωπεί μια αναθεωρημένη μορφή του τσαρικού ιδεαλισμού (ορθοδοξία, αυτοκρατορική ενότητα, εθνικό πνεύμα), όταν επικουρικά ο παν-σλαβισμός και ο ρωσικός εθνικισμός συμπληρώνουν τα οποιαδήποτε κενά με ένα μίγμα αξιών και προσδιοριστικών στοιχείων της εθνικής ταυτότητας.

Σύμφωνα με το δυτικό τρόπο σκέψης η θρησκεία δεν αποτελεί ένα κρατικό δρώντα. Η παράδοση της προ-σοβιετικής εποχής, της κοινής κρατικής και

²² Martin A. Smith, *Russia and NATO since 1991, from cold war through cold peace to partnership* ((New York :Εκδόσεις Routledge, 2006) σελ. 45

εκκλησιαστικής εξουσίας, ενισχύει τον χαρακτήρα της θρησκείας ως κρατικού δρώντα. Ο εκάστοτε Ρώσος τσάρος θεωρούσε τον εαυτό του ως εγγυητή της συνέχισης ύπαρξης της ορθόδοξης πίστης μέχρι τη δεύτερη έλευση του Χριστού στον κόσμο. Επιπρόσθετα η ίδρυση της αυτοκέφαλής ρωσικής εκκλησίας επιδίωκε ένα πρόκριμα για τη δημιουργία της «τρίτης Ρώμης». Όπως προαναφέρθηκε οι σχέσεις μεταξύ εκκλησίας και κράτους ήταν πάντοτε στενές και διαλειτουργικές. Αυτή η κατάσταση επέτρεψε στην εκκλησία να επηρεάζει τον Τσάρο σε αποφάσεις τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική και η ίδια να παραμένει ένας πιστός εκτελεστής των επιταγών του κράτους. Η τριάδα «ορθοδοξία, αυτοκρατορική ενότητα, εθνικό πνεύμα»²³ γρήγορα έγινε ένα φράγμα στη διαδοχή και τη διείσδυση των δυτικών ιδεών.

Στην περίοδο των μπολσεβίκων η εκκλησία απέφυγε να αναμετρηθεί ευθέως με το καθεστώς, το οποίο δεν ήταν δυνατόν να ανεχθεί μια ανεξάρτητη κριτική ηθικής υφής. Μετά την ναζιστική εισβολή πραγματοποιήθηκε μια στροφή στην κυβερνητική πολιτική προς τη θρησκεία, καθώς εκτιμήθηκε ότι το θρησκευτικό συναίσθημα ήταν ένας παράγοντας ομοψυχίας στον αγώνα εναντίον των εισβολέων. Όμως μόνο μετά το 1988 αυτή η κρατική στάση απέκτησε μόνιμα και νόμιμα χαρακτηριστικά και η εκκλησία κέρδισε την αξιοπρέπεια και την θέση που είχε στην τσαρική εποχή. Στο μέσο της δεκαετίας του 1990 κανείς πολιτικός δε μπορούσε να αγνοήσει την εκκλησιαστική εξουσία στη Ρωσία. Στην εθνική εθνοσυνέλευση η εκκλησία δρούσε με την μορφή «λόμπι» για την προώθηση των αρχών και των αξιών της. Οι ηγέτες της εκκλησίας συνεργαζόταν με αξιωματούχους της κυβέρνησης για την διασφάλιση των θρησκευτικών ζητημάτων και την επεξεργασία νόμων σχετικά με τα εκκλησιαστικά θέματα.²⁴

Η ορθόδοξη εκκλησία επειδή αντιπροσωπεύει το κυριότερο συστατικό στοιχείο της ρωσικής εθνικής ταυτότητας απολαμβάνει προνομιακές σχέσεις συνεργασίας με το ρωσικό κράτος και έχει κοινούς αντικειμενικούς σκοπούς: τις ιμπεριαλιστικές βλέψεις του ρωσικού πολιτικού συστήματος που απηχούν την διεθνή ιστορική θρησκευτική αποστολή του. Η αυταρχική και αυτοκρατορική νοοτροπία της

²³ Lionnel Ponsard, *“Russia NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)σελ. 36

²⁴ Lionnel Ponsard, *“Russia NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)σελ.44

επηρεάζει τις ρωσικές πολιτικές πρακτικές και διαμορφώνει τη ρωσική πολιτική κουλτούρα²⁵.

1.3 Η ρωσική πολιτική κουλτούρα

Η πολιτική κουλτούρα ενός έθνους μπορεί να προέλθει από δυνατές ιστορικές μνήμες όπως στρατιωτικές αποτυχίες, κατοχές, βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών, οικονομικές δυσπραγίες και περίπλοκα ή/και επώδυνα ιστορικά γεγονότα που αναγκάστηκε ένα έθνος να βιώσει.

Η ρωσική πολιτική κουλτούρα αντλεί εμπειρίες από το ιστορικό παρελθόν και παραμένει ένα μοναδικό εργαλείο για την κατανόηση του μέλλοντος της ρωσικής πολιτικής. Αυτή παρέμεινε αμετάβλητη στα πέρασμα των αιώνων και διατήρησε αναλλοίωτες συγκεκριμένες ηθικές αρχές²⁶. Επηρεάστηκε από το αυτοκρατορικό σύστημα διακυβέρνησης που της κληροδότησε μια ανοχή σε υπερεξουσίες του εκάστοτε κυβερνήτη-προέδρου και σε μια ελαστική μορφή δημοκρατίας και από την κομμουνιστική περίοδο, όταν οι μπολσεβίκοι αντικατέστησαν τις μοναρχικές αρχές και αξίες με τη δύναμη του κομμουνιστικού κόμματος και της προλεταριακής ιδεολογίας, με την επαναστατικότητα στα μέσα και στους προσδοκώμενους σκοπούς²⁷. Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού και η απαγόρευση της λειτουργίας του κομμουνιστικού κόμματος στη Ρωσία μετά το αυγουστιάτικο πραξικόπημα του 1991, δεν σήμαιναν πως ο κομμουνιστικός πολιτικός χώρος εκριζώθηκε ως δια μαγείας²⁸. Η νοοτροπία του παρέμεινε και η χρήση της θρησκείας ως αντίβαρο της διαπολιτισμικής επέλασης των δυτικών αξιών συνέχισε να υφίσταται.

Με τη διάλυση της ΕΣΣΔ ο Gorbachev θεώρησε ότι η Ρωσία δεν ήταν δυνατό να επιστρέψει σε αυτοκρατορικές νόρμες διακυβέρνησης. Υποστήριξε ότι η ρωσική κοινωνία ήταν πλέον έτοιμη να δεχθεί και να υιοθετήσει πολιτικές ελευθερίες δυτικού τύπου. Στη Ρωσία για αιώνες συνυπήρχαν δύο πολιτικές κουλτούρες, η

²⁵ Lionel Ponsard, *Russia, NATO and Cooperative Security*, (New York :Εκδόσεις Routledge, 2007) σελ. 148

²⁶ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations* (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993) σελ. 145

²⁷ Θανάσης Διαμαντόπουλος, *Το κομματικό φαινόμενο: Μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1993) σελ.

²⁸ Θανάσης Διαμαντόπουλος, *Το κομματικό φαινόμενο: Μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1993) σελ. 156

αυτοκρατορική και η δημοκρατική. Μεταξύ αυτών και από τα μέσα περίπου της 10ετίας του '20 παρεμβλήθηκε η κομμουνιστική περίοδος. Οι κύριες αρχές όλων των πολιτικών μοντέλων διακυβέρνησης της Ρωσίας πρέσβευαν ένα ισχυρό κράτος με μικρή κοινωνική αντιπροσώπευση/συμμετοχή. Η δημοκρατικές αρχές ήταν περισσότερο ένα είδος χειραφετημένης κοινωνικής διαμαρτυρίας παρά μια καθολική εναλλακτική πρόταση από την κοινωνία ή την ηγεσία της. Για την ανάλυση των σχέσεων NATO - Ρωσίας δεν απαιτείται μόνο μια βαθύτερη κατανόηση της ρωσικής εθνικής ταυτότητας, αλλά και μια εικόνα της πολιτικής της κουλτούρας. Τα κύρια λοιπόν στοιχεία που την καθορίζουν είναι :

- Η ορθοδοξία, η οποία περιλαμβάνει στα χαρακτηριστικά της τις αρχές του συντηρητισμού, της απολυταρχίας και των αντι-δυτικών συναισθημάτων.
- Η αυτοκρατορία, η οποία έγινε πλήρως αποδεκτή στη διάρκεια της ιστορίας ώστε για τον ρώσο πολίτη να είναι ταυτόσημη με τη νόμιμη μορφή εξουσίας.
- Η δημοκρατία η οποία δεν έχει την μορφή των ευρωπαϊκών δημοκρατικών αρχών, αλλά θεσμοθετήθηκε για να στηριχθεί η κοινωνική ειρήνη, να υποστηριχθεί ο θεσμός της αυτοκρατορίας, να προκαλέσει την παροχή οφελειμάτων από τις δυτικές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και τη μη απομόνωση της Ρωσίας.
- Το κομμουνιστικό παρελθόν, με τα χαρακτηριστικά της επαναστατικότητας στα μέσα και στους προσδοκώμενους σκοπούς.

Το ρωσικό σύνταγμα του 1993 περιέλαβε πολλές αναφορές σε δημοκρατικές αξίες όπως η ελευθερία του λόγου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι ελεύθερες πλουραλιστικές εκλογές. Η πολιτική δύναμη ωστόσο παραμένει συγκεντρωτική σε μια μικρή ελίτ, με τη διαφθορά, την πολιτικοποίηση του δικαστικού συστήματος και το ρόλο των ολογαρχιών να εμποδίζουν την ομαλοποίηση της κατάστασης και τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης²⁹. Ο πρόεδρος της κυβέρνησης διατηρεί τον τελευταίο λόγο για κάθε γεγονός και δύναται να αποφασίσει για κάθε πράξη χωρίς πάντοτε να ζητήσει τη σύμφωνη γνώμη του κοινοβουλίου ή να λάβει υπόψη του ενδεχόμενες αντιδράσεις από την κοινή γνώμη. Η Ρωσία παρουσιάζεται στο εξωτερικό ως μια δημοκρατική χώρα, όμως εσωτερικά δεν έχει τα χαρακτηριστικά

²⁹ Παναγιώτης Β. Ρουμελιώτης, Παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση (Αθήνα : Εκδόσεις Λιβάνη, 2006) σελ.131

γνωρίσματα των λοιπών ελεύθερων δημοκρατιών. Στη Ρωσία δεν υπάρχει αποκρυσταλλωμένο κομματικό σύστημα αλλά μια πολιτική ρευστοδομή, ανοιχτή σε όλες τις εξελίξεις³⁰.

1.4 Η πιθανότητα ενσωμάτωσης της Ρωσίας στις δημοκρατίες της δυτικής Ευρώπης

Η Ρωσία δεν επιθυμεί την ενοποίησή της σε ένα ευρύτατο οργανισμό ο οποίος θα δρομολογεί και θα καθορίζει τις εθνικές πολιτικές της τόσο σε ζητήματα εσωτερικής όσο και εξωτερικής πολιτικής. Επίσης δεν επιθυμεί τον αφοπλισμό της καθώς διαπιστώνει ότι υφίστανται στρατιωτικές απειλές εναντίον της, είτε άμεσες στην περιφέρειά της, είτε έμεσες από τη διεύρυνση του NATO. Άλλωστε πάντα ο αφοπλισμός ήταν συνέπεια της επικράτησης ενός κλίματος ειρήνης και ασφάλειας³¹. Αυτή η στάση της οφείλεται σε ενέργειες της Δύσης, ορισμένες από τις οποίες είναι:

- Η αμερικανική αυτόνομη συμπεριφορά στον πόλεμο του Ιράκ, που ευθύνεται κατα κύριο λόγο για την πολιτική αντιπαράθεση των δύο κρατών στην περίοδο 2001-2003.
- Οι πολιτικές πιέσεις της ΕΕ για την αναμόρφωση των ρωσικών τακτικών στην περιοχή της Τσετσενία και του Καυκάσου και οι χαρακτηρισμοί της Ρωσίας ως ιμπεριαλιστικής και αντι-δημοκρατικής χώρας.
- Η αμφιλεγόμενη συμπεριφορά των ΗΠΑ και του NATO, όταν προκειμένου να αποκομίσουν την υποστήριξη της Ρωσίας σε κρίσιμα διεθνή ζητήματα, όπως το πυρηνικό πρόγραμμα της Β.Κορέας και του Ιράν, παραβλέπουν «προσωρινά» τα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της εκδημοκρατικοποίησης και της ελευθερίας.

Οι παραπάνω συμπεριφορές δίνουν την εντύπωση ότι η Δύση διατηρεί δύο μετωπικά αντιπαρατιθέμενες και περίπου ισοδύναμες τάσεις: της συνεργασίας και της αντιπαράθεσης. Κυρίως όμως είναι ανεδαφικές και ανεφάρμοστες καθώς περιορίζουν το εύρος της επιδιωκόμενης συνεργασίας και προκαλούν στη Ρωσία

³⁰ Θανάσης Διαμαντόπουλος, Το κομματικό φαινόμενο: Μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1993) σελ. 163

³¹ Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993) σελ. 290

αισθήματα αντίδρασης και αντίστασης παρά προσεταιρισμού των αμερικανικών και ευρωπαϊκών διεθνών στόχων.

Μια τακτική της Ρωσίας που εκφράζει την άποψή της περί συνεργασίας, είναι η εκμετάλλευση των ενεργοπαραγωγών χωρών του εγγύς γεωγραφικού της περιβάλλοντος για την εξοικονόμηση χαμηλής τιμής ενεργειακών προϊόντων, που θα καταναλωθούν στην εσωτερική αγορά της, με σκοπό την αύξηση της διαθεσιμότητας των προς εξαγωγή εθνικών ενεργειακών προϊόντων με υψηλό αντίτιμο πώλησης στη Δύση. Με τον τρόπο αυτό έχει καταστεί ο αποκλειστικός καταναλωτής σε χαμηλή τιμή των ενεργειακών προϊόντων των γειτόνων της και ο κύριος προμηθευτής ενέργειας της Ευρώπης³². Επιπλέον χώρες του πρώην συμφώνου της Βαρσοβίας στην περιοχή του Καυκάσου και της Μαύρης θάλασσας αποσταθεροποιήθηκαν με την ίδρυση ενεργειακών εταιριών ρωσικών συμφερόντων, με κατασκοπία, με οργανωμένο έγκλημα, και με στρατιωτικές απειλές ώστε τα τοπικά καθεστώτα να επιζητούν συνεχώς τη στήριξη της Ρωσίας και να παρέχουν προσύλωση σε αυτή για την επιβίωσή τους και τη διατήρηση της ανεξαρτησίας τους.

Οι παραπάνω πρακτικές στον ενεργειακό, πολιτικό και στρατιωτικό τομέα της ρωσικής πολιτικής επηρεάζουν την συμμετοχή της στις διαδικασίες ενσωμάτωσης, είτε στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, είτε στο NATO. Η αντιμετώπιση του διεθνούς περιβάλλοντος με σχεδιασμούς αντιπαράθεσης μηδενικού αθροίσματος, πέραν των δημοκρατικών θεσμών και των δικαιωμάτων αυτοδιαχείρισης των κρατών, καταργεί σε μεγάλο βαθμό τις προσπάθειες ενσωμάτωσης της Ρωσίας στη Δύση και της ενοποίησης του κράτους της στα αντίστοιχα δυτικά. Γίνεται επίσης φανερό ότι οι κύριοι γεωγραφικοί τομείς ενδιαφέροντος της Ρωσίας δεν είναι πλέον η Ευρώπη, αλλά η Μέση Ανατολή, οι αγορές της και το ενεργειακό αποθεματικό των χωρών της, που με κατάλληλο χειρισμό και οργανωτική ανασυγκρότηση θα επαναφέρει το κύρος και το γόητρο ενός κράτους που αγωνίζεται να αποδείξει τη διαφορετικότητά του και να αποκτήσει το σεβασμό που εκτιμά ότι δικαιούται στο διεθνές περιβάλλον.

Σε απογοήτευση με τις ελπίδες ότι μια παγκόσμια επικράτηση των δημοκρατικών ιδεών θα επέτρεπε σε μια δημοκρατική Ρωσία να συμμαχήσει με την επίσης δημοκρατική Αμερική σε μια συμμαχία δημοκρατικών κρατών που θα περιελάμβανε, χωρίς να περιοριζόταν σε αυτές, την ΕΕ, την Ιαπωνία και την Ινδία,

³² Stephen J. Blank, Is East-West integration possible? (Εκδόσεις : Routledge, 2008) σελ. 32

εναντίον την εναπομείνουσας πλέον κομμουνιστικής χώρας, της Κίνας, η Μόσχα και το Πεκίνο ανέπτυξαν μια πιο στενή σχέση συνεργασίας³³.

Η στρατηγική της Ρωσίας συνίσταται στην προσπάθεια να εμποδίσει την μόνιμη εγκατάσταση αμερικανικών συμφερόντων στις περιοχές του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, ώστε να μην ενισχυθεί παραπέρα ο οικονομικός, πολιτικός και γεωστρατηγικός ρόλος των ΗΠΑ στην κρίσιμη αυτή περιοχή³⁴.

1.5 Τα ιστορικά χαρακτηριστικά της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής

Η ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων των ΗΠΑ, όπως επισημαίνει ο Χάουαρντ Τζόουνς επιτυγχάνεται μέσα από ένα περίεργο μείγμα ιδεαλισμού και ρεαλισμού, του οποίου ποτέ δεν είναι σίγουρο ποιο συστατικό θα υπερισχύσει³⁵. Και οι δύο σχολές σκέψης προωθούν μια διεθνή τάξη βασισμένη στη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και στο διεθνές σύστημα.

Σύμφωνα με τον Κίσιγκερ οι δύο σχολές σκέψης συνυπάρχουν στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Η σχολή του απομονωτισμού υποστηρίζει ότι η Αμερική προωθεί καλύτερα τα συμφέροντά της και τις αξίες της όταν απέχει από το διεφθαρμένο διεθνές σύστημα και λειτουργεί ως φάρος της δημοκρατίας για τα άλλα έθνη, σε αντίθεση με τη σχολή του παρεμβατισμού που προωθεί μια σταυροφορία για τη διάδοση των Αμερικανικών αξιών³⁶.

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ η Αμερική βρέθηκε αντιμέτωπη με ένα κόσμο όπου εθνικό συμφέρον επικρατεί έναντι του διεθνούς δικαίου και τα κράτη ανταγωνίζονται περισσότερο από όσο συνεργάζονται³⁷. Σε αυτό το υπό διαμόρφωση περιβάλλον αρχικές αναλύσεις με βάση το ιδεολογικό ρεύμα του απομονωτισμού πρότειναν αφενός δια των συντηρητικών ότι η ανάμιξη της Αμερικής θα ήταν επιβλαβής για τα αμερικανικά συμφέροντα και αφετέρου δια των φιλελευθέρων ότι η

³³ Hall Gardner, ''Dangerous Crossroads, Europe Russia and the future of NATO'' (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997) σελ.11 2

³⁴ Παναγιώτης Β. Ρουμελιώτης, Παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση (Αθήνα : Εκδόσεις Λιβάνη, 2006) σελ.132

³⁵ Χάουαρντ Τζόουνς, The Course of American Diplomacy from the Revolution to the Present (Σικάγο, Εκδόσεις : The Dorsey Press, 1988) σελ . 11

³⁶ Χένρι Κίσιγκερ, Diplomacy (New York, Εκδόσεις : Simon & Schuster, 1994) σελ. 18

³⁷ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (Αθήνα , Εκδόσεις : Ποιότητα, 2000) σελ. 14

ανάμιξη θα ήταν επιβλαβής για τον κόσμο και εισηγήθηκαν την αναδίπλωση των ΗΠΑ από τη διεθνή σκηνή και τη διάλυση του ΝΑΤΟ³⁸.

1.6 Ο ιδεαλισμός και ο ρεαλισμός

Ιδρυτής και διαχρονικός εκφραστής του φιλελεύθερου ιδεαλισμού θεωρείται ο Γούντροου Ουίλσον, ο οποίος προσέδωσε στην αμερικανική εξωτερική πολιτική ιεραποστολικό χαρακτήρα. Ήταν προσηλωμένος και αφοσιωμένος στην ιστορική αποστολή των Αμερικανών ως καθοδηγητών, ως έθνους που θα δώσει το καλό παράδειγμα για ελευθερία, δημοκρατία ισότητα και οικουμενική ειρήνη³⁹.

Αποτέλεσμα των πολιτικών του φιλελεύθερου ιδεαλισμού είναι η υποστήριξη διεθνών οργανισμών συλλογικής ασφάλειας όπως η Κοινωνία των Εθνών και στη συνέχεια ο ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ, ο παρεμβατισμός για την προάσπιση ηθικών αρχών, η υποστήριξη στρατιωτικών επεμβάσεων για την εξηγηρέτηση δημοκρατικών ιδανικών και η προώθηση των αμερικανικών αξιών. Για τους οπαδούς του ιδεαλιστικού παρεμβατισμού η κρατική κυριαρχία δεν αποτελεί ένα στοιχείο της διεθνούς ένομης τάξης αλλά πολιτικό εμπόδιο στη διεθνή δράση και η προστασία των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων από τις εθνικές κυβερνήσεις είναι πλέον αναγνωρισμένη υποχρέωση της διεθνούς κοινότητας. Οι επεμβάσεις στη Σομαλία, στη Βοσνία και στο Κοσσυφοπέδιο εξηγούνται με αυτή τη θεωρία⁴⁰.

Οι ρεαλιστές έχουν τους ίδιους στόχους με τους ιδεαλιστές αλλά διαφορετική φιλοσοφία. Ενώ οι ιδεαλιστές βασίζουν την εξωτερική πολιτική σε ηθικές αρχές οι ρεαλιστές προτείνουν ότι πρέπει να βασίζεται στην προσπάθεια ικανοποίησης των εθνικών στρατηγικών συμφερόντων. Εκπρόσωποι του πολιτικού ρεαλισμού, όπως ο Κέναν, επισημαίνουν ότι η συμπεριφορά του ατόμου ως δημόσιου προσώπου δεν υπόκειται στις ίδιες ηθικές αρχές και αξίες που ισχύουν για την ανθρώπινη

³⁸ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (Αθήνα, Εκδόσεις: Ποιότητα, 2000) σελ. 20

³⁹ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (Αθήνα, Εκδόσεις: Ποιότητα, 2000) σελ. 30

⁴⁰ Stephen J. Stedman, The New Interventionists, Foreign Affairs, τομ. 72, Νο1 (1992-93) σελ. 3

συμπεριφορά⁴¹, ενώ ο Μορκεντάου αντιτίθεται σε κάθε προσπάθεια για την επιβολή των ηθικών αρχών ενός κράτους πέρα των συνόρων του⁴².

Για τους ρεαλιστές η προώθηση της δημοκρατίας οδηγεί σε μια πολιτική χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς και διαχέει την αμερικανική ισχύ σε περιοχές που δεν έχουν στρατηγική αξία για τις ΗΠΑ.

Η παράδοση του πολιτικού ρεαλισμού, ή σχολή του Άντριου Τζάκσον πρεσβεύει τον πατριωτισμό ως συναίσθημα. Στόχος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής είναι η προάσπιση του έθνους. Ο παρεμβατισμός υποστηρίζεται μόνο όταν θα εξυπηρετήσει με σαφήνεια τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα. Στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου προκειμένου η Τζακσονική κοινή γνώμη να υποστηρίξει τη μακροπρόθεσμη ηγεμονική προσπάθεια των ΗΠΑ χρειάστηκε να πεισθεί ότι η Μόσχα είχε διαμορφώσει μια μεγαλειώδη και συστηματική εκστρατεία με στόχο την παγκόσμια κυριαρχία⁴³. Αυτές οι θέσεις έχουν υιοθετηθεί από το αμερικανικό κατεστημένο και έχουν αποτελέσει το ιδεολογικό υπόβαθρο της διατύπωσης του δόγματος Παούελ, που στηρίζεται στις θεμελιώδεις αρχές ότι οι πόλεμοι πρέπει να διεξάγονται με κάθε διαθέσιμη δύναμη και η επιβολή της θέλησης επί του αντιπαλου να γίνεται με τις λιγότερες δυνατές αμερικανικές απώλειες.

Η παράδοση του οικονομικού ρεαλισμού ή σχολή του Χάμιλτον πρεσβεύει ότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική πρέπει να διαμορφώνεται με γνώμονα το εθνικό οικονομικό συμφέρον και τις δυνατότητες των ΗΠΑ και ορίζει το εθνικό συμφέρον με βάση οικονομικά κριτήρια. Θεωρεί ως διαχρονικά αμερικανικά συμφέροντα αυτά που υποστηρίζουν την ενίσχυση της οικονομικής ισχύος ή αυτά που διαμορφώνουν τις προϋποθέσεις για να συμβεί αυτό. Αυτά είναι η ελεύθερη ναυσιπλοία και επομένως η διατήρηση των ναυτικών εμπορικών οδών ανοιχτών, ομοίως η ελεύθερη αεροπλοία και τα ανοικτά εθνικά σύνορα για τη διακίνηση και διάθεση των αμερικανικών προϊόντων και τηω ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων⁴⁴.

1.7 Η μεταψυχροπολεμική εποχή

⁴¹ George F. Kennan, *“Realities of the American Foreign Policy”* (Princeton, Εκδόσεις : Princeton University Press, 1954) σελ. 48

⁴² Hans J. Morgenthau, *In Defence of National Interest* (New York, Εκδόσεις : Knopf, 1951) σελ. 7

⁴³ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο* (Αθήνα, Εκδόσεις : Ποιότητα, 2000) σελ. 47

⁴⁴ Walter R. Mead, *“Hamilton’s Way”* (World Policy Journal, τομ. 13, Νο3, Φθινόπωρο 1996) σελ. 89-106

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική την εποχή μετά τον ψυχρό πόλεμο βασίστηκε σε ρεαλιστικά και γεωπολιτικά κριτήρια. Σύμφωνα με τον Μπρεζίνσκι στο γεωπολιτικό πλαίσιο της Ευρασίας τα κράτη διαχωρίζονται σε ενεργούς γεωστρατηγικούς δρώντες, που έχουν την ισχύ και τη βούληση να επεκτείνουν την επιρροή τους πέρα από τα σύνορά τους προκειμένου να αλλάξουν το γεωστρατηγικό status quo για το συμφέρον τους και σε κράτη κλειδιά των οποίων η γεωπολιτική θέση τους αποδίδει ένα ιδιαίτερο ρόλο, που αφορά στον έλεγχο της πρόσβασης σε σημαντικές περιοχές και σε ζωτικούς ενεργειακούς πόρους ή στην παροχή σημαντικού στρατηγικού βάθους σε ένα γεωστρατηγικό δρώντα. Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν οι ΗΠΑ, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία και Κίνα, ενώ στη δεύτερη η Ουκρανία, το Αζερμπαϊτζάν, η Τουρκία και το Ιράν⁴⁵.

Οι αμερικανικές μεταψυχροπολεμικές κυβερνήσεις τόσο του Μπους όσο και του Κλίντον υιοθέτησαν μια παρεμβατική πολιτική που εδραίωσε τον ρόλο των ΗΠΑ στην οικοδόμηση του νέου διεθνούς συστήματος. Ο παρεμβατισμός ως χαρακτηριστικό της μεταψυχροπολεμικής εποχής νομιμοποιήθηκε στην αμερικανική κοινή γνώμη με διάφορα επιχειρήματα. Κυρίως προωθήθηκε μια πολιτική η οποία συνδιάζε το αμερικανικό εθνικό συμφέρον με την μεσσιανική αντίληψη περί ηθικής, δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με αυτό τον τρόπο οι γεωπολιτικοί στόχοι των ΗΠΑ στην Ευρασία δικαιολογούνται με την πρόθεση προώθησης των ιδανικών της δημοκρατίας, της ελευθερίας και της ελεύθερης αγοράς. Συμπερασματικά η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στη μεταψυχροπολεμική εποχή νομιμοποιείται στην αμερικανική κοινή γνώμη που ασπάζεται τις ρεαλιστικές αρχές του Τζάκσον και του Χάμιλτον με την επίκληση του γεωπολιτικού και γεωοικονομικού συμφέροντος. Στο τμήμα της κοινής γνώμης που ασπάζεται τις ιδεαλιστικές αρχές του Τζέφερσον και του Ουίλσον ο αμερικανικός παρεμβατισμός νομιμοποιείται με την επίκληση της προώθησης των αμερικανικών αξιών της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴⁶.

Στην υφιστάμενη κατάσταση την προτεραιότητα στο σχεδιασμό της μεταψυχροπολεμικής αμερικανικής στρατηγικής διεκδικούν οικονομικά ζητήματα,

⁴⁵ Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard* (New York, Εκδόσεις : Basic Books, 1997) σελ. 39

⁴⁶ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο* (Αθήνα, Εκδόσεις : Ποιότητα, 2000) σελ. 67

ζητήματα ενέργειας, εμπορίου και τεχνολογίας. Μετά τον ψυχρό πόλεμο το διεθνές σύστημα παραμένει άναρχο, χωρίς την ύπαρξη μιας κεντρικής αρχής που θα επιβάλλει νόμους και συμφωνίες. Πολλές αιτίες ανταγωνισμών και πολέμων παραμένουν ίδιες όπως στο παρελθόν, όπως η επιθυμία για αύξηση της εθνικής ισχύος, οι οικονομικοί ανταγωνισμοί, εθνικισμοί, πολιτισμικές και θρησκευτικές αντιπαλότητες και εδαφικές διεκδικήσεις.

Οι ΗΠΑ έχουν ουσιαστικά απορρίψει την πολιτική του απομονωτισμού και βρίσκονται μπροστά σε δύο επιλογές για τη διαμόρφωση του νέου διεθνούς συστήματος και την προάσπιση των εθνικών τους συμφερόντων. Η πρώτη είναι ο επιλεκτικός παρεμβατισμός, είτε μονομερώς, είτε πολυμερώς με τη συνδρομή οργανισμών όπως το NATO. Η πολιτική του συγκαταβατικού ηγεμόνα, της πολυμερούς ισορροπίας, της αρχής του πρώτου μεταξύ ίσων, αποσκοπεί στην αποφυγή της υπερεξάπλωσης και της υπερανάληψης υποχρεώσεων που θα μοιράσουν τις αμερικανικές δυνάμεις και θα εξασθενίσουν ενδεχομένως σταδιακά την ισχύ της χώρας. Παραλλαγή της είναι η ηγεμονική προσέγγιση του διεθνούς συστήματος, η αναμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ και η επιβολή της θέλησης και των συμφερόντων τους σε ένα μονοπολικό σύστημα αμερικανικής ηγεμονίας. Η δεύτερη προτάσσει τη δημιουργία ενός διεθνούς συστήματος βασισμένου στις αρχές του δικαίου, στους διεθνείς οργανισμούς και στην πολυμερή διπλωματία. Ένα σύστημα με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και την ελευθερία. Τα εθνικά κυριαρχικά δικαιώματα υποχωρούν προκειμένου να προασπιστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα ακόμα και με τη χρήση βίας⁴⁷.

⁴⁷ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (Αθήνα, Εκδόσεις: Ποιότητα, 2000) σελ. 111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι σχέσεις NATO-Ρωσίας

2.1 Η αλλαγή των σχέσεων NATO – Ρωσίας.

Η μεγαλύτερη πρόκληση στις σχέσεις NATO-Ρωσίας μετά το πέρας του ψυχρού πολέμου ήταν η υπέρβαση 50 χρόνων ανταγωνισμού και η θεσμοθέτηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης. Τη 12 Ιουνίου 1990 το κοινοβούλιο της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας ανακοίνωσε την ανεξαρτησία της Ρωσίας, η οποία όμως συνέχιζε να είναι μέρος της σοβιετικής ένωσης μέχρι το 1991 που η ΕΣΣΔ διαλύθηκε και αντικαταστάθηκε από την Κοινοπολιτεία των Ανεξαρτήτων Κρατών (CIS), η οποία περιέλαβε τα πρώην σοβιετικά κράτη. Η ανεξάρτητη Ρωσία διατήρησε τα διεθνή δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της πρώην σοβιετικής ένωσης, συμπεριλαμβανομένων μεταξύ των άλλων του αξιώματος του μόνιμου μέλους στο United Nations Security Council (UNSC) και της συμμετοχής σε άλλους διεθνείς οργανισμούς. Επίσης δήλωσε υπεύθυνη για την ασφάλεια, τη διαχείριση και τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων που διέθετε στα εδάφη της⁴⁸. Επίσης ήταν διατεθειμένη να δεχθεί μικρές ανακατανομές ισχύος στην περιφέρειά της εφόσον αυτές δεν θα επηρέαζαν την ισορροπία ισχύος της περιοχής. Η στρατηγική που ακολούθησε χαρακτηρίζεται από τον Morgenthau ως προσπάθεια διατήρησης του status quo και της ισορροπίας ισχύος στη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή⁴⁹.

Αμέσως μετά την ίδρυση της ρωσικής δημοκρατίας ο πρόεδρος Gorbachev παρουσίασε τη ρωσική προσέγγιση της ευρωπαϊκής ασφάλειας, του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού» (Common European Home), στο πλαίσιο της νέας μορφής σκέψης (New Thinking), ενώ ο πρόεδρος Yeltsin που στη συνέχεια υποστήριξε αυτή τη στρατηγική, είχε αντικειμενικό σκοπό την ενσωμάτωση της Ρωσίας στους

⁴⁸ Lionel Ponsard, 'Russia NATO and Cooperative Security' (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)σελ. 61

⁴⁹ Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993) σελ. 54

ευρωπαϊκούς θεσμούς και την ισότιμη συνεργασία της με την ΕΕ, ίσως ακόμα και με το ΝΑΤΟ⁹. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επισημανθεί ότι όταν η Ρωσία ηττήθηκε στον ψυχρό πόλεμο, επικράτησε ένα κλίμα εθνικής ταπείνωσης, το οποίο επιδεινώθηκε από τη διάλυση της ΕΣΣΔ και την προσπάθεια ανασύστασης του κράτους και τον μετασχηματισμό του από μια παγκόσμια υπερδύναμη σε μια περιφερειακή δύναμη. Η Ρωσία στη μεταψυχροπολεμική περίοδο ήταν η ισχνή σκιά της κραταιάς σοβιετικής ένωσης και παρά τις στρατιωτικές της δυνατότητες, η εσωτερική πολιτική ρευστότητα και η οικονομική δυσπραγία αποδυνάμωναν το εθνικό γόητρο και συνεπώς την διαπραγματευτική της ικανότητα στις διεθνείς σχέσεις. Μετά το 1993 ο πρόεδρος Yeltsin σχεδίασε τη δημιουργία μιας ζώνης πολιτικής επιρροής στις χώρες της πρώην σοβιετικής ένωσης της συνοριακής περιφέρειας της Ρωσίας, εφαρμόζοντας μια νεο-ιμπεριαλιστική προσέγγιση με σκοπό τη διαφύλαξη της εδαφικής της ακεραιότητας.

Η προαναφερθείσα ρωσική δράση κινητοποίησε το ΝΑΤΟ και προκάλεσε ανάδραση που αφορούσε στην προσπάθεια μετεξέλιξης και προσαρμογής του στις νέες διεθνείς συνθήκες με στόχο τον περιορισμό των επιλογών της ρωσικής πολιτικής στον ευρωπαϊκό χώρο αλλά και την εδαφική επέκταση στο γεωγραφικό χώρο από τον οποίο αποχώρησε η ΕΣΣΔ, διατυπώνοντας το δόγμα της διεύρυνσης που προέβλεπε εθελοντική ένταξη στη Συμμαχία των καινούργιων ανεξάρτητων κρατών από τη Βαλτική μέχρι τη μαύρη θάλασσα⁵⁰. Ειδικότερα:

- Το 1991 με βάση το νέο επιχειρησιακό δόγμα του το ΝΑΤΟ σχεδίασε τη δημιουργία στρατιωτικών δυνάμεων ευκίνητων, άμεσα αναπτύξιμων, άμεσα μεταφερόμενων και ευέλικτων, ενώ παράλληλα διατήρησε σε ισχύ το άρθρο 5 για την συλλογική άμυνα και ασφάλεια της ιδρυτικής συμφωνίας της Συμμαχίας. Δηλαδή απέκτησε δυνατότητες ειρηνευτικών επιχειρήσεων πέραν της παραδοσιακής στατικής άμυνας περιοχής.

- Το αμερικανικής εμπνεύσεως πρόγραμμα της συνεργασίας για την ειρήνη (Partnership for Peace-PfP) δημιουργήθηκε για να θέσει τις προϋποθέσεις της προσέγγισης με τη Ρωσία και τις χώρες της πρώην σοβιετικής ένωσης, χωρίς να όμως να προβλέπει δικαιώματα συναπόφασης στα μέλη του. Τα πλεονεκτήματά του

⁵⁰ Jonathan Eyal, *‘Who Lost Russia’*, (Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009) σελ. 40

ήταν ότι διατηρούσε το NATO στο κέντρο της ευρωπαϊκής ασφάλειας και τις ΗΠΑ στην ηγεσία των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, ήταν ανοιχτό σε οποιαδήποτε εθελοντική συμμετοχή νέων κρατών και προσέφερε οικονομικές παροχές, με τις μορφές της εκπαίδευσης προσωπικού και διάθεσης στρατιωτικού εξοπλισμού στα μέλη του. Το κράτος που αρχικά υποστήριξε το πρόγραμμα και στη συνέχεια τη διεύρυνση του NATO, ήταν η Γερμανία η οποία δεν επιθυμούσε να παραμείνει το κράτος της απορρόφησης των ενδεχόμενων κραδασμών, στην συνοριακή περίμετρο της Συμμαχίας⁵¹. Η Ρωσία αρχικά υπέγραψε ένα PfP Status Of Forces Agreement (SOFA) με το NATO, στη συνέχεια συμμετείχε σε ένα ξεχωριστό πλαίσιο του προγράμματος (Initial Preparation Phase-IPP) και τελικά το 1994 εντάχθηκε ως πλήρες μέλος.

- Το 1997 δημιουργήθηκε το ξεχωριστό διμερές συμβούλιο για τις διαβουλεύσεις NATO-Ρωσίας (Permanent Joint Council-PJC). Η Ρωσία το θεώρησε ως ένα θεσμικό όργανο που θα ήταν δυνατό να περιορίσει την διεύρυνση του NATO στο ευρωπαϊκό έδαφος και ως ένα χώρο συζητήσεων στον οποίο θα είχε ισότιμη άποψη για το διαμορφούμενο περιβάλλον ασφαλείας. Η λειτουργία του διεκόπη με την επιχείρηση του NATO στο Κόσσοβο. Δημιουργήθηκε για να διαβεβαιώσει τη Ρωσία ότι η πρώτη διεύρυνση του NATO δεν θα προκαλούσε την απομόνωση και την περικύκλωσή της. Στην πραγματικότητα σε αυτό το συμβούλιο η Ρωσία δεν διέθετε δικαίωμα veto για να αναιρέσει τις αποφάσεις του NATO που θεωρούσε ότι ήταν αντίθετες με τα εθνικά της συμφέροντα,⁵² μόνο ενημερωνόταν για τις αποφάσεις του χωρίς καμμία συμμετοχή στην διαμόρφωσή τους και χωρίς δυνατότητα να επηρεάσει την τελική τους μορφή.

- Το 2002 οι σχέσεις της Συμμαχίας και του NATO αναθερμάνθηκαν όταν ιδρύθηκε το καινούργιο συμβούλιο (NATO-Russian Council -NRC). Προτάθηκε αρχικά από τον πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρεταννίας Τόνυ Μπλάιρ το 2001, ώστε να ενισχυθεί η ζητούμενη από τη Ρωσία ισοτιμία στη διαμόρφωση και στη λήψη των αποφάσεων του NATO και υποστηρίχθηκε από τον ΥΠΕΞ των ΗΠΑ Κόλιν Πάουελ. Δηλώθηκε δε από τον ΓΓ NATO Ρόμπερτσον ότι η διαφορά με το PJC ήταν κυρίως

⁵¹ Jonathan Eyal, 'Who Lost Russia', Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 48

⁵² Thomas Forster 'Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?' Journal of Communist studies and transition politics Vol21, No3, September 2005, σελ. 332-353.

συναισθηματική παρά αριθμητική σε σχέση με τα οφέλη της Ρωσίας⁵³. Το συμβούλιο συνεδρίαζε κανονικά μέχρι τον Αύγουστο 2008 που συνέβει η Ρωσο-Γεωργιανή σύγκρουση. Στο διάστημα αυτό η Ρωσία απέκτησε διπλωματική αντιπροσωπεία στο στρατηγείο του NATO στις Βρυξέλλες και ένα πολιτικο-στρατιωτικό γραφείο στο ανώτατο συμμαχικό στρατηγείο του NATO στο SHAPE, ενώ το NATO γραφείο πληροφόρησης κοινού στη Μόσχα.

Η στρατιωτική επιχείρηση του NATO στην Σερβία την 24 Μαρτίου 1999 και ο 78ήμερος βομβαρδισμός της, ήταν περίοδος εξαιρετικής όξυνσης στις σχέσεις NATO – Ρωσίας. Καταρχήν έθεσε τέλος στις μεγάλες προσδοκίες της Ρωσίας ευρύτερης συνεργασίας της με τη Δύση. Παρά τις προφάσεις διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων η επιχείρηση στην πρώην Γιουγκοσλαβία ήταν μια σαφής παραβίαση του διεθνούς δικαίου, των αρχών αυτοδιάθεσης των λαών, της μη ανάμιξης στα εσωτερικά ζητήματα των ανεξάρτητων κρατών του ΟΗΕ, της τελικής πράξης του Helsinki 1975 και επίσης της ιδρυτικής συμφωνίας των σχέσεων NATO-Ρωσίας του 1997. Η εμφύλια σύγκρουση έδειξε την αδυναμία της Ρωσίας να επιβάλλει τη θέλησή της στο διεθνές περιβάλλον και να διαχειριστεί ένα διεθνή ζήτημα για την υποστήριξη των συμμάχων της και για τη στήριξη των εθνικών της συμφερόντων. Η πρώην Γιουγκοσλαβία ήταν ένα γεωστρατηγικό σταυροδρόμι που αφορούσε τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ, της Γερμανίας (Ευρώπης), της Ρωσίας, Τουρκίας, Ουκρανίας, Μέσης Ανατολής και του Ιράν⁵⁴.

Η τρομοκρατική επίθεση της 9 Σεπτεμβρίου 1999 (9/11) εναντίον στόχων στις ΗΠΑ, βελτίωσε τα επίπεδα συνεργασίας ΗΠΑ-Ρωσίας και Ε.Ε. στον αγώνα για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας⁵⁵. Η τρομοκρατική επίθεση συνέβει την εποχή που η πολιτική του προέδρου Putin για την ενίσχυση της συνεργασίας με την Ευρώπη και την εξισορρόπηση της ισχύος των ΗΠΑ είχε περιορισμένες επιτυχίες. Η τραγωδία ήταν μοναδική ευκαιρία για τη Ρωσία να συνεργαστεί ισότιμα με τη Δύση και ειδικότερα με τις ΗΠΑ. Τα έμμεσα πλεονεκτήματα για τη Ρωσία από την τρομοκρατική επίθεση ήταν:

⁵³ Thomas Forster “Russia’s relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?” (Journal of Communist studies and transition politics Vol21, No3, September 2005) σελ. 332-353.

⁵⁴ Hall Gardner, “Dangerous Crossroads, Europe Russia and the future of NATO” (London, Εκδόσεις: Praeger, 1997) σελ. 155

⁵⁵ O Antonenko, “Putin’s Gamble” (Survival, Vol. 43, No 4 Winter 2001-2) σελ. 49

- Εάν οι ΗΠΑ κατόρθωναν να υπερισχύσουν του ισλαμικού φονταμενταλισμού στη Κεντρική Ασία, θα εξάλειφαν τον ισλαμικό κίνδυνο στα νότια σύνορα της Ρωσίας και έτσι θα δημιουργούνταν καλύτερες συνθήκες ασφαλείας για τη Ρωσία χωρίς την εμπλοκή των ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων. Εάν αποτύγχαναν και αποχωρούσαν από την Κεντρική Ασία, η Ρωσία θα παρέμενε ο μοναδικός εγγυητής της ασφάλειας στην περιοχή έναντι του διογκούμενου ισλαμικού κινδύνου.

- Με την παροχή διευκολύνσεων στις στρατιωτικές βάσεις στο Κιργιστάν, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν και Καζακστάν η Ρωσία θα συναποφάσιζε για τις εξελίξεις και την εφαρμοζόμενη πολιτική της Δύσης στη Κεντρική Ασία.

- Οι στρατιωτικές ρωσικές επιχειρήσεις στην Τσετσενία ήταν δυνατό να ενταχθούν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο για την καταπολέμηση της παγκόσμιας τρομοκρατίας και να μην τύχουν αυστηρής κριτικής τόσο από την Ευρώπη όσο και από την Αμερική.

- Η υποστήριξη της Ρωσίας στον αγώνα εναντίον της διεθνούς τρομοκρατίας των ΗΠΑ θα απέφερε οικονομική ενίσχυση από τη Δύση, για την παραπέρα βελτίωση των στρατιωτικών της δυνατοτήτων, την ανάπτυξη της εθνικής ισχύος και τελικά την αναδιάρθρωση της οικονομίας της.

- Η διαφαινόμενη αναδιοργάνωση του NATO σε ένα διεθνή οργανισμό ασφαλείας με ικανότητες ανάληψης δράσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, θα δημιουργούσε απαιτήσεις ίδρυσης στο εσωτερικό του περισσότερων πολιτικών παρά στρατιωτικών δομών και επομένως μια ευκαιρία για ουσιαστικότερη συμμετοχή της Ρωσίας.

Στο NATO το ενδεχόμενο της παραπέρα ανάπτυξης της συνεργασίας του με τη Ρωσία προκαλούσε δυσπιστία στα κράτη-μέλη του. Υπήρχε η εκτίμηση ότι η Ρωσία ως μέλος του ήταν πιθανό να μπλοκάρει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Συμμαχίας και έτσι να την καταστήσει ανίκανη να πρωταγωνιστεί στις διεθνείς εξελίξεις και προκλήσεις και με αυτό τον τρόπο να διαλύσει τη Συμμαχία εκ των έσω.

Η πλήρη ενσωμάτωση της Ρωσίας δεν κατέσται δυνατή στη δεκαετία του '90, διότι τα μέλη του NATO ανησυχούσαν από την ασταθή πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στη Ρωσία και ιδιαίτερα από την έλλειψη ασφαλών εκτιμήσεων για τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και την οικονομική πολιτική της. Σε πολλές περιπτώσεις η Ρωσία αντιμετωπιζόταν περισσότερο ως συνεργάτης παρά ως σύμμαχος. Ωστόσο

και στη ρωσική πλευρά και ιδιαίτερα στα υπουργεία αμύνης και εξωτερικών, δεν επιθυμούσαν τη βελτίωση των σχέσεων με τις δυτικές δημοκρατίες και το NATO πέραν ενός ορίου, που θα επέτρεπε στη Ρωσία την εκτέλεση στρατηγικών πολιτικών ελιγμών για την καλύτερη ικανοποίηση των εθνικών της συμφερόντων.

2.2 Η ΕΣΣΔ, η Ρωσία και το «Κοινό Ευρωπαϊκό Σπίτι»

Ο πρόεδρος Gorbachev υποστήριξε ότι η ιδέα μιας Ευρώπης ως κοινού σπιτιού για τα ευρωπαϊκά κράτη και τη Ρωσία, πρωτοεμφανίστηκε ως σύλληψη τον Οκτώβριο 1985, στην πρώτη του επίσκεψη στη Γαλλία ως σοβιετικός ηγέτης. Αρχικά θεωρήθηκε ως μια προσπάθεια διαχωρισμού του NATO σε Ευρωπαίους και βορειο-αμερικανούς συμμάχους. Παρουσίαζε τις ΗΠΑ ως μια ξένη δύναμη στην Ευρώπη, της οποίας η παρουσία ήταν δυνατό να προκαλέσει μέχρι και πυρηνικό πόλεμο. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 η σοβιετική ατζέντα περιελάμβανε δράσεις για την μείωση του κύρους των ΗΠΑ και την απαξίωση της στενής σχέσης ΗΠΑ-Ευρώπης. Το 1989 η κατάρρευση της σοβιετικής οικονομίας και η αποτυχία των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων της Perestroika δημιούργησαν καινούργια δεδομένα.

Η θεωρία του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού»⁵⁶ υποστήριξε ότι ιστορικά, πολιτισμικά, παραδοσιακά και γεωγραφικά η ΕΣΣΔ ήταν μέλος της Ευρώπης και επομένως του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού» καθώς οι πολίτες της διαβιούν στην ευρωπαϊκή ήπειρο και μαζί με τους λοιπούς κατοίκους της νομιμοποιούνται στην συμμετοχή στην κληρονομιά του πολιτισμού που αναπτύχθηκε σε αυτή την ήπειρο, καθώς σαφώς συμμετείχαν στην δημιουργία, στην ανάπτυξη και στην εξέλιξή του. Θεωρήθηκε ότι αποσκοπούσε στη δημιουργία καταλλήλων συνθηκών για τον περιορισμό των αμυντικών δαπανών της ΕΣΣΔ και στην πρόκληση οικονομικής και τεχνολογικής ενίσχυσης από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Η ΕΣΣΔ παρουσιαζόταν πρόθυμη να μοιραστεί και να αποδεχθεί ισότιμα με τα λοιπά ευρωπαϊκά κράτη τις δυτικές αρχές και αξίες σχετικά με τη δημοκρατική συμπεριφορά και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και με το NATO.

Το αποτέλεσμα του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού» ήταν ο οργανισμός CSCE, ο οποίος αφορούσε το μοναδικό γεωγραφικό και πολιτικό πανευρωπαϊκό πλαίσιο που

⁵⁶ Lionel Ponsard, *“Russia, NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις :Routledge, 2007) σελ. 137

αναπτύχθηκε στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου και ήταν το μόνο στο οποίο η ΕΣΣΔ και οι σύμμαχοι του συμφώνου της Βαρσοβίας συμμετείχαν ως πλήρη και ισότιμα μέλη με τις ΗΠΑ και τα κράτη του NATO. Το 1990 φάνηκε ότι μπορούσε να συμβάλει στη δημιουργία ενός πανευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας⁵⁷. Οι τρεις κύριες συνιστώσες ήταν το απαραβίαστο των ευρωπαϊκών συνόρων, η συνεργασία στο οικονομικό, επιστημονικό και τεχνολογικό πεδίο και η συνεργασία σε ανθρωπιστικά και κοινωνικής υφής ζητήματα. Η περίοδος από το τέλος του 1991 μέχρι το τέλος του καλοκαιριού του 1993 συχνά αναφέρεται ως «μήνας του μέλιτος» στη σχέση Ρωσίας και Δύσης. Τα προβλήματα άρχισαν να εμφανίζονται με την δημοσιοποίηση του σχεδιασμού της διέυρυνσης του NATO, και ήταν ο κύριος λόγος που η σχέση NATO-Ρωσίας οδηγήθηκε από την προηγούμενη κατάσταση του ψυχρού πολέμου σε μια κατάσταση «ψυχρής ειρήνης»⁵⁸.

Οι ΗΠΑ και η Ε.Ε. μετά τον ψυχρό πόλεμο παρουσίασαν χαρακτηριστικά αναθεωρητικών δυνάμεων. Απέναντι στη Ρωσία εφάρμοσαν στρατηγικές που συχνά δεν συνδιάστηκαν και γι' αυτό δημιούργησαν ένα σύνολο αντίρροπων διανυσμάτων στο χώρο, με αποτελέσματα τη ρωσική δυσπιστία και καχυποψία. Μια στρατηγική που θα ήταν δυνατό να αποφέρει άμεσα πλεονεκτήματα θα ήταν η άμεση ένταξη της Ρωσίας σε θεσμικούς οργανισμούς της δυτικής κοινωνίας, όπως ο παγκόσμιος οργανισμός εμπορίου, το διεθνές νομισματικό ταμείο και η παγκόσμια τράπεζα. Η πολιτική αυτή θα ενέπλεκε άμεσα τη Ρωσία σε ένα σύστημα θεσμών, κανόνων και μηχανισμών που έχουν διαμορφωθεί από τις ΗΠΑ για τον έλεγχο του διεθνούς περιβάλλοντος μετά τον Β' ΠΠ και θα καθόριζαν τη μελλοντική πορεία της.

Η Ρωσία υποστήριζε πάντα με ιδιαίτερη θέρμη τον Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). για δύο λόγους:

- Προκειμένου να αποδυναμώσει την επιρροή του NATO.
- Να προκαλέσει τη στήριξη του ΟΗΕ σε θέματα εθνικών μειονοτικών συγκρούσεων καθώς μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, 25 εκ. ρώσων πολιτών ζούσαν σε χώρες του πρώην συμφώνου της Βαρσοβίας και αντιμετώπιζαν φυλετικές

⁵⁷ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (Αθήνα, Εκδόσεις: Ποιότητα, 2000) σελ.124

⁵⁸ Smith Martin, Russia and NATO since 1991, from cold war through cold peace to partnership (New York, Εκδόσεις Routledge, 2006) σελ. 33

διώξεις και έλλειψη σεβασμού των μειονοτηκών τους δικαιωμάτων, με έμφαση στην περιοχή των βαλτικών χωρών⁵⁹.

2.3 Οι σχέσεις NATO-Ρωσίας μετά το 1991

Το NATO κατά τη δεκαετία του 1990 αναδιοργανώθηκε στους τομείς της εσωτερικής, εξωτερικής λειτουργίας και στρατηγικής, σχεδίασε και ανέλαβε την εκτέλεση ειρηνευτικών επιχειρήσεων (Peace Keeping Operations) και συμμετείχε σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων (Crisis Response Operations) εκτός των γεωγραφικών ορίων του. Η στρατηγική της διεύρυνσης προκάλεσε καθυστερήσεις στη διαδικασία λήψης αποφάσεων λόγω του αυξημένου αριθμού των κρατών-μελών. Οι καθυστερήσεις όμως όπως αποδεικνύεται από την επιχείρηση στο Ιράκ, προκλήθηκαν κυρίως από τα ιστορικά μέλη και όχι από τα νεώτερα. Στο πλαίσιο της αναθεώρησης του NATO, το 1994 αναπτύχθηκε το νέο στρατιωτικό δόγμα Combined Joint Task Force-CJTF, που προέβλεπε την ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων εκτός των γεωγραφικών ορίων της συμμαχίας, με τη συμμετοχή εθνικών δυνάμεων, με εθελοντική διαδικασία συμμετοχής και από κράτη που είναι δυνατό να μην είναι κράτη-μέλη του NATO. Το δόγμα των συνδιασμένων μεικτών δυνάμεων κρούσης επέτρεπε σε συνδιασμούς βουλήσεων να χρησιμοποιούν τις δυνάμεις του NATO χωρίς να απαιτείται συμμετοχή όλων των Συμμάχων. Δυνάμεις που είναι διαχωριζόμενες αλλά όχι διαχωρισμένες από το NATO παρέχουν το όφελος της ολοκληρωμένης δομής και εκπαίδευσης του NATO χωρίς απαραίτητα να συμπεριλαμβάνουν τις ΗΠΑ ή/και να απαιτείται η ομοφωνία στη Συμμαχία⁶⁰.

Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις υιοθετήθηκαν από το NATO μετά την εμπλοκή του στον διαμελισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας και συγκεκριμένα στον εμφύλιο πόλεμο της Βοσνίας το 1990 προκειμένου να διατηρηθεί στη ηγεσία του συστήματος ασφαλείας του ευρωπαϊκού χώρου και επιδιώκοντας να αποκτήσει εμπειρία σε αποστολές διαχείρισης εθνικών κρίσεων. Μετά την επιχείρηση στα

⁵⁹ Hall Gardner, *''Dangerous Crossroads, Europe Russia and the future of NATO''* (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997) σελ. 55

⁶⁰ Άρθρο του πρώτατη του L.F.Kennedy School of Government του Harvard University στο βιβλίο του Σ. Νταλής, Π.Ι.Τσάκωνας *«Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Αμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι»* (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004) σελ.41

Βαλκάνια οι παραδοσιακές αρχές της Συμμαχίας για τον περιορισμό της επιχειρησιακής της ευθύνης στα γεωγραφικά όρια των εθνικών συνόρων των κρατών-μελών της είχαν πλέον αναθεωρηθεί.

Η ισχύς ενός κράτους αποτελείται από σταθερά και μεταβλητά στοιχεία. Τα σταθερά είναι η γεωγραφική θέση του και οι φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές του ενώ στα μεταβλητά περιλαμβάνονται η τεχνολογία του, η ηγεσία του, ο πληθυσμός του, η στρατιωτική του ικανότητα και κυρίως η ποιότητα της διπλωματίας του⁶¹. Η Ρωσία υποστήριξε συχνά ότι παραμένει μια υπερδύναμη όχι μόνο διότι το πυρηνικό της οπλοστάσιο, οι στρατιωτικές της δυνατότητες, οι διαστημικές της ικανότητες και η τεχνολογία αιχμής που διαθέτει της κατωχυρώνουν αυτό το δικαίωμα, αλλά επίσης διότι οι ανεξάντλητες φυσικές πηγές και η γεωστρατηγική της θέση ενισχύουν τα προαναφερθέντα πλεονεκτήματα. Υπογράμμισε δε ότι οι σχέσεις της με τις ΗΠΑ ήταν δυνατό να γίνουν αποδεκτές μόνο σε ένα πλαίσιο ισότητας μεταξύ συνεργατών. Μια ιδεολογία υπερδύναμης συνέχιζε να διαμορφώνει τις συμπεριφορές και τις αποφάσεις σχεδόν όλων των Ρώσων ηγετών και εκπροσώπων του κράτους στις σχέσεις τους με τα λοιπά κράτη της διεθνούς κοινότητας.

Με την ανάληψη της ρωσικής προεδρίας από τον Roubin δύο αποφάσεις του στις αρχές του 2001 ήταν εξαιρετικά σημαντικές στην χάραξη της εθνικής εξωτερικής πολιτικής. Το κλείσιμο της ρωσικής ναυτικής βάσης στο Β. Βιετνάμ και της εγκατάστασης συλλογής στρατηγικών πληροφοριών στην Κούβα. Οι επίσημες εξηγήσεις που δόθηκαν για την απόσυρση της Ρωσίας από την Κούβα και το Βιετνάμ ήταν οι οικονομικές δυσχέρειες, όμως εκτιμάται ότι τα αίτια αυτής της απόφασης ήταν βαθύτερα όπως η έμμεση παραδοχή ότι η Ρωσία δεν ήταν δυνατό να παρουσιάζεται πλέον ως μια παγκόσμια υπερδύναμη. Η Ρωσία είχε εμμέσως ενημερώσει την παγκόσμια κοινότητα για τα όρια της «εθνικής γραμμής απώλειας δύναμης»⁶², εφαρμόζοντας ήπια εξισορρόπηση (διπλωματικές ενέργειες) στην πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ.

Ιστορικά υπάρχουν τρεις σχολές σκέψης για τις προτεραιότητες της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Οι δυτικοευρωπαϊστές, οι σλαβόφιλοι και οι ασιανιστές⁶³. Η πρώτη σχολή υποστηρίζει ότι η Ρωσία πρέπει να είναι μια ευρωπαϊκή δύναμη και να

⁶¹ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations* (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993) σελ. 140

⁶² Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική* (Αθήνα, Εκδόσεις : Ποιότητα, 2004) σελ. 107

⁶³ Lionel Ponsard, *“Russia, NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις :Routledge,2007) σελ. 24

καταβάλλει συνεχώς κάθε δυνατή προσπάθεια να ενταχθεί, να ενσωματωθεί πλήρως στη Δύση και να αξιοποιήσει δυτικά πρότυπα και αξίες. Η σχολή των σλαβόφιλων αποδέχεται τον δυτικοευρωπαϊκό προσανατολισμό και υποστηρίζει επιπλέον ότι η Ρωσία έχει την ιστορική υποχρέωση να αναλάβει ένα ηγετικό ρόλο μεταξύ των σλαβικών εθνών στην Ανατολική και ΝΑ Ευρώπη. Αυτή η άποψη είναι η ευρύτερη που επικρατεί και έχει τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή αποδοχή. Οι ασιανιστές υποστηρίζουν μια σχέση ισορροπίας μεταξύ Ευρώπης-ΗΠΑ και Ασίας.

Η Ρωσία τα μέσα της δεκαετίας του 1990 σχεδίασε τη συνεργασία με την Κίνα και με την Ινδία. Ωστόσο δεν κατάφερε να αναπτύξει στενές φιλικές σχέσεις με τις ασιατικές χώρες καθώς ποτέ στο παρελθόν δεν είχε επιτευχθεί κάτι παρόμοιο. Ιστορικά είχε περισσότερες συγκρούσεις με τους ισλαμιστές παρά με τους ευρωπαίους και για το λόγο αυτό οι ασιάτες και τα ισλαμικά κράτη της Κεντρικής Ασίας πάντα θεωρούσαν τη Ρωσία ως μια εχθρική δύναμη. Μετά την επιχείρηση του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια ως αντίδραση προτάθηκε από τον ΥΠΕΞ Πριμακωφ το 1998 και σε συνέχεια των διμερών συμφωνιών της Ρωσίας με την Ινδία και την Κίνα του 1997, η δημιουργία ενός στρατηγικού τριγώνου συνεργασίας μεταξύ Πεκίνου-Νέου Δελχί και Μόσχας. Η στρατηγική αυτή πρωτοβουλία είχε διπλωματική και οικονομική παράμετρο και αποσκοπούσε στην εξισορρόπηση του μονοπολικού συστήματος των ΗΠΑ⁶⁴.

Η ρωσική πολιτική προς τα μέλη του πρώην συμφώνου της Βαρσοβίας και τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες (αυτές που οι Ρώσοι αποκαλούν εγγύς εξωτερικό) ήταν αρχικά η διάσωση της σλαβικής κληρονομιάς. Όμως η σχέση μεταξύ μιας πρώην αποικιοκρατικής δύναμης και των πρώην αποικιών της είναι δύσκολη καθώς αισθήματα ανωτερότητας, αποδέσμευσης και οικειότητας την επηρεάζουν συνήθως αρνητικά⁶⁵. Για το λόγο αυτό η Ουκρανία, η Λευκορωσία, η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και η Μολδαβία και η Γεωργία προσκλήθηκαν στην (Commonwealth of Independent States-CIS). Η προεδρία Yeltsin παρουσίασε την κοινοπολιτεία ως γεωγραφικά περιορισμένη, πολιτική, οικονομική και στρατιωτική ένωση σλαβικών κρατών για τη διάσωση της σλαβικής κληρονομιάς και επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί ως το συνεργασιακό ισοδύναμο της Ε.Ε. Η τακτική της κυβέρνησης Putin προς την

⁶⁴ Lionel Ponsard, "Russia, NATO and Cooperative Security" (New York, Εκδόσεις :Routledge, 2007) σελ. 100

⁶⁵ Jonathan Eyal, "Who Lost Russia", Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 28

κοινοπολιτεία οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αυτή είχε σχεδιαστεί ως αντίβαρο στην επεκτατικότητα του NATO, χωρίς να επιδιώκεται κάποιο κέρδος άλλης μορφής από αυτή. Η κοινοπολιτεία που σχεδιάστηκε για να αποτελέσει ένα ακόμα εργαλείο άσκησης διεθνούς πίεσης για τη ρωσική επικράτηση στις περιοχές της πρώην σοβιετικής ένωσης και την αντιστάθμιση των ΗΠΑ, δεν είδε το στόχο της αυτό να πραγματοποιείται.

Επί προεδρίας Yeltsin επικρατούσε η άποψη ότι οι περιοχές της πρώην σοβιετικής ένωσης έπρεπε να ανήκουν αποκλειστικά στη ρωσική σφαίρα επιρροής, η οποία επιπλέον έπρεπε να διατηρεί ηγεμονικά δικαιώματα για την επιβολή της ειρήνης και της σταθερότητας σε αυτά. Με την εγκατάσταση των μόνιμων στρατιωτικών βάσεων των ΗΠΑ στο Κιργιστάν και στο Ουζμεκιστάν από το Σεπτέμβριο του 1991 για την υποστήριξη των επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν, η Ρωσία διαφοροποίησε τη στάση της και άρχισε να εφαρμόζει ιμπεριαλιστικές στρατηγικές πρωτοκαθεδρίας στις περιοχές του εγγύς εξωτερικού της όταν διαπίστωσε ότι δεν κατέχει αξιωματικά το δικαίωμα του προστάτη τους⁶⁶. Η ασφάλεια των συνόρων της και ιδιαίτερα σε περιοχές όπως η Αρκτική ζώνη, η Μέση Ανατολή και η Κασπία αποτελούν σύμφωνα με τη καινούργια στρατηγική ασφαλείας της Ρωσίας ζητήματα ύψιστης προτεραιότητας⁶⁷.

Οι τρεις βαλτικές χώρες Εσθονία, Λιθουανία και Λετονία από το 1990 ήταν τα πρώτα κράτη που εκδήλωσαν την επιθυμία να ενταχθούν στο NATO και στην Ε.Ε. Την εποχή της κατάρρευσης της σοβιετικής ένωσης υπήρχαν 25 εκατομμύρια ρώσοι πολίτες που ζούσαν εκτός της Ρωσίας. Οι εθνικές αυτές ρωσικές μειονότητες προκαλούσαν συχνά το μένος των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών, το οποίο εκφραζόταν με ψήφιση μειονοτικών νόμων που αποσκοπούσαν στη δημιουργία αφιλόξενων συνθηκών διαβίωσης, με απώτερο στόχο να οδηγήσουν αυτούς τους πληθυσμούς στη Ρωσία. Αυτές οι μειονοτικές συμπεριφορές προκάλεσαν την εμπλοκή του ΟΗΕ, του OCSE και του Συμβουλίου της Ευρώπης που πρότειναν ειδικά στη Λετονία και στην Εσθονία την αναπροσαρμογή της νομοθεσίας τους, ώστε να

⁶⁶ Η μονομερής άσκηση τοπικής υπεροχής κατά τον Steven Waltz περιλαμβάνει τακτικές :

- Επικυριαρχίας, βία εναντίον των κρατών στην περιφέρεια.
- Πρωτοκαθεδρίας, αβίαστη αναγνώριση της ανωτερότητας ενός ηγέτη-κράτους
- Ηγεμονίας, ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ χρήσης βίας και απειλών.

⁶⁷ Keir Giles, "Russia's National Security Strategy 2020" (NATO DEFENCE COLLEGE, June 2009) available at <http://www.ndc.nato.int/research/publications.html>

είναι σε συμφωνία με το διεθνές δίκαιο για την προστασία των ρωσικών πληθυσμών. Για το θέμα των μειονοτήτων οι σχέσεις βαλτικών χωρών και Ρωσίας ήταν πάντα τεταμένες, σε συνεχή αντιπαράθεση, με συχνές διαστάσεις επικείμενης σύγκρουσης.

Ο κυριώτερος μηχανισμός για την πρόληψη τέτοιων προκλήσεων και την εμπέδωση της συνεργασίας, της συμφωνίας, της ομοφωνίας, της συναπόφασης και της ανάληψης κοινών δράσεων είναι το NATO-Russia Council (NRC), το οποίο ιδρύθηκε το 2002. Στο συμβούλιο τα κράτη-μέλη του NATO και η Ρωσία εργάζονται ως ισότιμοι συνεργάτες σε ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων ασφαλείας και κοινών ενδιαφερόντων.

Η Ρωσία και το NATO από το 1991 ενεπλάκησαν σε στρατηγικές ανάσχεσης προκειμένου να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του μεταψυχροπολεμικού περιβάλλοντος ασφαλείας. Η Ρωσία διατηρεί ακόμη κατάλοιπα του ρόλου της ως υπερδύναμη – όπως ένα γερασμένο πυρηνικό οπλοστάσιο- αλλά είναι η χλωμή σκιά της πρώην σοβιετικής αυτοκρατορίας και εκτιμάται ότι δεν είναι δυνατό να συγκριθεί με τις ΗΠΑ. Η αίσθηση της αβεβαιότητας και της ανασφάλειας που προκλήθηκε και στις δύο πλευρές, περιέπλεξε τις προσπάθειες αμοιβαίου συμβιβασμού και απομάκρυνε το ενδεχόμενο να αναπτυχθούν σταθερές, ειλικρινείς και βιώσιμες συνεργασιακές σχέσεις μεταξύ τους.

2.4 Η συνάντηση της Μάλτας⁶⁸

Η συνάντηση προκλήθηκε από τον πρόεδρο Μπούς όταν μετά από μια επίσκεψή του στην Ανατολική Ευρώπη διαπίστωσε ότι έπρεπε οι δύο υπερδυνάμεις να αποκτήσουν έλεγχο επί των γεγονότων που εξελίσσονταν στην περιοχή και τα οποία είχαν τη δυναμική να προκαλέσουν αποσταθεροποίηση των Σοβιετο-Αμερικανικών σχέσεων. Στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε την 3 Φεβ. 2009 ο πρόεδρος Μπους προσήλθε εκτιμώντας ότι δεν έπρεπε να προχωρήσει σε δεσμεύσεις για τη μείωση των συμβατικών ή των πυρηνικών εξοπλισμών και βέβαιος ότι θα

⁶⁸ Svetlana Savranskaya and Thomas Blanton'' Bush and Gorbachev at Malta. Previously Secret Documents from Soviet and U.S. Files on the 1989 meeting, 20 Years Later'', National Security Archive Electronic Briefing Book No. 298, 3 December 2009

δεχόταν πιέσεις για την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από την Ευρώπη. Επιλέον επικρατούσε η ανασφάλεια και η αγωνία ότι η παγκόσμια δημοτικότητα του προέδρου Γκορμπατσώφ ενδεχομένως θα καθόριζε την πρωτοβουλία των κινήσεων σε καινούργιες προτάσεις στα ζητήματα ασφαλείας. Αποσκοπούσε να προβάλλει τις δυτικές αξίες ως πρότυπο για την επίλυση των διεθνών προβλημάτων και της επικείμενης συστημικής κρίσης.

Ο Ρώσος πρόεδρος πριν τη συνάντηση της Γιάλτας επισκέφθηκε τον Πάπα Παύλο ΙΙ στον οποίο εξέφρασε τις απόψεις του για την ειρηνική ευρωπαϊκή συνύπαρξη με στόχο την ικανοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού» και προκάλεσε τη συμπαράστασή του, με τη χαρακτηριστική δήλωση ότι η Ευρώπη θα πρέπει να αναπνέει με δύο πνεύμονες. Στη συνέχεια στη σύσκεψη της Γιάλτας έκανε σαφές στην αμερικανική πλευρά ότι η πρόθεση της ΕΣΣΔ ήταν να μην ξεκινήσει αυτή πόλεμο με τις ΗΠΑ καθώς δεν τις θεωρούσε πλέον αντίπαλό της.

Η συνάντηση αυτή σηματοδότησε το τέλος του ψυχρού πολέμου. Οι δύο πλευρές με ειλικρίνεια παρέθεσαν τις απόψεις τους για τα διεθνή ζητήματα, γεφύρωσαν τις αντιπαραθέσεις του ψυχρούπολέμου και έθεσαν τις βάσεις για ένα καινούργιο ξεκίνημα στη βάση μιας ιδεολογικής ρωσικής προσέγγισης. Ταυτόχρονα παρουσιάστηκαν από τη ρωσική πλευρά οι θέσεις της για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με βάση πανανθρώπινες αξίες χωρίς αποκλειστικές επιρροές από ηθικές αξίες είτε από τη Δύση είτε από την Ανατολή. Έγινε δε η αρχή μιας ειλικρινούς σχέσης των δύο προέδρων που θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της επόμενης σκληρής διετίας. Η Ρωσία ήταν αδύνατο να αντιμετωπίσει πλέον τις ΗΠΑ και κατέφυγε στην τακτική ανάσχεσης της συνεργασίας, για την εξισορρόπηση του αντιπάλου⁶⁹ και τη δημιουργία μιας τοπικής –δευτερεύουσας ισορροπίας ισχύος στο διαμορφούμενο μονοπολικό περιβάλλον ισορροπίας ισχύος.

⁶⁹ Οι τακτικές ανάσχεσης των κρατών σύμφωνα με τον Steaven Waltz είναι :

- Διπλωματία
- Συνεργασία
- Ματαίωση στόχων
- Συμβιβασμός
- Δεσμεύσεις

2.5 Η ενοποίηση της Γερμανίας⁷⁰

Το Φεβρουάριο του 1990 ήταν φανερό ότι ο ψυχρός πόλεμος είχε τελειώσει. Η Βόννη και η Ουάσιγκτον συμφώνησαν για την άμεση επανένωση της Γερμανίας. Και τα δύο κράτη υποστήριζαν ένα καινούργιο ρόλο του NATO, με διεύρυνση αρμοδιοτήτων και χώρου ευθύνης, χωρίς να συνηγορούν στην πρόταση της Ρωσίας για τη δημιουργία μιας ουδέτερης ζώνης (Buffer Zone) στην Κεντρική Ευρώπη.

Την 9 Φεβρουαρίου ο Αμερικανός ΥΠΕΞ Μπάκερ σε συνάντηση που είχε στη Μόσχα με τον Μ. Γκορμπατσώφ συμφώνησε ανεπίσημα για την μη διεύρυνση του NATO, εάν η Ρωσία συμφωνούσε για μια επανένωση της Γερμανίας. Την ίδια ημερομηνία ο Αμερικανός πρόεδρος Μπους ενημέρωσε τον Γερμανό καγκελάριο Κολ πριν από επικείμενη επίσκεψή του στη Μόσχα, ότι σχεδίαζε τη δημιουργία μιας ειδικής σχέσης της Ανατολικής Γερμανίας με το NATO, χωρίς να προχωρήσει σε καμία δέσμευση για τη μη διεύρυνση της Συμμαχίας προς τα Ανατολικά.

Την 10 Φεβρουαρίου ο Γερμανός καγκελάριος είχε συνάντηση με τον Ρώσο πρόεδρο και ενώ είχε ενημερωθεί και για τις δύο αντικρουόμενες απόψεις της Αμερικανικής πλευράς, επέλεξε να εγγυηθεί ότι την ενοποίηση της Γερμανίας δεν θα ακολουθήσει διεύρυνση του NATO στα εδάφη της Ανατολικής Γερμανίας, διαβεβαίωση που ακολούθως έδωσε και ο Γερμανός ΥΠΕΞ Γκένσερ σε ακόλουθη συνάντηση στο Ρώσο ομόλογό του Σεβαρνάντζε.

Μετά από τις παραπάνω προφορικές διαβεβαιώσεις ο Ρώσος πρόεδρος ενέκρινε την ενοποίηση της Γερμανίας και στη συνέχεια όταν έγινε η διεύρυνση του NATO στην πρώην Ανατολική Γερμανία διαπίστωσε ότι εξαπατήθηκε και παγιδεύτηκε⁷¹. Αυτή η διαπίστωση όμως δεν τον απέτρεψε από το λάβει την οικονομική βοήθεια της Βόννης, η οποία προσφέρθηκε μετά την επανένωση των δύο ομόσπονδων πλέον Γερμανικών κρατών. Όμως η σχέση της Ρωσίας με τις ΗΠΑ και το NATO είχε διαραγεί και η δημιουργηθείσα έλλειψη εμπιστοσύνης και το κλίμα καχυποψίας παραμένει σε κάποιο βαθμό μέχρι σήμερα.

⁷⁰ Mary E. Sarotte, "Enlarging NATO, Expanding confusions" The New York Times, 30 Nov 2009

⁷¹ Jonathan Eyal, "NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision" (International Affairs, Vol 73, No4, 1997) σελ. 699

Η αποτυχία της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής χρεώνεται στους χειρισμούς του προέδρου της ο οποίος δεν έλαβε γραπτές εγγυήσεις για τις προθέσεις των ΗΠΑ και του NATO από κανένα συνολμιλητή του.

2.5 Η κρίση του Κοσσόβου

Η κρίση του Κοσσόβου η οποία έφτασε στο απώγειο της έντασής της το 1999 ήταν η μεγαλύτερη πρόκληση στις σχέσεις NATO-Ρωσίας⁷². Για την Ρωσία ήταν μια κατάσταση πολύ πιο προκλητική από τη διαδικασία της διεύρυνσης διότι αφενός διέκρινε ομοιότητες στο σενάριο των μειονοτικών δεδομένων στο Κόσσοβο και στην Τσετσενία και αφετέρου διότι το NATO είχε δείξει την πρόθεσή του να επεμβαίνει στα εσωτερικά ζητήματα ανεξαρτήτων κρατών κατά παράβαση των αρχών του κατασταστικού χάρτη του ΟΗΕ και του ΟΑΣΕ. Αυτή η πρακτική δημιούργησε καχυποψία στη Ρωσία διότι θεώρησε ότι απειλούνταν τα εθνικά της συμφέροντα⁷³.

Τον Μάρτιο του 1998 το ΣΑ/ΟΗΕ με το ψήφισμα 1160 εφάρμοσε embargo στην ομοσπονδιακή δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, επαρχία της οποίας ήταν και το Κόσσοβο και απείλησε με τη λήψη επιπλέον μέτρων εάν οι γιουγκοσλαβικές αρχές δεν έδειχναν προθυμία να αρχίσουν πολιτικό διάλογο με την αλβανική μεινότητα του Κοσσόβου. Το Σεπτέμβριο του 1998 το ΣΑ/ΟΗΕ εξέδωσε δεύτερο ψήφισμα το 1199 το οποίο περιελάμβανε απαιτήσεις προς τις αντιμαχόμενες πλευρές και αναφορά σε πιθανή ανάπτυξη διεθνής δύναμης για τον έλεγχο της συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις του.

Μετά την έναρξη της επιχείρησης Allied Force δηλαδή των αεροπορικών βομβαρδισμών του NATO εναντίον των Σέρβων την 24 Μαρτίου 1999 και μετά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων ειρηνικής επίλυσης της σύγκρουσης, στο επίκεντρο του ρωσικού μένους ήταν το γεγονός ότι το NATO δεν είχε, ούτε ζήτησε να λάβει ψήφισμα του ΣΑ/ΟΗΕ για την χρήση στρατιωτικής βίας (απαξίωση του ΟΗΕ). Με τον τρόπο αυτό αφενός η Ρωσία δεν ήταν σε θέση να σταματήσει τις αεροπορικές επιδρομές με το δικαίωμα του veto στο ΣΑ/ΟΗΕ και αφετέρου η απαξίωση του ΟΗΕ

⁷² Lionnel Ponsard, "Russia NATO and Cooperative Security" (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)σελ. 72

⁷³ Thomas Forster "Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?" Journal of Communist studies and transition politics Vol21, No3 , September 2005, σελ. 332-353

από το NATO εκτιμήθηκε από τη Ρωσία ως η απαξίωσή της από το καθεστώς μιας διεθνούς μεγάλης δύναμης⁷⁴.

Με την έναρξη των αεροπορικών βομβαρδισμών η Ρωσία ανακάλεσε τη διπλωματική αποστολή της από το στρατηγείο του NATO και ανέστειλε τη συμμετοχή της στο PJC. Όμως δεν απέσυρε τη στρατιωτική της δύναμη από τη Βοσνία (SFOR), δεν διέκοψε τις διμερείς επαφές της με όλα τα κράτη-μέλη του NATO, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ και δεν εφάρμοσε στρατιωτικά αντίμετρα στις ενέργειες του NATO⁷⁵.

2.6 Η κρίση της Γεωργίας

Τον Αύγουστο 2008 ο 5νθήμερος πόλεμος μεταξύ Γεωργίας – Ρωσίας δημιούργησε μια νέα κρίση στις σχέσεις NATO-Ρωσίας. Το NATO ανέστειλε τις εργασίες του συμβουλίου, απέρριψε την αναγνώριση που προσέφερε η Μόσχα στις αυτονομημένες γεωργιανές περιοχές της Abkhazia και South Ossetia και σε απάντηση η Ρωσία διέκοψε το πρόγραμμα στρατιωτικών ανταλλαγών. Η κρίση απέδειξε στην πράξη την αρχή που διατύπωσε ο Morgenthau «μην επιτρέπεις ποτέ σε ένα μικρό σύμμαχο να αποφασίζει για εσένα»⁷⁶.

Η ΕΕ η οποία εκμεταλλεύτηκε το γεγονός της σύγκρουσης και απέκτησε πλεονεκτήματα από την ακτιβιστική προσπάθεια του Γάλλου προέδρου, η οποία προκάλεσε την παύση των εχθροπραξιών και την ανάπτυξη μιας αποστολής παρατηρητών της ΕΕ, για την παρακολούθηση της συμφωνίας κατάπαυσης των πυρών. Η Ρωσία από την αποτελεσματική ανάμιξη της ΕΕ, ανακάλυψε ένα εν δυνάμει ισχυρό πρωταγωνιστή και παράγοντα διεθνούς ασφαλείας πέραν του NATO.

Η στρατιωτική άσκηση του NATO στη Γεωργία τον Απρίλιο 2009 προκάλεσε μια νέα κρίση στις σχέσεις NATO και Ρωσίας με άμεσα αποτελέσματα την αναβολή της συνεδρίασης του συμβουλίου NRC, την υπογραφή αμυντικών συμφωνιών μεταξύ Ρωσίας και Αμπχαζίας-Ν. Οσετίας, την ανάληψη της φύλαξης των συνόρων

⁷⁴ D.Trenin, “Russia-NATO relations: Time to pick up the Pieces” (NATO Review, Spring 2000) σελ. 20

⁷⁵ Η συνύπαρξη στην KFOR ρωσικών και NATOϊκών δυνάμεων συνέβαλλε στην ανάπτυξη της στρατιωτικής συνεργασίας στην εκτέλεση ειρηνευτικών αποστολών και τα αμοιβαία οφέλη αναγνωρίστηκαν χωρίς επιφύλαξη και από τα δύο μέρη.

⁷⁶ Christopher Dickey, John Barry, Owen Matthews “Russia is weaker than it looks, which is why NATO’s soft power strategy can still prevail”, Newsweek, 20 October 2009

τους από ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις, την αναστολή της συνεργασίας με το NATO στην χερσαία επιχείρηση στο Αφγανιστάν και στη θαλάσσια επιχείρηση κατά της πειρατίας στον κόλπο του Άντεν και την απέλαση δυτικών διπλωματών από τη ρωσική πρωτεύουσα με την κατηγορία της κατασκοπίας⁷⁷. Δυτικοί αναλυτές θεωρούν την αντίδραση της Ρωσίας κατανοητή καθώς η ευρύτερη περιοχή του Καυκάσου έχει ιδιαίτερη στρατηγική αξία για τη Ρωσία, εφόσον ουσιαστικά αποτελεί τον ενεργειακό βραχίονα της εξωτερικής της πολιτικής και εκτιμούν επίσης ότι η ένταση στις σχέσεις τους θα είναι πρόσκαιρη, διότι η στενή συνεργασία με τη Δύση είναι στόχος υψηλότερης αξίας στο σχεδιασμό της εθνικής στρατηγικής της.

Ο Ρωσο-Γεωργιανός πόλεμος σηματοδότησε το τέλος μιας εποχής για τις σχέσεις Δύσης –Ανατολής. Για τη Ρωσία ήταν η χάραξη ενός ορίου στην επέκταση του NATO προς τα Ανατολικά και συνεπώς των Αμερικανικών συμφερόντων. Για την ΕΕ η σχέση της με τη Ρωσία δεν έπαψε να είναι μια σχέση αυξανόμενης οικονομικής αλληλεξάρτησης στην πυραμίδα ενός σταθερού δικτύου πολιτικών, ανθρωπιστικών και εμπορικών αξιών, ενώ για τις ΗΠΑ παρέμεινε μια σχέση επιλεκτικής συνεργασίας και συμφωνημένων διαφωνιών⁷⁸.

Το επακόλουθο της σύγκρουσης στο πλαίσιο της πολιτικής της εκμετάλλευσης ήταν η πρόταση του προέδρου Μεντβέντεβ για την απαξίωση του NATO-κεντρικού μοντέλου ασφαλείας και τη δημιουργία ενός περιφερειακού συστήματος ισορροπίας δυνάμεων με τη συμμετοχή της Ρωσίας, της ΕΕ και των ΗΠΑ ως ισότιμα μέλη, στο οποίο δεν θα είναι πλέον προνόμιο ενός μόνο μέλους η ασφάλεια της Ευρώπης⁷⁹ αλλά θα δημιουργηθούν οι προθέσεις ενός μοντέλου συλλογικής ασφάλειας⁸⁰.

Η κρίση της Γεωργίας ήταν ένας σταθμός στις σχέσεις Ρωσίας –Δύσης και ανέδειξε τρεις παράγοντες που πρέπει να ισχυροποιηθούν για την αντιμετώπιση

⁷⁷ Osana Antonenko, Bastian Giegerich, "Rebooting NATO-Russia Relations" (Survival, Vol 51, No2 April-May 2009) σελ. 13-21

⁷⁸ Eugene Rumer, Angela Stent, "Russia and the West" (London, Survival 51:2/2009, Εκδόσεις: Routledge) σελ. 91-104

⁷⁹ President Medvedev's speech at the 8 Oct. 2008 World Policy Conference, Evian, France
<http://www.Kremlin.ru>

⁸⁰ Οι οργανισμοί συλλογικής ασφάλειας σύμφωνα με τους Leroy A. Benet και James K. Oliver πρέπει να ενσωματώνουν τις αρχές:

- Συνενόηση των μελών
- Δέσμευση των μελών στην ειρήνη
- Συλλογική δράση
- Οικοδόμηση παγκόσμιας κοινωνίας μελών
- Υπεροχή της συλλογικής έναντι της εθνικής ασφάλειας

παρόμοιων περιστατικών στο μέλλον, την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, την αναμόρφωση του NATO και την ανάπτυξη ικανοτήτων διαχείρισης κρίσεων και την επιστροφή της Ρωσίας στο προηγούμενο καθεστώς της μεγάλης διεθνούς δύναμης που διατηρούσε στο παρελθόν.

Έγινε φανερό ότι η Ρωσία δεν είναι πλέον το αδύναμο κράτος της δεκαετίας του '90, αλλά ένα κράτος με δυνατότητες να υπερασπίσει και να διεκδικήσει τα στρατηγικά εθνικά του συμφέροντα. Σε ότι αφορά στο NATO, η Συμμαχία αφενός να αναβαθμίσει τις ικανότητές του και αφετέρου να στηρίξει τον ΟΗΕ ως τον μόνο διεθνή οργανισμό που θα δύναται να διαχειριστεί διεθνή ζητήματα μεταξύ ανεξαρτήτων κρατών.

2.8 Οι προκλήσεις στις σύγχρονες σχέσεις NATO-Ρωσίας.

Υπάρχει μια ασάφεια σχετικά με την υφιστάμενη κατάσταση. Η Ρωσία θεωρεί το NATO ως εχθρικό οργανισμό παρά συνεργάτη. Μπορεί να έχει πρόσβαση στα τεκμενόμενα της Συμμαχίας, όμως δεν είναι σε θέση να επηρεάσει τις εξελίξεις σε αυτή. Έτσι προβάλλει τις αντιρρήσεις της για θέματα που θεωρεί αντίθετα με τα εθνικά της συμφέροντα τα οποία κατά προτεραιότητα κατατάσσονται όπως παρακάτω⁸¹ :

- ο Η πιθανότητα να εισέλθουν η Γεωργία και η Ουκρανία στη Συμμαχία διότι εκτιμάται ότι η ενδεχόμενη ένταξη θα προκαλέσει μεγαλύτερη αποσταθεροποίηση από την προσδοκώμενη σταθερότητα στην περιοχή.
- ο Η προσωρινή χρήση και εναλλακτικά μεταξύ της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, των υπαρχόντων εκεί στρατιωτικών εγκαταστάσεων από το NATO.
- ο Η σχεδιαζόμενη ανάπτυξη των αμερικανικών βαλλιστικών πυραυλικών αμυντικών συστημάτων από το NATO στην Πολωνία και στη Τσεχία. Αυτό το ζήτημα αποτελεί ένα ρίσκο και μια ευκαιρία συνεργασίας NATO-Ρωσίας. Το ρίσκο είναι ότι εάν οι ΗΠΑ αγνοήσουν πλήρως τη Ρωσία τότε οι υπάρχουσες αντιδυτικές τάσεις θα ενισχυθούν ενώ ευκαιρία είναι η συνεργασία στην προσπάθεια της μη διάδοσης των

⁸¹ Thomas Forster "Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?" Journal of Communist studies and transition politics Vol21, No3 , September 2005, σελ. 332-353

όπλων μαζικής καταστροφής που θα ενισχύσει την αμοιβαία κατανόηση και εμπιστοσύνη.

ο Η καθυστέρηση από τις χώρες του NATO να επικυρώσουν την προσαρμογή της συνθήκης των Conventional Forces in Europe (CFE). Από την ημερομηνία υπογραφής της το 1990, η συνθήκη είναι η θεμέλια λίθος στην ευρωπαϊκή τάξη και ασφάλεια. Η Ρωσία μέχρι το 2007 παρουσίασε ενδείξεις καθυστέρησης αποδοχής ή και άρνησης των επιθεωρήσεων CFE.

Η ρωσική επιρροή στην Κεντρική Ασία δεν παρουσιάζει συγκεκριμένα αποτελέσματα. Το Kazakhstan με ευχέρεια αναπτύσσει μια πολυμορφική εξωτερική πολιτική, επιτυχώς ταλαντούμενο μεταξύ Μόσχας – Πεκίνου και Ουάσιγκτον. Το Uzbekistan εκτιμάται ότι μόνο προσωρινά προσκολλάται στη Ρωσία αναμένοντας καιροσκοπικά την ευκαιρία για την μέγιστη ικανοποίηση των εθνικών του συμφερόντων. Το Kyrgyzstan παρά το αντίθετο προ διετίας ψήφισμα του SCO επιτρέπει την ύπαρξη και λειτουργία αμερικανικής στρατιωτικής βάσης στο έδαφός του, κοντά σε μια μικρή αντίστοιχη ρωσική. Το Tajikistan επιλέγει μια αμφιλεγόμενη πολιτική προσπαθώντας να δείξει ότι ασκεί ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική έχοντας στην πραγματικότητα προσκολληθεί στη Μόσχα.

Ο κίνδυνος εξάπλωσης των σοβιετικών ΠΟ μετά το 1990 ήταν ένα σημάδι της έλλειψης σταθερότητας από την κατάρρευση του διπολικού συστήματος. Σήμερα παλιές διαφωνίες και επιχειρήματα για την κατοχή της πυρηνικής ενέργειας, είτε ως ένα σύμβολο τεχνολογικής υπεροχής, είτε ως μια εναλλακτική πηγή ενέργειας έναντι του πετρελαίου, έχουν απαξιωθεί μπροστά στα παραδείγματα της ανάπτυξης και της ευημερίας που επέτυχαν η Γερμανία και η Ιαπωνία, χωρίς να διαθέτουν πυρηνική τεχνολογία⁸².

Το NATO με τη λήξη του ψυχρού πολέμου παρουσίασε τα χαρακτηριστικά μιας «ήπιας δύναμης». Το κενό που δημιουργήθηκε στην Κεντρική Ευρώπη από την απόσυρση της ΕΣΣΔ έσπευσε να το καλύψει όχι με στρατιωτικές δυνάμεις αλλά με ιδέες σχετικά με τη δημοκρατική διακυβέρνηση και τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς. Στις νεοσύστατες δημοκρατίες πρόσφερε την ασφάλεια του άρθρου 5. Η υπόσχεση εισόδου χρησιμοποιήθηκε για να προκαλέσει την έναρξη πολιτικών και οικονομικών αναμορφώσεων, την επίλυση μειονοτικών ζητημάτων, τη διευθέτηση

⁸² Lawrence Freedman, *‘The evolution of the nuclear strategy’* (Εκδόσεις : Palgrave, 2003)

συνοριακών διαφορών και την αποκατάσταση του ελέγχου της πολιτικής επί της στρατιωτικής εξουσίας όπου είχε απωλεθεί. Η ιδεολογική διεύρυνση του NATO προκλήθηκε σε μια απόσταση 1600 χλμ Ανατολικά του Έλβα, χωρίς ούτε έναν πυροβολισμό, χωρίς την ανάπτυξη μιας Ταξιαρχίας. Η πολιτική της «ήπιας δύναμης» θριάμβευσε σε κάθε περίπτωση⁸³. Για πρώτη φορά στην ιστορία της ευρωπαϊκής ηπείρου όλα τα κράτη ανεξάρτητα της οικονομικής κατάστασης, της πολιτικής τους σταθερότητας, της στρατιωτικής τους ισχύος και της κατάταξής τους στη διεθνή ιεραρχία ισχύος έχουν το δικαίωμα στα πλαίσια της Συμμαχίας του NATO να αποκτήσουν ίσα δικαιώματα εκπροσώπησης και ισότιμης διαβούλευσης⁸⁴.

⁸³ Christopher Dickey, John Barry and Owen Matthews “Russia is weaker than it looks, which is why NATO’s soft power strategy can still prevail”, Newsweek , 20 October 2008.

⁸⁴ Jonathan Eyal, “Who Lost Russia”, Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ.40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ανάλυση της σχέσης NATO - Ρωσίας με τη ρεαλιστική θεωρία

3.1 Η ρεαλιστική θεωρία των διεθνών σχέσεων

Η θεωρία του κλασσικού ρεαλισμού από την εποχή της συγγραφής του «Πελοποννησιακού πολέμου» από τον Θουκυδίδη, εξελίχθηκε σε διάφορες επιμέρους σύνοψes. Ο *πολιτικός ρεαλισμός* θεωρεί ότι η πολιτική κυριαρχείται από εθιμικούς νόμους που πηγάζουν από την ανταγωνιστική ανθρώπινη φύση, σε ένα άναρχο διεθνές περιβάλλον, χωρίς την ύπαρξη μιας διεθνούς τάξης και ηγεσίας. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον οι κρατικοί σκοποί είναι τριών ειδών⁸⁵ :

- Η κατάκτηση ή ο έλεγχος εδάφους για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων
- Η αύξηση της επιρροής στη συμπεριφορά άλλων κρατών.
- Ο έλεγχος ή η άσκηση επιρροής στην παγκόσμια οικονομία.

Ο *επιθετικός ρεαλισμός* θεωρεί ότι τα κράτη δεν είναι ποτέ ικανοποιημένα με την ισχύ που διαθέτουν και επιδιώκουν την ίδρυση ηγεμονίας τους, ώστε να επιτύχουν καλύτερες συνθήκες ασφάλειας και επιβίωσης⁸⁶. Ένα ισχυρό κράτος θα εκμεταλλευτεί το πλεονέκτημα που διαθέτει έναντι των ανταγωνιστών του και θα συμπεριφερθεί επιθετικά διότι έχει την ικανότητα και τη θέληση να το κάνει. Σε μια τέτοια διεθνή κατάσταση όλα τα κράτη πολεμούν μεταξύ τους σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό περιβάλλον αποσκοπώντας στην επιβολή ηγεμονίας και επιδιώκοντας την εθνική ασφάλεια.

Ο *αμυντικός ρεαλισμός* προβλέπει ότι τα κράτη στο άναρχο διεθνές περιβάλλον αποκτούν εμμονή με την ασφάλεια. Αυτή η εμμονή προκαλεί διλήμματα ασφαλείας καθώς η αύξηση της ασφάλειας του ενός κράτους προκαλεί μια αντίστοιχη αύξηση της ασφάλειας από τον ανταγωνιστή του, δημιουργείται με αυτό τον τρόπο μια κατάσταση σύγκρουσης μηδενικού αθροίσματος, άρα έλλειψη

⁸⁵ Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική* (Αθήνα, Εκδόσεις : Ποιότητα, 2004) σελ. 55

⁸⁶ John J. Mearsheimer, *Tragedy of Great Power Politics*, (New York, Εκδόσεις: Norton & Company, 2001) σελ. 5

σταθερότητας και τελικά μείωση του συνολικού επιπέδου ασφαλείας. Μια ανισορροπία ικανοτήτων επίθεσης και άμυνας είναι δυνατό να εξυπηρετεί τα συμφέροντα του αμυνόμενου όταν αυτός έχει την δυνατότητα να ανταποδώσει το πρώτο χτύπημα με πυρηνικά όπλα⁸⁷.

Ο *νεορεαλισμός* θεωρεί ότι η επιθυμία επιβίωσης των κρατών επηρεάζει τη συμπεριφορά τους και τα οδηγεί στην απόκτηση επιθετικών στρατιωτικών ικανοτήτων και σε εξωτερικές παρεμβάσεις σε άλλα κράτη. Η συμπεριφορά αυτή δημιουργεί έλλειψη εμπιστοσύνης στα λοιπά κράτη και προκαλεί διλήματα ασφαλείας. Τα κράτη συμμετέχουν σε συνθήκες ισορροπίας δυνάμεων με εσωτερική εξισορρόπηση αυξάνοντας την οικονομική τους ισχύ και τις δαπάνες για τα εξοπλιστικά τους προγράμματα ή με εξωτερική εξισορρόπηση συμμετέχοντας σε συμμαχίες για να ελέγχουν την ισχύ πιο ισχυρών κρατών ή συμμαχιών τους. Υποστηρίζει τη σταθερότητα του διπολικού συστήματος ισορροπίας δυνάμεων⁸⁸.

Ο *φιλελεύθερος ρεαλισμός* θεωρεί ότι μέσω της πολυμέρειας, της πρωτοκαθεδρίας μεταξύ ίσων και μέσω στρατιωτικών συμμαχιών ικανοποιούνται τα εθνικά αποτελεσματικά με το μικρότερο οικονομικό και στρατιωτικό κόστος. Ο *οικονομικός ρεαλισμός* αντίστοιχα θεωρεί ότι μόνο με οικονομική επέκταση και κυριαρχία επιτυγχάνεται η εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων, ιδιαίτερα σε ένα διεθνές περιβάλλον ανοικτών συνόρων, ελευθερίας εμπορικών συναλλαγών και ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων, προϊόντων και εργατικού δυναμικού με ενοποιημένο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Οι παραπάνω συνιστώσες της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού συνολικά διαμορφώνουν τις παρακάτω επιμέρους αρχές:

- Τα εθνικά συμφέροντα υποστηρίζονται με όρους εθνικής ισχύος και γοήτρου. Η εθνική ισχύς είναι συνάρτηση τεχνολογικών, οικονομικών και στρατιωτικών ικανοτήτων και συμβάλλει καθοριστικά στην ενίσχυση του εθνικού γοήτρου⁸⁹.

- Οι ηθικές αρχές που έχουν εφαρμογή στα άτομα δεν διέπουν και δε δεσμεύουν τη συμπεριφορά των κρατών τα οποία ως μόνοι αναγνωρισμένοι διεθνείς

⁸⁷ Steven M. Walt, *Στρατηγικές αντίστασης στην ηγεμονία των ΗΠΑ* (Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007) σελ.

⁸⁸ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (New York, Εκδόσεις : Mc Graw Hill Education, 1979) σελ. 132-133

⁸⁹ Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική* (Αθήνα, Εκδόσεις : Ποιότητα, 2004) σελ. 39

δρώντες αποσκοπούν στην ικανοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων με ενέργειες που αναπροσαρμόζονται σε τόπο και χρόνο. Η εφαρμογή των ηθικών αρχών είναι συνάρτηση το τόπου και του χρόνου και τα κράτη κρίνονται από τα αποτελέσματα κάθε πράξης τους και όχι από την ηθική τους⁹⁰.

- Οι διεθνείς σχέσεις αποτελούν συνάρτηση της ισορροπίας ισχύος μεταξύ των κρατών. Τα κράτη ανταγωνίζονται σε ένα περιβάλλον μηδενικού αθροίσματος, δεν δεσμεύονται από συμφωνίες και συνθήκες και σχεδιάζουν τις ενέργειές τους με γνώμονα την επιβίωση και στη συνέχεια την επικράτηση επί των ανταγωνιστών τους.

- Τα διλήματα που προκαλούνται από την άνιση ανάπτυξη των κρατών και την ακόλουθη απόκτηση ιδιαίτερων ικανοτήτων επιβίωσης προκαλούν εντάσεις, συγκρούσεις, ανακατανομή της ισορροπίας ισχύος και ανατροπή των διακρατικών σχέσεων. Η άνιση μεγένθυση μεταξύ των κρατών προκαλεί αλλαγές στα διεθνή συστήματα και είναι η κύρια αιτία πολέμου⁹¹.

- Η επιβίωση κάθε κράτους γίνεται με όρους ισχύος. Η επικρατούσα ισορροπία ισχύος σε κάθε χρονική περίοδο εκφράζει το νομιμοποιημένο δικαίωμα διακυβέρνησης του συστήματος από μια μεγάλη δύναμη λόγω⁹²:

- ο Της νίκης της στον τελευταίο ηγεμονικό πόλεμο και της ικανότητάς της να επιβάλλει τη θέλησή της στα λοιπα κράτη.
- ο Της αποδοχής της εξουσίας της λόγω της παροχής δημόσιων αγαθών όπως τάξη και ασφάλεια.
- ο Της υποστήριξης της κυρίαρχης θέσης της από κοινές ιδεολογικές ή/και θρησκευτικές αξίες.

- Τα κράτη για να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους είτε προσπαθούν να εξισορροπήσουν τους άμεσους αντιπάλους τους με στρατιωτικά, τεχνολογικά ή οικονομικά μέσα, είτε εθελοντικά παραχωρούν κυριαρχικά τους δικαιώματα σε κάποια ηγέτιδα δύναμη ή συμμαχία και αποκομίζουν ασφάλεια και διασφάλιση της εθνικής τους ανεξαρτησίας, είτε εφαρμόζουν τεχνικές κατευνασμού και περιστολής (Δόγμα Νίξον).

⁹⁰ Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993) σελ. 13

⁹¹ Robert Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική (Αθήνα, Εκδόσεις : Ποιότητα, 2004) σελ. 167

⁹² Robert Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική (Αθήνα, Εκδόσεις : Ποιότητα, 2004) σελ. 72

▪ Το διεθνές σύστημα γνώρισε την προσπάθεια διακυβέρνησης ηγεμονικών κρατών (αυτοκρατορίες), ισορρόπησε σε πολυμερείς ισορροπίες ισχύος, επιβίωσε σε ανταγωνιστικά διπολικά ή μονοπολικά ισοζύγια ισορροπίας υπερδυνάμεων και δημιούργησε κράτη-δυνάμεις που καθιερώθηκαν έναντι των λοιπών κρατών με τη μορφή της πρωτοκαθεδρίας, της ηγεμονίας και της αυτοκρατορίας.

▪ Οι συμμαχίες για την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων δεν αποκλείονται, ούτε και ασφαλώς η απαξίωσή τους προκειμένου να ικανοποιηθούν τα εθνικά συμφέροντα. Άλλωστε οι σημαντικότερες ιστορικά ισορροπίες δυνάμεων αφορούσαν μεταξύ συμμαχιών παρά μεταξύ κρατών. Ήταν και παραμένουν μια απαραίτητη εξισορροπητική λειτουργία σε ένα πολυπολικό διεθνές περιβάλλον⁹³.

▪ Κάθε υπερδύναμη για να παραμείνει μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην ανώτατη κατάσταση ισχύος είναι θεμιτό να χρησιμοποιήσει κάθε μέσο ώστε να διαμορφώσει τις διεθνείς εκείνες συνθήκες που θα εξυπηρετήσουν καλύτερα το σκοπό της. Αυτά τα μέσα δύνανται να περιλάβουν πυρηνικά όπλα που ανεξαρτήτως ποσότητας ή ποιότητας κυρίως εξασφαλίζουν τη δυνατότητα ανταπόδοσης της επίθεσης και επιπλέον την αξιόπιστη αποτροπή⁹⁴.

▪ Το διεθνές δίκαιο λόγω της εθιμικής του ιδιότητας και οι διεθνείς διακυβερνητικοί οργανισμοί που το εκφράζουν, είτε στηρίζουν σε αυτό την ύπαρξή τους, δεν αποτελούν εμπόδια στη διαχείριση των εθνικών συμφερόντων, ούτε είναι αδύνατο να αγνοηθούν στα πλαίσια μιας στρατιωτικής κυριαρχίας και προκειμένου να αναληφθούν στρατιωτικές δράσεις κατά παράβαση των κανόνων τους⁹⁵.

▪ Οι συμμαχίες μια ηγέτιδας υπερδύναμης με μικρότερης ισχύος κράτη επηρεάζουν αρνητικά το μέλλον της και το γόητρό της μακροπρόθεσμα, διότι προκαλούν υπερεξάπλωση, εξασθένηση και επιπλέον υποχρεώσεις για τη διατήρηση του διεθνούς γοήτρου. Κάθε συμμαχία πρέπει να προσφέρει σαφή πλεονεκτήματά σε συγκεκριμένους τομείς.

▪ Στη σύγχρονη εποχή οι πυρηνικές δυνατότητες και τα εξελιγμένα στρατιωτικά μέσα επιτρέπουν την επίτευξη των στρατηγικών εθνικών στόχων με

⁹³ Hans J. Morgenthau, "Politics Among Nations" (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993) σελ. 192

⁹⁴ Lawrence Freedman, "The Evolution of Nuclear Strategy" (New York, Εκδόσεις: Palgrave Macmillan, 2003) σελ. 183

⁹⁵ Σπήβεν Γουόλτ, "Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ" (Αθήνα, Εκδόσεις : Καστανιώτη, 2006) σελ.66

μικρότερες απώλειες, με έμμεση προσέγγιση του στόχου-χωρίς μεγάλες απώλειες σε προσωπικό, με τακτικά πυρηνικά όπλα σε συνθήκες περιορισμένου πολέμου. Αυτές οι συνθήκες διεξαγωγής θα επιτρέψουν τα κράτη να μην αφανίσουν τους αντιπάλους τους και να ξανασυνεργαστούν στο μέλλον⁹⁶.

- Επακόλουθο της ρεαλιστικής προσέγγισης είναι η οικονομική, στρατιωτική, πολιτισμική, πολιτική και θρησκευτική επέκταση μιας υπερδύναμης, ώστε να βρεθεί σε πλεονεκτική θέση σε ότι αφορά στον έλεγχο της συμπεριφοράς άλλων κρατών και να δημιουργήσει συνθήκες αποδοχής της ηγεμονίας της. Η αποδοχή αυτή θα σημάνει και την αλλαγή της ισορροπίας δυνάμεων υπέρ του νικητή⁹⁷.

- Οι υπερδυνάμεις είναι δυνατό να προσεγγίσουν τα λοιπά κράτη με σκοπό να επηρεάσουν την διεθνή συμπεριφορά τους και συνεπώς να κατακτήσουν τους αντικειμενικούς σκοπούς τους. Ένα τέτοιο κράτος ικανοποιεί τους στρατηγικούς του σκοπούς στη διεθνή πολιτική με την προβολή των επιτευγμάτων του, ώστε οι χώρες που θαυμάζουν τις αρχές του να ακολουθήσουν το παράδειγμά του εμπνεόμενες από την οικονομική του ευμάρεια και επιζητώντας να μοιάσουν σε αυτό. Η «ήπια δύναμη» εδράζεται στην ικανότητα συγκεκριμένων κρατών να διαμορφώνουν με ειρινικά μέσα τις προσδοκίες άλλων⁹⁸.

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεωρία της ισορροπίας δυνάμεων τα κράτη αυξάνουν την ασφάλειά τους και συνεπώς τις πιθανότητες επιβίωσής τους με εσωτερικές και εξωτερικές στρατηγικές. Πλέον δημοφιλείς μέθοδοι είναι με την αύξηση των δαπανών για στρατιωτικούς εξοπλισμούς ή/και με τη δημιουργία ή τη συμμετοχή σε συμμαχίες-συνεργασίας.

Από την εξέταση της ισορροπίας δυνάμεων στην Ευρώπη μετά το πέρας του ψυχρού πολέμου θα ήταν αναμενόμενη μια προσπάθεια εξισορρόπησης των ΗΠΑ και υποβάθμισης του NATO. Όμως το NATO δεν απαξιώθηκε, ούτε αμφισβητήθηκε η αξία του. Η Μεγάλη Βρετανία υποστήριξε την ύπαρξή του ως τον κύριο μηχανισμό ασφαλείας του ευρωπαϊκού χώρου, ενώ η Γερμανία και η Γαλλία υποστήριξαν ένα αναβαθμισμένο και ανεξάρτητο ρόλο της ΕΕ στα ζητήματα ασφαλείας. Από την

⁹⁶ Liddell Hart, *“Strategy the Indirect Approach”* (London, Εκδόσεις : Faber and Faber, 1968) σελ. 25

⁹⁷ Hans J. Morgenthau, *“Politics Among Nations”* (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993) σελ. 70

⁹⁸ Joseph S. Nye, *“Soft Power, the means to success in world politics”* (New York, Εκδόσεις : Public Affairs, 2004) σελ. 6-7

πλευρά των αμερικανικών κυβερνήσεων τόσο του Μπους και του Κλίντον δεν διεφάνει η προσπάθεια στήριξης της Συμμαχίας, καθώς οι προτεραιότητες της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής επικεντρώθηκαν στην Ασία από την Ευρώπη. Παρά την μειωμένη στήριξη το NATO αυτό παρέμεινε σε ισχύ, ανέλαβε στρατιωτικές επιχειρήσεις, διευρύνθηκε και αναζήτησε νέους ρόλους στο χώρο των ειρηνευτικών αποστολών.

Σύμφωνα με την θεωρία της ισορροπίας δυνάμεων η ΕΕ δεν αντιτάχθηκε στη διατήρηση του NATO, διότι το κόστος σε σχέση με το προσδωκόμενο όφελος από το κράτος που θα επιχειρούσε να εξισορροπήσει το μονοπολικό σύστημα στο οποίο είχαν την πρωτοκαθεδρία οι ΗΠΑ θα ήταν πολύ υψηλό, όμως αύξησε τις εξοπλιστικές δαπάνες για τη δημιουργία στρατιωτικών δυνατοτήτων ανάληψης ειρηνευτικών κυρίως αποστολών.

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεωρία της ισορροπίας του φόβου η συμπεριφορά των κρατών εξηγείται ως μια προσπάθεια να αποφύγουν απειλές. Η απειλή είναι πιο σημαντική όταν το αντίπαλο κράτος έχει επιδείξει στο παρελθόν επιθετική συμπεριφορά, έχει τα μέσα για να γίνει επιθετικό και βρίσκεται στη γεωγραφική περίμετρο του απειλούμενου.

Σε ότι αφορά τη σχέση της ΕΕ με το NATO, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής πολιτικής ασφαλείας (European Security and Defense Policy-ESDP) είναι δυνατό να θεωρηθεί ως απόδειξη της τάσης ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από το NATO και η έμφαση στην πολυπολικότητα και στην ήπια δύναμη της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης WEU ως σαφή ένδειξη της διαφορετικής θεώρησης των διεθνών σχέσεων. Άλλωστε οι ΗΠΑ δεν αποτελούν μια στρατιωτική απειλή για την ΕΕ, αλλά παραμένουν εγγυητής της ασφάλειας και της σταθερότητας στη ήπειρο παρά την επιθετικότητα που επέδειξαν σε ζητήματα επίλυσης διεθνών συγκρούσεων και ικανοποίησης των εθνικών του συμφερόντων. Η τάση τους όμως να ενισχύσουν το μονοπολικό περιβάλλον ισχύος προκαλεί την εξέλιξη της πολιτικής ενοποίησης στην ΕΕ και συνεπώς την συσπείρωση των κρατών μελών της⁹⁹.

3.2 Ανάλυση των Ρωσικών στρατηγικών επιλογών

⁹⁹ Aders Wivel, "Europe and Transatlantic Relationship after the Cold War," Cambridge Review at International Affairs, Vol. 21, No 3, 3 Sep. 2008.

Από τη λήξη του ψυχρού πολέμου η Ρωσία βρίσκεται σε μια συνεχή αναζήτηση μεθόδων για την *εξασφάλιση της εδαφικής της ακεραιότητας, την εδραίωση της επιρροής της στις χώρες της γεωγραφικής της περιφέρειας και της Κεντρικής Ασίας και τη συμμετοχή στον έλεγχο της παγκόσμιας οικονομίας μέσω των ενεργειακών της αποθεμάτων*. Η επιθυμία της να εξελιχθεί ξανά σε μια αυτάρκη διεθνή δύναμη θα εξαρτηθεί από τη δυνατότητά της να αναθεωρήσει σε βάθος το εσωτερικό πολιτικό και οργανωσιακό της μοντέλο, αλλά και να αντιμετωπίσει με επιτυχία τις προκλήσεις στο εξωτερικό της περιβάλλον. Στη διάρκεια του 1990 η Ρωσία με τη φιλοδοξία του νεοφώτιστου ανεξάρτητου κράτους, έκανε αρκετές προσπάθειες για να καθορίσει την καινούργια της εθνική ταυτότητα, όλες όμως αποτυχημένες, κυρίως λόγω του τεράστιου χάσματος μεταξύ των επιθυμιών της και των πραγματικών δυνατοτήτων της οικονομίας της. Στο μέλλον η Ρωσία θα προσπαθήσει να σταματήσει την παραπέρα διεύρυνση του NATO, καιροσκοπικά θα αναμένει να εκμεταλλευτεί ενδεχόμενα ρήγματα στη Συμμαχία και θα προκαλέσει όταν διαπιστώσει καταστάσεις έλειψης ομοφωνίας¹⁰⁰.

Η ιμπεριαλιστική ρωσική επιδίωξη για τον *απολειστικό έλεγχο, εκμετάλλευση και μονόδρομη εξάρτηση και πρωτοκαθεδρία* επί των ανεξαρτήτων πλέον κρατών των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών, του εγγύς συνοριακού της περιβάλλοντος δεν είχε απόλυτη επιτυχία. Η προσπάθεια δημιουργίας μετα-σοβιετικών σφαιρών επιρροής προκάλεσε και ενθάρυνε τη διεύρυνση και την επέκταση του NATO και της Ε.Ε. αντίστοιχα¹⁰¹. Επιπλέον καλλιέργησε πρόσφορο έδαφος για την οικονομική και *πολιτική* επέκταση της ανερχόμενης Κίνας. Ως επιστέγασμα το χάσμα μεταξύ των οικονομικών και των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ρωσίας με τη Δύση συνέχισε να υφίσταται και να διευρύνεται. Δομικά οικονομικά προβλήματα, υποβάθμιση των στρατιωτικών δυνατοτήτων, δημογραφική υποχώρηση και περιφερειακά προβλήματα σε περιοχές του Β.Καυκάσου οδήγησαν τη Ρωσία σε μια επισφαλή θέση στον 21^ο αιώνα.

Οι διεθνείς προκλήσεις προς την *ασφάλεια* της Ρωσίας κορυφώθηκαν με τη δημοσίευση της μελέτης διεύρυνσης του NATO τον Σεπτέμβριο 1995, η οποία

¹⁰⁰ Bruce Jones, ‘‘Suspicious minds, NATO-Russia relations have deteriorated’’ (Janes Intelligence Review, 16 July 2009) www.jir.janes.com

¹⁰¹ Jonathan Eyal, ‘‘Who Lost Russia’’, Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ.42-43

ενίσχυσε την αντι-NATOϊκή ρητορική στη Μόσχα και προκάλεσε την δυσφορία του Κρεμλίνου, το οποίο εκτίμησε ότι τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας αγνοήθηκαν εντελώς κατά την λήψη της απόφασης για την ενσωμάτωση στο NATO πρώην μελών του ανατολικού συνασπισμού.

Ήταν μια εποχή που η Ρωσία αντιμετώπιζε δυσκολίες στην προσαρμογή της στην αναμορφούμενη γεωπολιτική κατάσταση. Η πρώην υπερδύναμη είχε απομονωθεί από τη διαχείριση των διεθνών ζητημάτων. Από το 1992 οι Ρώσοι διαπίστωναν ότι η ιστορία διαδραματίζονταν στην συνοριακή τους περίμετρο χωρίς τη συμμετοχή τους. Αυτή η κατάσταση ήταν εξαιρετικά δύσκολα να γίνει αποδεκτή από ανθρώπους που πίστευαν ότι η χώρα τους παρέμεινε μια μεγάλη δύναμη. Αυτή η συναισθηματικά αρνητική φόρτιση επηρέασε τις πολιτικές αποφάσεις, το λαό και τις σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση, υποδαυλίστηκε, διαδόθηκε και υποστηρίχθηκε με άρθρα από πολιτικούς και δημοσιογράφους της εποχής οι οποίοι είχαν διανύσει το μεγαλύτερο μέρος της καριέρας τους, είχαν αναδειχθεί και είχαν διαμορφώσει τις πολιτικές τους πεποιθήσεις στο σοβιετικό καθεστώς, το οποίο διαπαιδαγωγούσε τα στελέχη του με επιφυλακτικότητα ή και με μίσος για τη Δύση.

Οι βαλτικές χώρες ήταν το αμέσως επόμενο πεδίο αντιπαράθεσης και *παρέμβασης* μεταξύ του NATO και της Ρωσίας, με στόχο την επέκταση της επιρροής τους, το στρατηγικό, τον εδαφικό και ιδεολογικό τους έλεγχο. Παρά τις δεκαετίες της σοβιετοποίησης, το ρωσικό εποικισμό και την βίαιη απομάκρυνση μεγάλων τοπικών πληθυσμών από τις πατρογονικές εστίες τους, οι βαλτικές χώρες διατήρησαν την ξεχωριστή τους εθνική ταυτότητα και θεωρούσαν ότι ανήκαν στη Δυτική Ευρώπη. Οι Ρώσοι πίστευαν ότι τα φυσικά σύνορα του κράτους τους ήταν η βαλτική θάλασσα. Ένα επιπλέον σημείο τριβής ήταν η περιοχή του Kalinigrad, ένα μικρό κομμάτι ρωσικού εδάφους μεταξύ της Πολωνίας και της Λιθουανίας, το οποίο κατοικείται αποκλειστικά από Ρώσους, χρησιμοποιείται ως ναυτική βάση στη βαλτική θάλασσα και παραμένει υπό ρωσική κυριαρχία, συνεχίζοντας μια παράδοση 300 ετών.

Οι σχέσεις της Ρωσίας με την Ουκρανία, όπως και τη Λευκορωσία ήταν διαφορετικές. Τα κράτη μοιράζονταν κοινή ιστορία, κοινά σύνορα, κοινή γλώσσα και είχαν οπικογενειακούς δεσμούς. Αντιμετώπιζαν το NATO ως ένα προϊόν του ψυχρού

πολέμου που ασκούσε αποικιοκρατική πολιτική¹⁰². Έτσι δεν ήταν έκπληξη όταν η προσπάθεια της Ουκρανίας να αναπτύξει φιλοδυτική πολιτική θεωρήθηκε από το ρωσικό πληθυσμό και από την ηγεσία του ως προδοσία της κοινής τους ιστορίας. Οι σχέσεις των δύο χωρών έφτασαν στο χαμηλότερο σημείο όλων των εποχών με αφορμή τις διαπραγματεύσεις για την ναυτική βάση του στόλου της Μαύρης θάλασσας, με σκοπό την επαναβεβαίωση των δικαιωμάτων των ρωσικών ναυτικών δυνάμεων να σταθμεύουν στη χερσόνησο της Κριμαίας. Η Ρωσία θεωρεί ότι η διατήρηση της Ουκρανίας στη *σφαίρα επιρροής* της είναι ένας κρίσιμος παράγοντας στην επιβεβαίωση του ρόλου της στην ευρύτερη περιοχή και στην προσπάθεια επανίδρυσης του καθεστώτος της υπερδύναμης το οποίο είχε απωλέσει. Η Ουκρανία όχι μόνο παρέμεινε στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας αλλά επίσης απέκτησε την ιδιότητα της πιο σημαντικής χώρας στη μετασοβιετική εποχή, λόγω της φιλοξενίας των δικτύων μεταφοράς καυσίμων.

Όταν η Ρωσία διαπίστωσε ότι ήταν αδύνατο να σταματήσει την επέκταση του NATO προς τα Ανατολικά επανεξέτασε όλη την εξωτερική της πολιτική και προχώρησε σε πρωτοβουλίες διαπραγματεύσεων και *συνεργασιών* με άλλες περιφερειακές δυνάμεις όπως η Κίνα και η Ινδία. Τον Δεκ. 1998 προχώρησε στη δημιουργία ενός στρατηγικού τριγώνου συνεργασίας Μόσχας-Πεκίνου και Ν. Δελχί. Η συνεργασία δεν αφορούσε στην δημιουργία ενός στρατιωτικού συνασπισμού παρά στην ίδρυση ενός διπλωματικού και οικονομικού αντίβαρου στην κυριαρχία των ΗΠΑ. Με την υπογραφή της παραπάνω κρατικής συμφωνίας τα εθνικά συμφέροντα όλων των συμμετεχόντων κρατών ισχυροποιήθηκαν και ενισχύθηκαν. Η Ρωσία ήταν και θα παραμείνει ένας κρίσιμος παράγοντας στην Ασία, όπου σήμερα υφίστανται τα κυριώτερα ζητήματα ασφαλείας¹⁰³. Είναι γεγονός ότι χωρίς τη συνδρομή της θα ήταν πολύ δύσκολη η επίλυση εντάσεων και κρίσεων από την περιοχή της Μέσης Ανατολής μέχρι την χερσόνησο της Κορέας. Η Ρωσία επωφελήθηκε διότι ο στόχος της ήταν η δημιουργία ενός ασφαλούς και σταθερού περιβάλλοντος στην περίμετρό της. Η Κίνα εξασφάλισε μια σχέση συνεργασίας στα σύνορά της και η Ινδία

¹⁰² Stephen White, Julia Korosteleva, Roy Allison, “ NATO: The view from the East”, European Security, Vol. 15, No2, June 2006, σελ. 165-190.

¹⁰³ Rober E. Hunter, Sergey M. Rogov and Olga Oliker, “NATO and Russia: Bridge building for the 21st century” [http://www.rand.org/publications/WP/WP128\(as of 22 Sep 2004\)](http://www.rand.org/publications/WP/WP128(as of 22 Sep 2004) σελ. 18-21) σελ. 18-21

απέκτησε πρόσβαση σε τεχνολογίες αιχμής που μέχρι πρότινος ήταν απαγορευμένες για το κράτος της.

Στην εξωτερική πολιτική επένδυσε σε τεχνιτές κρίσεις και απειλές προκειμένου να επηρεάσει το διεθνές σύστημα. Ειδικότερα :

- Συνέχισε να εκφράζει την δυσaréσκειά της για τη διεύρυνση του NATO παρά τις διαβεβαιώσεις ότι η διεύρυνση δεν περιλαμβάνει κανένα σχέδιο που θα είχε συνέπειες στα κυριαρχικά δικαιώματα της Ρωσίας.

- Προσπάθησε να επηρεάσει την ενότητα και τις εσωτερικές ισορροπίες της Συμμαχίας αφενός προσεγγίζοντας οικονομικά και σε διμερές επίπεδο τη Γαλλία και τη Γερμανία και αφετέρου προβάλλοντας την στρατιωτική της ισχύ στα καινούργια κράτη-μέλη της Συμμαχίας από την Ανατολική Ευρώπη.

- Δημιούργησε δυσκολίες σε όλα τα καινούργια μέλη της Συμμαχίας όχι μόνο με επιθετική εξωτερική πολιτική αλλά και με τη διαχείριση των ενεργειακών της αποθεμάτων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι από το 1997 μέχρι το 2000 μόνο στη Λιθουανία διέκοψε την ενεργειακή ροή 9 φορές. Αυτές οι ενέργειες έδωσαν την εντύπωση στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ότι ο στρατηγικός στόχος της ήταν η διαίρεση της Συμμαχίας και ο έλεγχος της πολιτικής συμπεριφοράς τους.

- Ισχυροποίησε τις διακρατικές σχέσεις της όταν συμφώνησε με τις ευρωπαϊκές χώρες μέλη του NATO στο ζήτημα της μη επέμβασης στο Ιράκ, χωρίς προηγούμενο ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

- Οι προσπάθειες να υποβαθμιστεί η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στο NATO δεν ευωδόθηκαν, διότι η υπερδύναμη ήταν σε διαφορετικό και πολύ υψηλό επίπεδο ισχύος στη διεθνή πολιτική πραγματικότητα και οι πολιτικές εξελίξεις στα προαναφερθέντα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη με την ανάληψη κυβερνητικών καθηκόντων από τον πρόεδρο Σαρκοζί και τη καγκελάρια Μέργκελ περιόρισαν τις διαφωνίες χειρισμού των διεθνών ζητημάτων από τις ΗΠΑ.

Η Ρωσία ως μέλος του προγράμματος συνεργασία για την ειρήνη ακολουθεί μια αυτόνομη πολιτική και δείχνει να μην αποσκοπεί στην ουσιαστική της συμμετοχή¹⁰⁴. Η ένταξη στη Συμμαχία των βαλτικών χώρων είναι είσοδος σημασίας σε σχέση με την πιθανή επαύξησης της στρατιωτικής παρουσίας του NATO σε εδάφη χωρών της πρώην σοβιετικής ένωσης της συνοριακής της περιφέρειας και της

¹⁰⁴ Jonathan Byal, ‘‘Who Lost Russia’’,Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 50

ενεργειακής περιοχής του Καυκάσου και της Μαύρης θάλασσας. Η πολιτική γεωγραφία της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας έχει αλλάξει και υφίσταται πλέον ο κίνδυνος το NATO και η Ρωσία να μην αλληλοκατανοήσουν τις θέσεις τους και να προκαλέσουν την ανάφλεξη των σταθεροποιημένων και ελεγχόμενων συγκρούσεων της ευρύτερης περιοχής.

Στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας παρότι κατηγόρησε τις χώρες μέλη του NATO για τον τρόπο που αντιμετώπισαν τους Τσετσένους αντάρτες, τους οποίους θεωρούσε τρομοκράτες, ταυτόχρονα δεν κατέταξε στην εθνική της λίστα των τρομοκρατικών οργανώσεων την Χαμάς και το PKK που το NATO χαρακτήριζε ως τρομοκρατικές ομάδες. Επιπλέον το 2005 σε σύνοδο των πέντε κεντροασιατικών χωρών και της Κίνας στον οργανισμό Shanghai Cooperation Organization, με κοινό ψήφισμα ζήτησε την απομάκρυνση των αμερικανικών στρατιωτικών βάσεων από την κεντρική Ασία σε απόλυτη ομοφωνία με τα αντίστοιχα αιτήματα των Taliban. Παρά τα παραπάνω στο στη καινούργια στρατηγική ασφαλείας της υποστηρίζεται ότι η τρομοκρατία επιχειρεί να αποσταθεροποιήσει τη Ρωσία και συντάσσεται με τις λοιπές δημοκρατικές δυνάμεις στον αγώνα εναντίον της¹⁰⁵.

Στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας η Ρωσία ακολουθεί μια εθνική πολιτική ανεξάρτητη των στρατηγικών συμφερόντων του NATO. Στην περίπτωση του Ιράκ, πριν την έναρξη των επιχειρήσεων συμπαράταχθηκε με τα ευρωπαϊκά κράτη που δεν επιθυμούσαν εμπλοκή του NATO, μετά την ανατροπή του καθεστώτος η πολιτική της άλλαξε υποστήριξε την καινούργια κατάσταση. Αυτή η μεταστροφή εκτιμάται ότι έγινε για την ανάληψη έργων ανοικοδόμησης παρότι δεν συμμετείχε στη διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων. Επιπλέον για να εξασφαλίσει την εύνοια της καινούργιας κυβέρνησης του Ιράκ διέγραψε το 90% των χρεών του παλαιού καθεστώτος.

Στην υπόθεση του Ιράν μετά το 2003 όταν το NATO αντιμετώπιζε με ομοφωνία τα ζητήματα και υπήρχε η εντύπωση ότι είναι αναμενόμενη μια αμερικανική στρατιωτική επιχείρηση για την ανατροπή του καθεστώτος, η Ρωσία υποστήριξε τη διεξαγωγή εκτεταμένων και ξαφνικών ελέγχων των πυρηνικών εγκαταστάσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΟΗΕ. Το Ιράν υπήρξε πάντοτε για

¹⁰⁵ Keir Giles, "Russia's National Security Strategy 2020" (NATO DEFENCE COLLEGE, June 2009) available at <http://www.ndc.nato.int/research/publications.html>

τη Ρωσία το πιο σημαντικό κράτος της Μέσης Ανατολής και η Ρωσία είχε πάντοτε καλύτερες σχέσεις από τις ΗΠΑ¹⁰⁶. Η Ρωσία εξαγει στη χώρα αυτή πολεμικό υλικό (αεροσκάφη, υποβρύχια, αντιαεροπορικούς πυραύλους χαμηλών και μεσαίων υψών, ατομικό οπλισμό κτλ.) και οικοδομεί ένα πυρηνικό εργοστάσιο στην περιοχή Busherh. Το Ιράν κατηγορείται από τις ΗΠΑ για υπόθαλψη και υποστήριξη τρομοκρατικών οργανώσεων και συγκεκριμένα της Hezbollah και της ισλαμικής οργάνωσης Jihad. Αυτές οι κατηγορίες δεν απέτρεψαν τη Ρωσία από το να επανδιαπραγματεύεται εμπορικές συμφωνίες και να συνάπτει κανούργια συμβόλαια μεταξύ των οποίων και για την εκτόξευση ενός ιρανικού δορυφόρου. Αντιτίθεται σε κάθε πιθανότητα στρατιωτικής επέμβασης και υποστηρίζει μια πολιτική λύση. Αυτή η υποστήριξη της επιβραβεύτηκε από την ιρανική κυβέρνηση όταν υπέγραψε σύμβολα για την κατασκευή δύο επιπλέον πυρηνικών αντιδραστήρων από ρωσικές εταιρίες.

Η περίπτωση των Ρωσο – Συριακών σχέσεων αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προστασίας ενός εμπορικού συνεργάτη από προσπάθεια εφαρμογής περιοριστικών μέτρων από τον ΟΗΕ. Μετά από μια μακρά περίοδο ψυχρών σχέσεων η συνεργασία τους αναθερμάνθηκε μετά το 2005. Η Συρία θεωρήθηκε από τη Ρωσία ως ένας στόχος ευκαιρίας για την ανάδειξη και την ισχυροποίησή του γοήτρου της στη Μέση Ανατολή. Το 2005 η Συρία αντιμετώπιζε πιέσεις από τον ΟΗΕ για την ανάμιξη της στο Λίβανο και κατηγορίες από τις ΗΠΑ που αφορούσαν στη λειτουργία στρατοπέδων εκπαίδευσης τρομοκρατών της Jihad που επιχειρούσαν στο Ιράκ. Η αμέριστη στήριξη της Ρωσία αφορούσε στη διαγραφή του 73% των χρεών της, την κατασκευή αποθηκευτικών ενεργειακών εγκαταστάσεων, την προμήθεια αντιαεροπορικών συστημάτων και εξελιγμένων τεχνολογικά αντιαρματικών εκτοξευτών.

Σε ότι την ασφάλεια της χώρας η εθνική στρατηγική ασφαλείας της Ρωσίας ιεραρχώντας τις υφιστάμενες απειλές εναντίον της εκτιμά ως πιο κρίσιμες την επικείμενη εγκατάσταση της αμερικανικής αντιπυραυλικής άμυνας σε κράτη – μέλη του NATO και την διεύρυνση του NATO προς τα ρωσικά σύνορα. Οι ιστορικές μνήμες των εισβολών στο ρωσικό έδαφος επηρεάζουν και καθορίζουν τις

¹⁰⁶ Rober E. Hunter, Sergey M. Rogov and Olga Oliker, “NATO and Russia: Bridge building for the 21st century” <http://www.rand.org/publications/WP/WP128> (as of 22 Sep 2004) σελ. 18-21

αντιδράσεις της εξωτερικής της πολιτικής. Ακολουθούν οι επίσης σοβαρές απειλές της τρομοκρατίας, της διάδοσης των πυρηνικών όπλων, το έιτζ, ο αλκοολισμός και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα στο θέμα των πυρηνικών οπλοστασίων εκφράζεται η επιθυμία της ισότιμης συνεργασίας με τις ΗΠΑ και η προσδοκία για την εφαρμογή της πλέον πρόσφορης οικονομικής οδού για τη στρατηγική πυρηνική εξισορρόπηση, χωρίς την έναρξη μιας καινούργιας ανταγωνιστικής πορείας εξοπλισμών. Μια νέα κούρσα εξοπλισμών δεν είναι δυνατό να επιλεγεί από τη Ρωσία ως στρατηγική επιλογή αντιπαράθεσης, καθώς οι δυνατότητες της ρωσικής οικονομίας δεν το επιτρέπουν.

Η πολιτική της διεύρυνσης του NATO έχει προκαλέσει την εγρήγορση των αμυντικών της μηχανισμών διότι εκτιμάται ότι ο σχεδιασμός του αποσκοπεί στην αποδυνάμωση της Ρωσίας και στην προσπάθεια κύκλωσης από τη βορειο-ατλαντική συμμαχία¹⁰⁷ και στο μέλλον θα αποτελέσει ένα χώρος μηδενικής ανοχής της. Επιπρόσθετα η ρωσική ηγεσία διατύπωσε την άποψη ότι η διεύρυνση αποσκοπεί στην περιθωριοποίηση της Ρωσίας, την υποβάθμιση των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών της και στην δημιουργία νέων διαχωριστικών γραμμών εντός του ευρωπαϊκού εδάφους.

Το καινούργιο στρατηγικό δόγμα της Ρωσίας το οποίο υπογράφηκε τον Απρίλιο του 2000 από τον πρόεδρο Ρουτίν υπογραμμίζει ότι η στρατιωτική ασφάλεια της ρωσικής δημοκρατίας εδράζεται σε στρατηγικούς, πολιτικούς και οικονομικούς πυλώνες και θεωρεί οποιαδήποτε επέκταση του NATO κίνδυνο για την ασφάλεια της Ρωσίας. Η οικονομική ασφάλεια έχει υπερβεί την παραδοσιακή ασφάλεια και είναι πλέον η πρώτη προτεραιότητα της Ρωσίας¹⁰⁸. Επιπλέον η *χρήση των πυρηνικών όπλων* της χώρας προβλέπεται όχι μόνο σε περιπτώσεις αυτοάμυνας αλλά και για αποτροπή, όχι μόνο όταν θα διακυβεύεται η εθνική επιβίωση αλλά και σε περιπτώσεις στρατιωτικών εμπλοκών σε μικρής κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις στις οποίες θα διακυβεύεται το κύρος της χώρας.

Σύμφωνα με μια ρωσική αντίληψη η επέκταση του NATO ήταν μια ακόμα παράμετρος της αναθεωρητικής πολιτικής των ΗΠΑ με σκοπό τη διεθνής ηγεμονία. Οι Ρώσοι στρατηγικοί αναλυτές εκτιμούν ότι η επέκταση του NATO στην Κεντρική

¹⁰⁷ Lionel Ponsard, "Russia, NATO and Cooperative Security" (New York, Εκδόσεις :Routledge, 2007) σελ. 87

¹⁰⁸ Keir Giles, "Russia's National Security Strategy 2020" (NATO DEFENCE COLLEGE, June 2009) available at <http://www.ndc.nato.int/research/publications.html>

και στην Ανατολική Ευρώπη θα υποβαθμίσει την επιρροή τους στις χώρες της πρώην σοβιετικής ένωσης. Αυτή η πολιτική θα έχει ως αποτέλεσμα την παραπέρα στρατηγική απόμόνωση της Ρωσίας από τη διεθνή πολιτική σκηνή. Σύντομα η Ρωσία βρέθηκε ενώπιων ενός διλήματος. Να επηρεάσει αποκλειστικά τις εξελίξεις στο εγγύς γεωγραφικό της περιβάλλον ή να επιχειρήσει μια επαναπροσέγγιση με τη Δύση ώστε να καταστεί συνεργάτης στη διαδικασία ρύθμισης των διεθνών θεμάτων και καθορισμού των διεθνών εξελίξεων.

Η διαμόρφωση σχέσεων συνεργασίας με τη Δύση και με το NATO εκτιμήθηκε στόχος ως μεγαλύτερης αξίας από την ανάπτυξη τακτικών ανάσχεσης, που ήταν εξαιρετικά δύσκολο να αποδώσουν σημαντικά αποτελέσματα. Η σχέση NATO-Ρωσίας στο μέλλον θα εξαρτηθεί από την ικανότητά τους να αναγνωρίσουν τα κοινά τους συμφέροντα και να εργαστούν για να τα διευρύνουν αναπτύσσοντας ταυτόχρονα μια σχέση αμοιβαίας στήριξης. Αυτή η διαδικασία θα προκαλέσει τη διατήρηση της ασφάλειας στην Ευρώπη η οποία στη συνέχεια θα επηρεάσει πολλές περιοχές του πλανήτη. Για την επιτευξη του στόχου πρέπει να καθορισθούν αρμοδιότητες και να υπερισχύση η συνεργατική συμπεριφορά¹⁰⁹.

Το Κρεμλίνο εκτιμά ότι μια παγκόσμια *πολυπολική στρατηγική ισορροπία δυνάμεων* θα έχει θετικό αντίκτυπο στις ρωσικές διεθνείς σχέσεις, διότι θα βοηθήσει μια αδύναμη Ρωσία να αποφύγει την απευθείας αντιπαράθεση με την υπερδύναμη, θα δημιουργήσει ένα φιλικό διεθνές περιβάλλον και θα εγγυηθεί την πιο αποτελεσματική προώθηση των εθνικών της συμφερόντων¹¹⁰. Σε εφαρμογή της επιθυμίας της για μια πολυπολική ισορροπία δυνάμεων η Μόσχα συνεργάστηκε επιλεκτικά και αποκατέστησε συνεργασιακές σχέσεις με διεθνείς δρώντες. Οι αποφάσεις της σε κάθε περίπτωση λαμβάνονταν με ιδιαίτερη ανάλυση, σε συσχετισμό με τα εθνικά της συμφέροντα και σε συνάρτηση με την διαμορφωθείσα διεθνή συγκυρία. Σχεδίασε και υλοποίησε μια πολιτική ίσων αποστάσεων από τις ΗΠΑ, την Ε.Ε., την Κίνα και την Ιαπωνία, που όχι μόνο ανήκαν στους κύριους διεθνείς δρώντες αλλά ήταν και μεταξύ των κύριων ρωσικών ανταγωνιστών. Ιδιαίτερα η πολιτική του προέδρου Putin επέτρεψε στη Ρωσία να υπερβεί τον

¹⁰⁹ Rober E. Hunter, Sergey M. Rogov and Olga Oliker, ‘‘NATO and Russia: Bridge building for the 21st century’’ <http://www.rand.org/publications/WP/WP128> (as of 22 Sep 2004) σελ. 18-21

¹¹⁰ Bruce Jones, ‘‘Suspicious minds, NATO-Russia relations have deteriorated’’ (Janes Intelligence Review, 16 July 2009) www.jir.janes.com

απομονωτισμό και να ξαναρχίσει ένα πραγματικό και ισότιμο διάλογο με τη διεθνή κοινότητα. Η προεδρία του αναβάθμισε την εικόνα της Ρωσίας αναδεικνύοντας τη χώρα ως ένα παράγοντα σταθερότητας στη διεθνή ενεργειακή αγορά και στον αγώνα για διεθνή ασφάλεια.

Το Κρεμλίνο αρχικά απέτυχε να οικοδομήσει μια δημιουργική και σταθερή σχέση με το διεθνές σύστημα, η οποία θα επέφερε μακροπρόθεσμα πλεονεκτήματα για τη Ρωσία. Η αντίδρασή του στο NACC από το 1991 και η υποστήριξη του ΟΑΣΕ, οδήγησε σε αδιέξοδο καθώς δεν ήταν δυνατό να αποδεχθούν τα κράτη-μέλη του NATO και της ΕΕ η ασφάλεια της Ευρώπης να στηρίζεται σε ένα οργανισμό προϊόν του συμφώνου της Βαρσοβίας, στον οποίο η Ρωσία βρισκόταν στο κέντρο ελέγχου και λήψης αποφάσεων¹¹¹. Οι τακτικές των ευκαιριακών ελιγμών μεταξύ των κέντρων εξουσίας και η πολυδιάσταση προσέγγιση αυτών απέτρεψε τη Ρωσία από το να θέσει ξεκάθαρες προτεραιότητες και από το να επικεντρώσει τις προσπάθειές της σε συγκεκριμένους και σταθερούς στόχους. Αυτό είχε ως επακόλουθο την αδυναμία της να στοιχειοθετήσει μια μακρόπνοη στρατηγική και οι σχέσεις της στρατηγικής συνεργασίας και του διαλόγου με την Ε.Ε. και τις ΗΠΑ να οδηγηθούν σε κρίσεις ή και σε διακοπή.

Παρά την ανάπτυξη που παρατηρήθηκε στην περίοδο μετά τη σοβιετική κατάρρευση, η οικονομική ευρωστία συγκρινόμενη με τα διεθνή οικονομικά μεγέθη ήταν περιορισμένη. Η Ρωσία σε τελική ανάλυση παρέμεινε μια δύναμη σε ύφεση, σε υστέρηση σε σχέση με τις ΗΠΑ, την Ε.Ε., την Κίνα και την Ιαπωνία. Έτσι παρά την σχετική ενίσχυσή της, στη διεθνή σκηνή συνέχιζε να υστερεί σε κάθε σύγκριση με τις υπάρχουσες μεγάλες δυνάμεις. Παράλληλα τα πρώην κράτη δορυφόροι της διαισθανόμενα την αδυναμία της επέλεξαν τον προσεταιρισμό άλλων δυνάμεων στον ευρύτερο χώρο της Ευρώπης και της Ασίας¹¹².

Η Ρωσία μεταξύ των γειτονικών της κρατών αντιμετωπίζει ένα σημαντικό έλλειμα κύρους, που υποβαθμίζει το *γόητρό* της και την προσπάθειά της να αποκαταστήσει το status quo που απώλεσε στην ευρύτερη γεωγραφική της περιφέρεια και στο διεθνές περιβάλλον μετά την διάλυση της σοβιετικής ένωσης. Το διεθνές κύρος της αναβαθμίζεται με την αύξηση της εθνικής ισχύος ως αποτέλεσμα

¹¹¹ Lionel Ponsard, "Russia, NATO and Cooperative Security" (New York, Εκδόσεις :Routledge, 2007) σελ. 65

¹¹² Jonathan Eyal, "Who Lost Russia", Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 39

της αναβάθμισης των οικονομικών, στρατιωτικών και τεχνολογικών δυνατοτήτων της. Ως συνέπεια υπάρχει σε εξέλιξη ένα δαπανηρό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού, αναμόρφωσης και μετεξέλιξης των ενόπλων δυνάμεων ώστε να είναι σε θέση να ισορροπήσουν τις προκλήσεις που δημιουργούνται από τις ασύμμετρες απειλές και από τη διεθνή αστάθεια. Επιπλέον στην εσωτερική πολιτική παρατηρήθηκε επιστροφή στους κρατικούς παρεμβατισμούς, με εφαρμογή κρατικού ελέγχου επί των ιδιωτικών επιχειρήσεων, με κρατικό έλεγχο των φυσικών ενεργειακών μονοπωλίων για τη χρησιμοποίησή τους κυρίως ως εργαλεία άσκησης πιέσεων στην εξωτερική πολιτική, και με την ανάπλαση/στήριξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης με έμφαση στον τραπεζικό και οικονομικό τομέα. Το κράτος θέτει του ρυθμούς της οικονομικής και πολιτικής του πορείας χωρίς καμμία παρέμβαση από το εξωτερικό. Στο διεθνές περιβάλλον η Ρωσία θεωρείται ως μια μεγάλη δύναμη η οποία κατέχει μια ανταγωνιστική θέση στη παγκοσμιοποιημένη οικονομία, διότι απολαμβάνει οικονομικά πλεονεκτήματα λόγω των υψηλών εξαγωγών ενεργειακής παραγωγής, της τεχνολογίας οπλικών συστημάτων και της διαστημικής τεχνογνωσίας, με ικανότητα χρησιμοποίησης πυρηνικών όπλων για αποτρεπτικούς και αμυντικούς σκοπούς. Το ΑΕΠ της με στοιχεία του 2007 την κατατάσσει στις οικονομίες σε ανάκαμψη παρά σε ανάπτυξη καθώς παρέμεινε μικρότερο σε τελική τιμή από το αντίστοιχο των ΗΠΑ, ΕΕ, Κίνα, Μεγάλη Βρετανία και Γαλλία¹¹³.

Ιστορικά μετά το 1999 η ρωσική οικονομία παρουσίασε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και ειδικότερα στη περίοδο 1999-2004 το ρωσικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 40%, ενώ ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της ρωσικής οικονομίας έφτασε το 10% το 2000. Το εξωτερικό της χρέος μειώθηκε από 97% του ΑΕΠ το 1999 σε 33% το 2004. Στις επιτυχίες αυτές σημαντικό ρόλο έπαιξε η συνεχής αύξηση της τιμής του πετρελαίου, καθώς είναι η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα παραγωγής πετρελαίου και η πρώτη σε παραγωγή φυσικού αερίου¹¹⁴. Η ρωσική διπλωματία εκτιμά ότι οι διεθνείς σχέσεις στο μέλλον θα καθορίζονται από τον ανταγωνισμό για τον έλεγχο και τη διαχείριση των ενεργειακών αποθεμάτων, παρά από την δυνατότητα παραγωγής οπλικών συστημάτων, θέμα που και αυτό με τη σειρά του προκαλεί και απειλεί την

¹¹³ Christopher Dickey, John Barry and Owen Matthews “Russia is weaker than it looks, which is why NATO’s soft power strategy can still prevail”, Newsweek, 20 October 2008.

¹¹⁴ Παναγιώτης Β. Ρουμελιώτης, Παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση (Αθήνα : Εκδόσεις Λιβάνη, 2006) σελ.131

πυροδότηση αναταραχών ή/και συγκρούσεων στα σύνορά της. Οι εταιρείες Gazprom LukOil δεν ελέγχονται απλώς από το κράτος αλλά αποτελούν προέκτασή του. Η ασκούμενη δε ενεργειακή πολιτική αποσκοπεί αποκλειστικά στην στήριξη της εθνικής ισχύος και στην ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων, γι αυτό και η Ρωσία δεν είναι μέλος του ΟΠΕΚ¹¹⁵. Η πολιτική της στο μέλλον εκτιμάται θα εστιάσει στην διατήρηση των εθνικών πηγών ενέργειας και στην προσπάθεια ελέγχου νέων από τα ανεκμετάλλευτα κοιτάσματα, των πηγών της Μέσης Ανατολής, της θάλασσας Μπάρεντς και της Αρκτικής.

Ένας από τους σημαντικότερους στόχους της ρωσικής πολιτικής είναι η δημιουργία οικονομικού υπόβαθρου. Η ρωσική εξωτερική πολιτική επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις *οικονομικές δυνατότητες για τη διασφάλιση του κύρους της χώρας*. Η στενότερη οικονομική συνεργασία με τη Δύση θα προκαλέσει βελτίωση των σχέσεων με την Ευρώπη, θα ισχυροποιήσει την οικονομία της Ρωσίας η οποία θα είναι περισσότερο ανεκτική στις προσεγγίσεις των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών με την παγκοσμιοποιημένη αγορά της ελεύθερης διακίνησης αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων και επιπρόσθετα θα εμπλέξει τη βιομηχανία της Ρωσίας με την Ευρώπη παρά με χώρες της Κ. Ασίας όπως η Ινδία, η Κίνα ή το Ιράν. Αυτή η εξέλιξη θα προκαλέσει και την αύξηση της στρατιωτικής βιομηχανικής παραγωγής τόσο των ΗΠΑ όσο και των λοιπών βιομηχανικών κρατών της συμμαχίας τα οποία θα προμηθεύουν με οπλικά συστήματα ένα τεράστιο για τα ευρωπαϊκά δεδομένα στρατό και θα προκαλέσουν όπου είναι δυνατό στρατηγικές επιχειρηματικές συμφωνίες και επενδύσεις στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης. Οι πολιτικές και οικονομικές σχέσεις της Ρωσίας με την ΕΕ είναι περισσότερο αναπτυγμένες από ποτέ άλλοτε στο παρελθόν. Η ΕΕ είναι ο κυριότερος οικονομικός εταίρος της. Λόγω της οικονομικής δραστηριότητας και της οικονομικής συνεργασίας η Ρωσία προτιμά την ΕΕ ως τον κύριο δυτικό της συνεργάτη. Σε διμερές επίπεδο οι εμπορικές σχέσεις της Ρωσίας με τις χώρες της «παλιάς Ευρώπης» είναι ακόμη καλύτερες καθώς και η ίδια ανήκει ιστορικά στη κατηγορία αυτή¹¹⁶. Επιλέον στην περίπτωση που η Ρωσία θα προσαρμόσει τη στρατιωτική στρατηγική της στο δυτικό τρόπο σχεδίασης και διεξαγωγής επιχειρήσεων, στην προσπάθεια αναβάθμισης και αναμόρφωσης των

¹¹⁵ Jonathan Eyal, *‘Who Lost Russia’*, Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 74

¹¹⁶ Rober E. Hunter, Sergey M. Rogov and Olga Oliker, *‘NATO and Russia: Bridge building for the 21st century’* [http://www.rand.org/publications/WP/WP128\(as of 22 Sep 2004\)](http://www.rand.org/publications/WP/WP128(as%20of%2022%20Sep%202004)) σελ. 18-21

στρατιωτικών της δυνατοτήτων, στο μέλλον θα είναι πολύ δύσκολο να αλλάξει στάση και να επιλέξει ένα άλλο στρατηγικό εταίρο, την Κίνα για παραδειγμα, όταν όλες οι πιστοποιήσεις και τυποποιήσεις των στρατιωτικών και τεχνολογικών προϊόντων που θα χρησιμοποιεί θα είναι διαφορετικές.

Οι ιδεολογικές διαφορές του παρελθόντος μεταξύ των κρατών-μελών του NATO και της ΕΣΣΔ, δεν στάθηκαν εμπόδιο στην εδραίωση των διμερών σχέσεων μεταξύ NATO και Ρωσίας¹¹⁷. Στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον η πολιτική της Ρωσίας αποσκοπεί στην εμπέδωση καλών σχέσεων με τη Δύση και την Ανατολή για τη διασφάλιση των εθνικών της συμφερόντων. Η συνεργασία της με την Κίνα και τις χώρες της Κεντρικής Ασίας είναι απαραίτητη για την επιβίωση και την αυτοσυντήρησή της. Χώρες όπως η Κίνα και η Ρωσία επιδιώκουν τη στρατηγική εξισορρόπηση της αμερικανικής ηγεμονίας. Ωστόσο η σύγκρουση των συμφερόντων και οι αντίθετες στρατηγικές επιλογές ενώ εξηγούν τα σύγχρονα προβλήματα στην πορεία προσέγγισης των δύο μερών δεν αποκλείουν τη συνεργασία μεταξύ τους, είτε στα πλαίσια του NATO είτε σε άλλους διακυβερνητικούς οργανισμούς και κράτη με συμφωνίες και συμμαχίες όπως παρακάτω:

- Η κοινοπολιτεία των ανεξαρτήτων κρατών, που αντικατέστησε τη σοβιετική ένωση το 199, προσπάθησε να γίνει το συμμαχικό ισοδύναμο του NATO στην Ανατολική Ασία και να αποτελέσει ένα χώρο συνεργασίας των σλαβόφωνων λαών χωρίς επιτυχία¹¹⁸.

- Ο οργανισμός για την ασφάλεια και τη συνεργασία στην Ευρώπη που ιδρύθηκε το 2002, ήταν ο μοναδικός χώρος ισότιμης συνεργασίας κρατών μελών του NATO και κρατών της πρώην σοβιετικής ένωσης και παρουσίασε προβλήματα συνοχής¹¹⁹.

- Η συνθήκη για τον έλεγχο των εξοπλισμών που αφορούσε στον περιορισμό των συμβατικών εξοπλισμών σε ορισμένων τύπους επιχειρησιακών οπλικών συστημάτων και σε ποσότητα που αποφασίστηκε στην υπογραφή της συνθήκης.

¹¹⁷ Lionel Ponsard, *“Russia, NATO and Cooperative Security”* (New York, Εκδόσεις :Routledge, 2007) σελ. 87

¹¹⁸ Bruce Jones, *“Suspicious minds, NATO-Russia relations have deteriorated”* (Janes Intelligence Review, 16 July 2009) www.jir.janes.com

¹¹⁹ Bruce Jones, *“Suspicious minds, NATO-Russia relations have deteriorated”* (Janes Intelligence Review, 16 July 2009) www.jir.janes.com

- Συνεργασία στα πλαίσια του οργανισμού συνεργασία της Σαγκάης, που ιδρύθηκε το 2001 με κεντροασιατικά κράτη και την Κίνα, εκτός του Τουρκμενιστάν και με σκοπό την ανάσχεση των ΗΠΑ στην γεωγραφική περιοχή της Ασίας και περιορισμένη αποδοτικότητα.

Οι προσπάθειες της Ρωσίας δεν έτυχαν ένθερμης υποστήριξης από άλλα κράτη καθώς υπήρχε η εκτίμηση ότι κάθε αντίδραση στη σχεδίαση του NATO πιθανώς θα αποσταθεροποιούσε το ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφαλείας, θα οδηγούσε με μια νέα διαίρεση την ευρωπαϊκή ήπειρο και το κυριώτερο θα επηρέαζε την εδαφική, οικονομική και εθνική τους ανεξαρτησία. Οι σχέσεις της με το NATO παραμένουν χωρίς εξέλιξη από το 2000 σε μια κατάσταση υποβόσκουσας έντασης και αμοιβαίας καχυποψίας η οποία δημιουργεί αρνητικό κλίμα και αποτρέπει την παραπέρα συνεργασία¹²⁰.

Η Ρωσία έχει αποφασίσει να *εμπλακεί στις διαδικασίες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας με την παραχώρηση δικαιωμάτων σε παγκόσμιους οικονομικούς οργανισμούς* με αντάλλαγμα την συμμετοχή της. Έχει αυξήσει τις αρμοδιότητες της κρατικής εξουσίας, έχει θέσει περιορισμούς στις δραστηριότητες των ΜΚΟ, έχει ενισχύσει τον έλεγχο επί των ΜΜΕ για την επικοινωνιακή της στήριξη, ασκεί κρατική παρεμβατική πολιτική στην οικονομία και ιδιαίτερα στον ενεργειακό τομέα της και χρησιμοποιεί τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που διαθέτει για την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων στην εξωτερική της πολιτική. Επί του παρόντος η Ρωσία δεν αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις στην εξωτερική της πολιτική, ενώ στη εσωτερική τα αναδυόμενα ζητήματα αντιμετωπίζονται με επιτυχία. Ταυτόχρονα με τις εξελίξεις στον ενεργειακό τομέα προωθούνται και οι διαδικασίες εκδημοκρατισμού του πολιτικού συστήματος με προσχεδιασμένες και προσεκτικές κινήσεις.

Σε ένα κράτος όπως η Ρωσία που στη διάρκεια της μακρόχρονης ιστορίας της μόνο αυταρχικά, αυτοκρατορικά και καθεστωτικά κυβερνητικά βιώματα υπάρχουν στη μνήμη του λαού¹²¹, κάθε *διαδικασία εκδημοκρατισμού* και μεταβίβασης εξουσιών σε καινούργιες και ευρύτερες κοινωνικές ομάδες εμπεριέχει τον κίνδυνο της

¹²⁰ Bruce Jones, *“Suspicious minds, NATO-Russia relations have deteriorated”* (Janes Intelligence Review, 16 July 2009) www.jir.janes.com

¹²¹ Lionel Ponsard, *Russia, NATO and Cooperative Security*, (New York :Εκδόσεις Routledge, 2007) σελ.149.

αναταραχής και της ανάδειξης πολεμικών συγκρούσεων, είτε εμφυλίων, είτε με τα γειτονικά κράτη. Ιστορικά παραδείγματα κυρίως από χώρες της Αφρικής καταδεικνύουν ότι πάντα υπάρχει ο κίνδυνος του εμφυλίου πολέμου στις περιπτώσεις που νεοσύστατα κράτη αρχίζουν τη διαδικασία εκδημοκρατισμού τους, όταν σε αυτά υπάρχει έλλειψη κοινωνικής συνοχής, ισχυρών πολιτικών θεσμών, νόμων, οργανωμένων πολιτικών κομμάτων και ανεξάρτητα ΜΜΕ. Έχει παρατηρηθεί ότι σε βάθος χρόνου η ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών επιφέρει σταθερότητα και ειρήνη. Τα κράτη που αποφασίζουν να εγκαθιδρυσουν διαδικασίες εκδημοκρατισμού των πολιτικών θεσμών συνήθως ταυτόχρονα και επαγωγικά προκαλούν και ενδεχομένως επιταγχύνουν προϋπάρχουσες υποβόσκουσες εθνικιστικές εντάσεις και κάποιες φορές οδηγούν σε εμφύλιες ή/και σε διεθνείς πολεμικές συγκρούσεις. Οι δημοκρατικές μετεξελίξεις δεν είναι επικίνδυνες όταν υλοποιούνται σε κράτη με ισχυρούς εσωτερικούς πολιτικούς θεσμούς ενώ όταν αυτοί οι θεσμοί λείπουν οι πολιτικοί ηγέτες βρίσκουν πρόσφορο έδαφος για την ανάδειξη εθνικιστικών, φυλετικών, θρησκευτικών διαχωριστικών, προκαλώντας έντονη ιδεολογική και συγκινησιακή φόρτιση στον πληθυσμό και ακολούθως σκληρές πολιτικές ή/και στρατιωτικές αντιπαραθέσεις. Στην περίπτωση της κατάρρευσης της σοβιετικής ένωσης ο αιματηρός διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας, η προσπάθεια αυτονομίας της Τσετσενίας και της Γεωργίας αποτελούν παραδείγματα αστάθειας.

Οι ώριμες δημοκρατίες συμπεριφέρονται διαφορετικά από κράτη τα οποία βρίσκονται είτε εισέρχονται στον προθάλαμο των δημοκρατικών πολιτικών θεσμών, διότι οι πολίτες μιας δημοκρατικής κοινωνίας μπορούν να εκφράσουν με ελευθερία τις απόψεις τους.

3.3 Ανάλυση των στρατηγικών επιλογών του NATO

Οι επιλογές του NATO είναι συνέπεια της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Οι υπάρχουσες σχολές σκέψης στη διαμόρφωση των επιλογών της συνέβαλλαν ουσιαστικά στην αναβάθμιση της εθνικής ισχύος, συνδιάζοντας τη δυναμική και τη συνεκτικότητα της αμερικανικής κοινωνίας με τη δημιουργία χαρακτηριστικών ήπιας ή/και ηγεμονικής προσέγγισης στα διεθνή ζητήματα. Πραγματιστική παρά δογματική,

ευπροσάρμοστη στις ιδιαιτερότητες του χώρου και του χρόνου, η αμερικανική εξωτερική πολιτική δεν εκφράζει a priori ρεαλιστικές ή ιδεαλιστικές αρχές¹²².

Οι ιδεαλιστές της μεταψυχροπολεμικής εποχής σχεδίαζαν και επιθυμούσαν οι ΗΠΑ να ηγηθούν στο καινοπυργιονδιεθνές περιβάλλον με το παράδειγμά τους, ενώ οι ρεαλιστές να ασκήσουν ηγεμονική ηγεσία. Ειδικότερα οι οπαδοί του Χάμιλτον και του Ουίλσον από κοινού υποστήριξαν διεθνικές λύσεις στοχεύοντας είτε σε μια παγκοσμιοποίηση του συστήματος με βάση τις ελεύθερες οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές, είτε στην προαγωγή των νόμων του διεθνούς δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ΟΗΕ αντίστοιχα. Εγγυητές των εξελίξεων θα ήταν αφενός οι αστυνομικές δυνάμεις υπό το ΣΑ/ΟΗΕ και αφετέρου οι αδιαμφισβήτητες στρατιωτικές δυνατότητες των ΗΠΑ. Η δημιουργία περιφερειακών και παγκόσμιων εμπορικών οργανώσεων όπως η NAFTA και ο WTO και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας που επακολούθησε αποδεικνύουν ποιά πολιτική επικράτησε τελικά.

Οι σχολές του Τζέφερσον και του Τζάκσον εκτιμούσαν ότι με το πέρας του ψυχρού πολέμου ήταν μια μοναδική ευκαιρία για τις ΗΠΑ να μειώσουν τις διεθνείς υποχρεώσεις τους για την αποφυγή ρίσκων που ενδεχομένως θα είχαν αρνητικές συνέπειες στα εθνικά συμφέροντα. Δεν ήταν μια επιστροφή στον απομονωτισμό των δεκαετιών του '20 και του '30, αλλά η υποστήριξη της άποψης ότι οι ΗΠΑ είχαν σαφώς ευρύτερα συμφέροντα στο δυτικό ημισφαίριο. Οι απόψεις τους δεν ήταν κοινές σε όλα τα θέματα. Έτσι ενώ οι οπαδοί της σχολής του Τζέφερσον αντιτάχθηκαν στη διεύρυνση του NATO και στη δημιουργία ενός εθνικού πυραυλικού συστήματος για την προβολή ισχύος των ΗΠΑ, οι οπαδοί του Τζάκσον υποστήριξαν αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες για εξοπλιστικά προγράμματα. Αυτή η έλλειψη ομοφωνίας ήταν μια πραγματική αδυναμία στην αντιστάθμιση της διεθνικής πολιτικής των π-ροέδρων G. H. Bush και Clinton¹²³.

Σύμφωνα με την άποψη του Mead η σχολή του Τζέφερσον εάν είχε εμπνεύσει και καθοδηγήσει την αμερικανική πολιτική μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου θα είχε επιτρέψει την καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση της πρωτοκαθεδρίας της , θα επηρέαζε την οριοθέτηση της εξάπλωσής της και θα είχε

¹²² Walter R.Mead, Special Providence (New York , Εκδόσεις : Century Foundation , 2001) σελ. 311

¹²³ Walter R.Mead, Special Providence (New York , Εκδόσεις : Century Foundation , 2001) σελ. 268

καλύτερα αποτελέσματα στη διαχείριση τόσο των εσωτερικών όσο και των εξωτερικών της ζητημάτων¹²⁴.

Την 12 Σεπ. 1990 η συμφωνία «Two plus four» υπογράφηκε στη Μόσχα μεταξύ των δύο Γερμανικών κρατών και των τεσσάρων νικητών του Β' ΠΠ (ΗΠΑ, ΕΣΣΔ, Μεγάλη Βρεταννία και Γαλλία) και η Γερμανία επανενώθηκε. Μετά την ένταξη της ενοποιημένης Γερμανίας στο NATO η Ρωσία δήλωσε ότι εξαπατήθηκε από τη Γερμανική και την Αμερικανική ηγεσία και σχηματίστηκε η πεποίθηση ότι το NATO δεν ήταν αξιόπιστο καθώς δεν τηρήθηκαν οι υποσχέσεις του της μη διεύρυνσης στο έδαφος της Ανατολικής Γερμανίας. Αυτό το προαίσθημα ενισχύθηκε από την απαξίωση του καθεστώτος της υπερδύναμης και την γελιοποίηση της χώρας, που εκτιμήθηκε ότι οργανώθηκε από την Ευρώπη. Επιπλέον και ίσως σημαντικότερο η Ρωσία επιθυμούσε φιλικές σχέσεις και οικονομική συνεργασία με μια ενωμένη Γερμανία που ήταν πλέον μια πολύ ισχυρή οικονομική δύναμη στην Ευρώπη.

Στις σημερινές συνθήκες ασφαλείας η ανεύρεση σχεδιασμένων και προσαρμοσμένων λύσεων σε θέματα ασφάλειας είναι μια στρατηγική πρόκληση. Είναι επίσης ξεκάθαρο ότι η είσοδος της Ρωσίας στο NATO θα είχε συγκεκριμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα¹²⁵. Τα κυριότερα πλεονεκτήματα εισόδου θα ήταν:

α. Η είσοδος της Ρωσίας θα είναι η λογική συνέχεια της διεύρυνσης του NATO εφόσον θα τηρεί τα κριτήρια ενός υποψήφιου μέλους δηλαδή της δημοκρατίας, των νόμων και των πολιτικών επιλογών.

β. Μια Ρωσία μέλος του NATO θα ισχυροποιήσει και θα επιταχύνει τον εκδημοκρατισμό της, τη στρατιωτική της αναδιοργάνωση και συνεπώς την ενσωμάτωση στη Δύση.

γ. Η συμμετοχή της θα δημιουργήσει ένα στρατηγικό πλεονέκτημα στους στόχους του NATO κατά της τρομοκρατίας και των παγκόσμιων απειλών.

δ. Η Ρωσία ως πλήρες μέλος της Συμμαχίας θα περιορίσει την επεκτατική της στρατηγική και θα αναβάλλει τις προσπάθειές της για μια Ρωσο-Κινεζική συμμαχία.

Ενώ τα κυριότερα μειονεκτήματα:

¹²⁴ Walter RMeade, Special Providence (New York, Εκδόσεις: Century Foundation, 2001) σελ. 331

¹²⁵ Thomas Forster 'Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?' Journal of Communist studies and transition politics Vol21, No3, September 2005, σελ. 332-353

α. Η Ρωσία ενεχομένως θα προκαλούσε τη διάλυση της Συμμαχίας εκ των έσω.

β. Η Ευρώπη χρειάζεται ακόμη το NATO για να προστατευθεί από τη Ρωσία¹²⁶.

γ. Λόγω της γεωγραφικής έκτασης του ρωσικού κράτους μέχρι τις ακτές του Ειρηνικού ωκεανού, η θέση της δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί με ακρίβεια ως Δυτικό ή Ανατολικό κράτος.

δ. Η ύπαρξη αστάθειας στη συνοριακή γραμμή της με την Κίνα θα προκαλούσε δυσκολίες εάν θα έπρεπε το NATO να εγγυηθεί την ακεραιότητα των συνόρων της σύμφωνα με το άρθρο 5 της συλλογικής άμυνας .

ε. Η διεύρυνση του NATO στη Ρωσία και συνεπώς στη Σιβηρία εκτιμάται ότι θα προκαλούσε την αντίδραση της Κίνας.

Το όραμα του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού» δεν έγινε αποδεκτό διότι τα κράτη μέλη του NATO δεν ήταν έτοιμα να αποδεχθούν μια βαθύτερη και ειλικρινή συνεργασία με τη Ρωσία η οποία φάνταζε ακόμα ως η κύρια απειλή τους. Οι Ρώσοι συχνά εξέφρασαν την άποψη ότι η Δύση δεν διστάζει να αγνοεί τη Ρωσία διότι γνωρίζει ότι τέτοια ενέργεια δεν θα έχει κόστος¹²⁷.

Οι κοινές ειρηνευτικές αποστολές NATO-Ρωσίας είναι ο μόνος τομέας που η συνεργασία των δύο μερών είναι επιθυμητή και σε εξέλιξη. Η συνεργασία αυτή στο παρελθόν δεν διεκόπηκε ακόμη και στην περίοδο του 1999, των βομβαρδισμών της Σερβίας, όταν σχεδόν όλες οι λοιπές κοινές δραστηριότητες είχαν ανασταλλεί, αλλά συνεχίστηκε στη Βοσνία και στο Κοσσοβο μέχρι το 2003.

Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια η ηγεσία των ΗΠΑ χωρίς πρόθεση συνέβαλλε στη δημιουργία των φονταμενταλιστικών κινημάτων. Ο συνδιασμός του εγωισμού της Ουάσιγκτον, η μονομερής επιχείρηση στο Ιράκ και η προαγωγή της ισλαμοφοβίας προκάλεσε την αποδυνάμωση της συνοχής του NATO και την ανάπτυξη ισλαμικών κινημάτων σε Ευρώπη και Αμερική¹²⁸.

Στο διεθνές περιβάλλον η πλέον σημαντική παράμετρος στις σχέσεις μεταξύ κρατών, ή μεταξύ κρατών και συμμαχιών είναι η ανάπτυξη κοινά αποδεκτών αρχών

¹²⁶ Henry Kissinger "Russia: A partner, but not in NATO" Washington Post, 7 February 2001.

¹²⁷ Antonenko, Oksana, Giegerich Bastia "Rebooting NATO-Russia relations" (Survival Vol 51, No2 April-May 2009) σελ. 13-21

¹²⁸ Zbigniew Brzezinski, "An Agenda for NATO" (Foreign Affairs, Vol 88, No 5, Sep/Oct. 2009) σελ 2-20

και ο ορισμός στόχων συνεργασίας με σκοπό την ανάδειξη αμοιβαίων οφελειμάτων για τα κράτη και για το ευρύτερο περιβάλλον. Το NATO και η Ρωσία έχουν αναλάβει κοινές δεσμεύσεις για το μέλλον της Ευρώπης και συνεπώς εκτιμάται ότι δεν θα έχει ιδιαίτερη σημασία εάν η Ρωσία ενταχθεί ως ισότιμο μέλος στη συμμαχία ή εάν θα παραμείνει ένα κράτος με ειδικό καθεστώς. Στο NATO πρέπει να γίνει κατανοητό ότι για τους Ρώσους η γεωγραφία είναι πολύ κρίσιμο μέγεθος στην ανάλυση των διεθνών σχέσεων, κάθε προσέγγιση και κάθε ανάπτυξη στρατευμάτων σε εδάφη του πρώην συμφώνου της Βαρσοβίας πρέπει να αναλαμβάνεται όταν θα έχουν εξασφαλισθεί σημαντικά και απτά πλεονεκτήματα και εγγυήσεις για τη Ρωσία. Όλα τα παραπάνω είναι δυνατό να επιταχυνθούν με τη συνέχιση της συνεργασίας, την πρόσκληση και συμμετοχή της Ρωσίας σε ασκήσεις και σε επιχειρήσεις του NATO, με σκοπό την εδραίωση της εμπιστοσύνης της ρωσικής ηγεσίας προς το NATO και την ενθάρυνση της ενεργούς συμμετοχής και υπευθυνότητας στην πρόκριση λύσεων σε διεθνή ζητήματα.

Το NATO είναι δυνατόν να αποκτήσει το σεβασμό της Ρωσίας όταν πρώτα αυτό επιδείξει τον απαιτούμενο σεβασμό όχι μόνο στη Ρωσία ως ανεξάρτητο κράτος, αλλά και στις ανησυχίες του λαού της και στους ενδοιασμούς της ηγεσίας της. Για τους Ρώσους αυτό θα γίνει κατανοητό όταν οι προτάσεις τους εισακούονται, όταν δεν τους υπαγορεύεται το τι θα πρέπει να κάνουν και όταν δεν θα υπάρχει ανάμιξη της διεθνούς κοινότητας στα εσωτερικά τους ζητήματα, σύμφωνα με τις αρχές της αυτοδιαχείρισης και της μη ανάμιξης στα εσωτερικά των ανεξαρτήτων κρατών του ΟΗΕ. Σε ότι αφορά το τελευταίο ζήτημα θα απαιτηθεί ιδιαίτερη προσοχή στα ζητήματα της Τσετσενίας, της Ουκρανίας και της Γεωργίας. Η Ρωσία και το NATO πρέπει να ξεφύγουν από τις τακτικές της αντιπαράθεσης μηδενικού αθροίσματος και να αποδεχθούν ότι είναι θεσμοθετημένοι παράγοντες στη διαμόρφωση ενός ασφαλούς διεθνούς περιβάλλοντος¹²⁹.

Στο NATO επικρατούν δύο θεωρίες για την προσέγγιση των διεθνών σχέσεων, της συλλογικής άμυνας και της διαχείρισης κρίσεων. Οι νέες αποστολές τύπου Petersberg ή/και του προγράμματος PfP αποτελούν το μέλλον της Συμμαχίας και ένα

¹²⁹ Antonenko, Oksana, Giegerich Bastia 'Rebooting NATO-Russia relations'(Survival Vol 51, No2 April-May 2009) σελ. 13-21

ευρύ πλαίσιο συνεργασίας τόσο με χώρες μη μέλη του NATO, όσο και με διεθνείς οργανισμούς όπως η ΕΕ και ο ΟΗΕ¹³⁰.

Σήμερα η δύναμη του NATO προέρχεται από το συνδυασμό των αμερικανικών στρατιωτικών δυνατοτήτων με τις ευρωπαϊκές οικονομικές αντιστοιχες. Ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει είναι η διαχείριση πολιτικών αναταραχών που προκαλούνται από φανατικά, εθνικιστικά και φονταμενταλιστικά κινήματα σε αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτές οι συμπεριφορές προέρχονται είτε από την πικρία της ιστορικής ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας, είτε από την αμερικανική ανάμιξη στην περιοχή. Η γεωγραφική περιοχή που κατά κύριο λόγο θα απασχολήσει τη σχεδίαση του NATO στο άμεσο μέλλον θα είναι από την Αίγυπτο μέχρι την Ινδία, όπου υπάρχουν 3 αναθεωρητικές αναπτυσσόμενες χώρες (Ρωσία, Κίνα, Ινδία) και στην οποία μεταφέρθηκε το παγκόσμιο οικονομικό κέντρο βάρους¹³¹.

Στο διεθνές περιβάλλον που οι προκλήσεις ασφαλείας είναι ποικίλες, αποκτά ιδιαίτερη αξία η δυνατότητα και η ικανότητα του NATO και της Ρωσίας να συνεργάζονται αποτελεσματικά στην επίλυση συγκρούσεων, σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις και στη διαχείριση διεθνών κρίσεων. Ήδη ο υπόψη τομέας συνεργασίας έχει να επιδείξει σοβαρά αποτελέσματα και το μέλλον προβλέπεται ευοίωνο. Η συνεργασία του NATO με τη Ρωσία για την επιχείρηση στο Αφγανιστάν είναι πλέον μια πραγματικότητα καθώς στην ευρύτερη περιοχή υφίστανται κοινά εθνικά συμφέροντα. Η Ρωσία έχει ήδη συνάψει εμπορική συμφωνία με τη Γερμανία για την σιδηροδρομική μεταφορά μη στρατιωτικών εφοδίων και μελετάται η διεύρυνσή της μέσω του ΟΑΣΕ και του SCO¹³². Το NATO έχοντας αναλάβει τη διοίκηση της επιχείρησης αναζητά συνεχώς πόρους και προσφορές δυνάμεων για να καλύψει τα κοινά μεταξύ των επιχειρησιακών απαιτήσεων και των διαθέσιμων εθνικών πόρων, ενώ η Ρωσία ήδη έχει παρέξει διευκολύνσεις διακίνησης στρατιωτικού υλικού και προσκλήθηκε να διευρύνει την προσφορά της με στρατιωτικά μέσα¹³³.

Οι στρατιωτικές δυνάμεις NATO και Ρωσίας είναι δύσκολο να χαρακτηρισθούν διαλειτουργικές. Όμως με τη στρατιωτική συνεργασία όχι μόνο σε θέματα επιτελικής

¹³⁰ Σ. Νταλής, Π.Ι. Τσάκωνας «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι» (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004) σελ. 69

¹³¹ Zbigniew Brzezinski, «An Agenda for NATO» (Foreign Affairs, Vol 88, No 5, Sep/Oct. 2009) σελ 2-20

¹³² Antonenko, Oksana, Giegerich Bastia «Rebooting NATO-Russia relations» (Survival Vol 51, No2 April-May 2009) σελ. 13-21

¹³³ Brooks Tigner, «NATO calls on Russia to bolster Afghan support», JDW. 14 October 2009

σχεδίασης και εφαρμογής δογμάτων αλλά και σε πιο εξειδικευμένα και τεχνικά στρατιωτικά ζητήματα όπως στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, της αεροπορίας, των ναυτικών Μονάδων, των ειδικών επιχειρήσεων, των επιχειρήσεων επιβολής και διατήρησης της ειρήνης, της επιτήρησης και του ελέγχου του θαλασσίου και του εναερίου χώρου, την προετοιμασία για την ανάληψη ρόλων υπό τον ΟΗΕ, είναι δυνατό να υπάρξει στοχευμένη και διαρκής πρόοδος¹³⁴. Η εκτέλεση όμως δραστηριοτήτων αυτής της μορφής προϋποθέτει τη χρήση υψηλών οικονομικών δαπανών που η Ρωσία όπως και αρκετά κράτη-μέλη του NATO εκτιμάται ότι δεν προτίθενται να διαθέσουν.

Μετά τη διεύρυνση του NATO, τη δυσκινησία της λήψης αποφάσεων, και του περιορισμένου ρόλου του στις πολεμικές επιχειρήσεις υψηλής έντασης στο Ιράκ, Αφγανιστάν και στο Κόσσοβο, η Συμμαχία είναι πιθανό να υποβαθμιστεί ως στρατιωτική αξία στη διεθνή σκηνή¹³⁵. Ένα άμεσο αποτέλεσμα λοιπόν της μεταψυχροπολεμικής εποχής είναι η διαπίστωση ότι το NATO υπερέβει τη Ρωσία και έπαψε να τη θεωρεί ως την κύρια απειλή ασφαλείας, διότι εξελίχθηκε σε ένα διεθνές καθεστώς με όρια ευθύνης πέραν των συνόρων της ευρωπαϊκής ηπείρου, με τη φιλοδοξία να είναι σε θέση να επέμβει αποτελεσματικά σε κάθε ήπειρο για την διασφάλιση της ειρήνης και των στρατηγικών συμφεροντων των κρατών-μελών της. Μια τέτοια εξέλιξη απαιτεί την ύπαρξη ενός κράτους-πυλώνα που θα αποτελέσει την κύρια συνιστώσα των αμυντικών δυνατοτήτων της Συμμαχίας και στήριξης των διατλαντικών φιλοδοξιών των μελών της. Αυτός ο ρόλος αρμόζει μόνο στις ΗΠΑ. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι στο άμεσο μέλλον η σημαντικότερη πρόκληση για τη Συμμαχία δεν θα είναι η Ρωσία, αλλά η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, το Ιράκ, το Ιράν ή το Αφγανιστάν και διατήρηση της συνοχής με τη διατλαντική ήπειρο ώστε να επιτύχει τους στόχους της πιο αποτελεσματικά.

Η σημερινή 3^η γενιά απειλών όπως η διεθνή τρομοκρατία, τα όπλα μαζικής καταστροφής και το οργανωμένο έγκλημα, δηλαδή οι απειλές εκείνες που αναπτύσσονται οριζόντια και ονομάζονται είναι ασύμμετρες, έχουν βαθιές αιτίες και

¹³⁴ Antonenko, Oksana , Giegerich Bastia ‘‘Rebooting NATO-Russia relations’’(Survival Vol 51, No2 April-May 2009) σελ. 13-21

¹³⁵ Σ. Νταλής, Π.Ι. Τσάκωνας «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι» (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004) σελ. 69

μαζικό χαρακτήρα, όχι μόνο στη στοιχειοθεσία τους αλλά κυρίως στην επιχειρησιακή τους δράση με συγκεκριμένο τρόπο¹³⁶.

Οποιαδήποτε εκτίμηση για το μέλλον των NATO Ρωσικών σχέσεων πρέπει να εξεταστεί σε συνάρτηση με τις υφιστάμενες περιοχές δραστηριοποίησης του NATO, οι οποίες είναι :

- Ο διάλογος, η συνεργασία και ο συνεταιρισμός μεταξύ των κρατών-μελών και των φιλικά προσκείμενων κρατών, είτε στην περιοχή της Μεσογείου (Mediterranean Dialogue), είτε στην περιοχή του αραβικού κόσμου (Istanbul Cooperation Initiative), είτε στο πρόγραμμα συνεργασία για την ειρήνη (Partnership for peace), είτε ακόμα σε κράτη που εθελοντικά συμμετέχουν και θα υποστηρίξουν τις μελλοντικές επιχειρήσεις του NATO όπως η Αυστραλία, η Ν. Κορέα, η Ν. Αφρική, η Βραζιλία, η Ιαπωνία και η Ινδία.

- Η συμμετοχή στις υπό διαμόρφωση διαδικασίες οικοδόμησης ενός καινούργιου διεθνούς περιβάλλοντος ασφαλείας. Οι στρατιωτικές δομές του NATO προσαρμόστηκαν ώστε να είναι δυνατό να επιχειρήσει σε περιοχές εκτός της Ευρώπης και κυρίως στα γεωγραφικά όρια της Μέσης Ανατολής. Η δημιουργία άλλωστε της NATO Response Force είχε ως στόχο να επιδείξει την πρόθεση και τις δυνατότητες της Συμμαχίας να αναπτύξει άμεσα δράσεις σε περιοχές ανά την υφήλιο, μετά από ομόφωνη πολιτική απόφαση των κρατών-μελών της και σχετικό ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

- Η ενδυνάμωση του ρόλου της Ευρώπης η οποία δια των νεοσύστατων στρατιωτικών δομών της θα δύναται να αντικαταστήσει τις δυνάμεις του NATO μετά το πέρας μιας στρατιωτικής πολεμικής επιχείρησης, σε περιοχές που θα βρίσκονται σε διαδικασία επιτήρησης ή/και διατήρησης της ειρήνης ή σε ανθρωπιστικές επιχειρήσεις. Η δημιουργία ενός αποθέματος δυνάμεων, δεξιοτήτων και δυνατοτήτων για να υποστηρίξουν μετά από ομόφωνη απόφαση των κρατών-μελών τις επιχειρήσεις των ΗΠΑ ή της ΕΕ (Berlin + agreement) σε περιοχές του πλανήτη που απαιτείται αποφασιστική στρατιωτική επέμβαση.

Στη μεταψυχροπολεμική εποχή ο παραδοσιακός ρόλος του NATO ως οργανισμός συλλογικής άμυνας έφτασε στο τέλος του. Το NATO μαζί με τον

¹³⁶ Σ. Νταλής, Π.Ι. Τσάκωνας «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι» (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004) σελ. 25.

οργανισμό Σύμπραξη για την Ειρήνη θα μπορούσε να εξελιχθεί σε μια «στρατιωτική εργαλειοθήκη»¹³⁷ των συμμαχικών δυνάμεων. Θα συγκέντρωνε δηλαδή στρατιωτικές δυνάμεις με παρόμοια επιχειρησιακά δόγματα που θα μπορούσαν να συμμετάσχουν σε εκάστοτε συμμαχίες υπό την ηγεσία των ΗΠΑ ή ενδεχομένως της ΕΕ στην αντιμετώπιση περιφερειακών συγκρούσεων¹³⁸.

3.4 Η συνεργασιακή ασφάλεια

Η συνεργασία μεταξύ του NATO και της Ρωσίας είναι δυνατό να εξετασθεί με βάση τη ρεαλιστική θεωρία που αναφέρεται στη συνεργασία μεταξύ ανεξαρτήτων κρατών. Για τους ρεαλιστές τα κράτη είναι οι μόνοι διεθνείς δρώντες και η μελέτη των διεθνών σχέσεων εστιάζει σε αυτές τις μονάδες συμπεριφοράς. Μη κρατικοί δρώντες όπως διεθνείς οργανισμοί και λοιπές πολυεθνικές οντότητες είτε απαξιώνονται, είτε δεν λογίζονται ως ισότιμοι δρώντες με τα ανεξάρτητα κράτη¹³⁹. Η δύναμη αποτελεί το μέσο της επίτευξης των στόχων στην εξωτερική πολιτική των κρατών, ενώ τα εθνικά συμφέροντα κάθε κράτους είναι τόσο σημαντικά ώστε τίποτα δεν είναι δυνατό να αποτρέψει ένα σύμμαχο κράτος ακόμα και από την προδοσία μιας συμφωνίας-συμμαχίας ασφαλείας. Αυτή η κατάσταση αυτοσυντήρησης και αυτοπροστασίας είναι συνέπεια της μη ύπαρξης ενός Λεβιάθαν (μιας ηγεμονικής, παγκόσμιας ρυθμιστικής δύναμης) και της ευελιξίας των κρατών να δρουν σύμφωνα με τις εθνικές στρατηγικές τους που κύρια αποσκοπούν στην ικανοποίηση ή/και στην ισχυροποίηση των συμφερόντων τους. Το NATO προσφέρει ήδη ένα μοντέλο συνεργασίας με τη μορφή της συμμαχίας για συλλογική άμυνα και ασφάλεια, το οποίο όμως δεν είναι απόλυτα προσαρμόσιμο στη σχέση του με τη Ρωσία.

Οι διεθνείς συνεργασιακές οργανώσεις και οι συμμαχίες είναι όργανα που επηρεάζουν τα κρατικά συμφέροντα, διότι χρησιμεύουν ως εργαλεία των εθνικών

¹³⁷ Joseph Fichett, “NATO sees a big bang enlargement to the East”(International Herald Tribune, 26 Φεβ. 2002)

¹³⁸ Άρθρο του Heinz Gardner (senior researcher of Austrian Institute of International Affairs of Vienna) στο βιβλίο του Σ. Νταλής, Π.Ι. Τσάκωνας «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι» (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004) σελ.52

¹³⁹ Viotti and M. Kauppi, “International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism and Beyond” (Boston MA: Ally and Bacon, 1999) σελ. 55

κυβερνήσεων για την ικανοποίηση και την κατάκτηση εθνικών συμφερόντων με άλλα μέσα¹⁴⁰.

Η συμπεριφορά των κρατών στο διεθνές περιβάλλον μπορεί να αναπαρασταθεί με το μοντέλο του διλήματος ασφαλείας. Σύμφωνα με αυτό όταν ένα κράτος μονομερώς βελτιώνει την ασφάλειά του κάθε γειτονικό κράτος προσπαθεί επίσης να βελτιωθεί με τον ίδιο τρόπο και αυτό έχει ως αποτέλεσμα και τα δύο κράτη να είναι λιγότερο ασφαλή από πριν διότι και τα δύο απέκτησαν περισσότερα επιθετικά σταρτιωτικά μέσα, άρα μεθόδους και ικανότητες αλληλοκαταστροφής. Εάν το ένα κράτος αποφασίσει να εξοπλιστεί και το άλλο όχι, τότε σαφώς το εξοπλισμένο έχει αποκτήσει ένα στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι του μη εξοπλισμένου. Είναι επομένως προς το εθνικό συμφέρον της επιβίωσης και των δύο κρατών να εξοπλιστούν. Το δίλημα εμφανίζεται όταν στην περίπτωση που ένα κράτος εξοπλίζεται μόνο από την ειλικρινή ανάγκη αυτοπροστασίας του, αυτό μεταφράζεται από τα άλλα κράτη ότι αυξάνει το επίπεδο ασφαλείας του και επομένως τις πιθανότητες επιβίωσής του. Η καχυποψία και η ανασφάλεια μπορεί να αποβούν μοιραία για την ειρήνη ακόμη και εάν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη την αναζητούν ειλικρινά. Ο μόνος τρόπος για να λυθεί το δίλημα ασφαλείας είναι τα κράτη να βρουν νομικά και διπλωματικά μέσα για να επιτηρούνται και να αλληλοκατανοούνται. Οι συμφωνίες ελέγχου των εξοπλισμών είναι ένα πρώτο βήμα εφόσον δημιουργούν συνθήκες συνεργασίας και ασφάλειας. Το δίλημα ωστόσο παραμένει. Ιδιαίτερης σημασίας είναι το γεγονός εάν τα κράτη όπως και τα άτομα θα προτιμήσουν να εγκαταλείψουν τα ατομικά πλεονεκτήματα για την απόκτηση κοινών οφελειμάτων.

Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz¹⁴¹ και τη νεορεαλιστική θεωρία το ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα διαμορφώνει συμπεριφορές και αντίστροφα. Όποιο κράτος έχει τη δυνατότητα επιβολής της θέλησής του στα άλλα, έχει και την ικανότητα να επηρεάσει τα διεθνή γεγονότα. Οι νεορεαλιστές είναι απαισιόδοξοι σχετικά με την προοπτική της διεθνούς συνεργασίας. Τα κράτη είναι αυτόνομες οντότητες που αναπτύσσουν τις εθνικές τους στρατηγικές και λαμβάνουν τις αποφάσεις τους για την ικανοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων. Κάθε συνεργασία είναι δυνατό να

¹⁴⁰ Hans J. Morgenthau *‘Politics Among Nations’* (New York, Εκδόσεις : Knopf, 1966) σελ. 5

¹⁴¹ K. Waltz, *‘Theory of International Politics’* (New York, Εκδόσεις : Mc GrawHill, 1979) σελ. 104-111

επηρεάσει την ελευθερία επιλογών, να δημιουργήσει δεσμεύσεις και να επιβραδύνει την επίτευξη των εθνικών στόχων.

Η ρεαλιστική θεωρία όπως και η θεωρία των καθεστώτων δεν αποκλείουν την συνεργασία για την επίλυση των συγκρούσεων και υποστηρίζουν ότι ανταγωνιστικά στοιχεία παράγουν συνεργασιακή συμπεριφορά. Έχει παρατηρηθεί ότι σε συγκεκριμένες συνθήκες ισχυρά κράτη αποφεύγουν ανεξάρτητες πράξεις και επικροτούν τη διαδικασία της συλλογικής λήψης αποφάσεων που οδηγεί στη δημιουργία καθεστώτων και ακολούθως μέσω αυτών στην ισχυροποίηση των εθνικών τους συμφερόντων.

Τα κράτη είναι λογικοί εγωιστές που επιδιώκουν την επίτευξη των στόχων τους τους σε συνθήκες αλληλεξάρτησης. Εφόσον δεν επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους και όταν δεν διατρέχουν κίνδυνο επιβίωσης είναι πολύ πιθανό να προτιμήσουν τη συνεργασία για τη δημιουργία συνθηκών ασφαλείας¹⁴².

Ο John Ruggie το 1975 καθόρισε¹⁴³ το καθεστώς ως μια ομάδα κοινών επιδιώξεων, νόμων και κανονισμών, σχεδίων και ενεργειών και οικονομικών δεσμεύσεων, τα οποία έχουν γίνει κοινά αποδεκτά από ένα συνασπισμό κρατών. Τα καθεστώτα είναι κανονιστικά πλαίσια με αρχές, κανόνες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων γύρω από τις οποίες συγκλίνουν οι προσδοκίες των εμπλεκόμενων μελών για ένα δεδομένο θεματικό τομέα. Στα καθεστώτα οι προσεγγίσεις για την επίλυση των προβλημάτων γίνονται με βάση την ισχύ, το συμφέρον και τη γνώση. Η θεωρία των καθεστώτων όπως και του νεορεαλισμού είναι κρατοκεντρική. Ο Robert Keohane παρουσίασε τα καθεστώτα ως ομαδοποίηση κυβερνητικών δεσμεύσεων που περιλαμβάνουν δίκτυα νόμων, συμπεριφορών και διαδικασιών που οργανώνουν τις συμπεριφορές και ελέγχουν τα αποτελέσματά τους¹⁴⁴. Τα καθεστώτα μοιάζουν με τις συμφωνίες με μακροχρόνιους στόχους που βασίζονται σε προαποφασισμένους και αμοιβαία αποδεκτούς τρόπους ενεργείας. Τα κράτη συνεπώς θα επωφεληθούν από τη δημιουργία καθεστώτων τα οποία θα ελέγχουν και θα ρυθμίζουν τις σχέσεις και τον ανταγωνισμό μεταξύ τους. Το καθεστώς καθορίζει τις απαιτούμενες μορφές συνεργασίας και συμπεριφοράς και επιπλέον να εξασφαλίζει ότι κανένα

¹⁴² Leroy A. Benet-James K. Oliver, Διεθνείς Οργανισμοί (Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 2001) σελ. 37

¹⁴³ J.G.Rugie, "International Response to Technology: Concepts and Trends" (International Organization, Vol 29, No 3, Summer 1975) σελ. 570

¹⁴⁴ Robert O.Keohane, "After Hegemony-Cooperation and Discord in the World Political Economy" (New Jersey, Εκδόσεις : Princeton University, 1984) σελ. 104

μέλος του δεν εξαπατά και δεν εξαπατάται καθώς τα κράτη δεσμεύονται σε κοινές υποχρεώσεις.

Τα καθεστώτα ασφαλείας είναι σπάνια. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Κοινωνία των Εθνών (ΚΕ) είναι δυνατό να θεωρηθεί ως ένα τέτοιο παράδειγμα, διότι προσπάθησε να εξασφαλίσει την ασφάλεια στα συμμετέχοντα κράτη. Η εξεύρεση ενός μηχανισμού για την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας είναι μια σοβαρή πρόκληση στο διαμορφωμένο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον. Οι όροι «συλλογική άμυνα» και «συλλογική ασφάλεια» είναι θεωρίες του τελευταίου αιώνα. Και οι δύο όροι δηλώνουν μια επίσημη και θεσμοθετημένη σχέση μεταξύ ομάδας κρατών με σκοπό την προστασία κοινών συμφερόντων ασφαλείας. Η συλλογική ασφάλεια πρωτοεμφανίστηκε μετά τον Α' ΠΠ, και είχε ως σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης, με τη δημιουργία νομικών δεσμεύσεων με βάση το διεθνές δίκαιο και οργανωσιακών διαδικασιών λειτουργισμού, που σχεδιάστηκαν για να διασφαλίσουν ότι η επιθετικότητα οποιουδήποτε κράτους εναντίον μέλους της θα αντιμετωπιζονταν από τη συνδιασμένη και συνισταμένη αντίδραση όλων των άλλων μελών και κάθε θύμα θα διασφαλιζονταν από την συλλογική προστασία. Για διάφορους λόγους η Κοινωνία των Εθνών απέτυχε να εξασφαλίσει την ασφάλεια και τη σταθερότητα, κυρίως όμως διότι τα μέλη της δεν είχαν κοινές αξίες και επιπλέον δεν υπήρχε σύμπνοια στην πολιτική οργάνωση των ευρωπαϊκών κρατών. Στο τέλος του Β' ΠΠ τα Ηνωμένα Έθνη ανέλαβαν την ευθύνη για τη συλλογική ασφάλεια, ωστόσο και αυτός ο μηχανισμός κατά γενική ομολογία έχει μόνο μερικώς επιτύχει καθώς δεν έχει να επιδείξει σημαντικές επιτυχίες.

Οι οργανισμοί συλλογικής άμυνας εμφανίστηκαν στο διάστημα του ψυχρού πολέμου. Ένα σύστημα συλλογικής άμυνας είναι αφιερωμένο στην ασφάλεια των μελών του από εξωτερική επιθετική ενέργεια. Δεσμεύει όλα τα κράτη-μέλη με συνθήκες προκειμένου να συνεισφέρουν το ένα στην ασφάλεια του άλλου όταν αυτό απειληθεί ή δεχθεί επίθεση από κράτος *μη μέλος* της συνθήκης. Η αρχή της συμμαχίας εισάγει στις διεθνείς σχέσεις την ιδέα της προαναγνώρισης φιλίων και εχθρικών δυνάμεων. Τα συστήματα συλλογικής άμυνας δεν δημιούργησαν ένα μηχανισμό ο οποίος θα τιμωρούσε τις παραβατικές συμπεριφορές των κρατών μέσω μιας διαδικασίας πολυεθνικής δίκης με κατάλληλα μέτρα.

Ενώ οι διαδικασίες της συλλογικής ασφάλειας αποσκοπούσαν στο να περιορίσουν και να αντιμετωπίσουν την επιθετικότητα, ένα σύστημα συνεργασιακής ασφάλειας αντικαθιστά τις προετοιμασίες για την αντιμετώπιση των απειλών με την άμεση πρόληψη αυτών και αντικαθιστά τη μείωση της επιθετικότητας με πράξεις που κάνουν τις προετοιμασίες για επιθετική συμπεριφορά πολύ δύσκολες. Η συνεργασιακή ασφάλεια συνεπώς διαφέρει από την παραδοσιακή ιδέα της συλλογικής ασφάλειας, όπως η προληπτική ιατρική διαφέρει από τη θεραπεία. Ωστόσο η μια στρατηγική δεν αποκλείει την άλλη και παραμένουν και οι δύο συμπληρωματικές.

Ίχνη της θεωρίας της συνεργασιακής ασφάλειας μπορεί να βρεθούν από την τρωική εκστρατεία του Ομήρου, μέχρι τις σταυροφορίες και τις σύγχρονες διασκέψεις για την εφαρμογή διαδικασιών συνεργασιακών αποφάσεων¹⁴⁵. Ο όρος συνεργασιακή ασφάλεια έγινε ιδιαίτερα γνωστός και δημοφιλής με το πέρας του ψυχρού πολέμου. Χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει μια ιδεολογική προσέγγιση της ασφάλειας μέσω μιας διαδικασίας αυξημένης διεθνούς συνεργασίας. Πολλοί στρατηγικοί αναλυτές της δεκαετίας του 1990 χρησιμοποίησαν τον όρο για να αντικαταστήσουν τις στρατηγικές του «μηδενικού αθροίσματος» με μια καινούργια προσέγγιση στο θέμα της ασφάλειας, χωρίς βέβαια να είναι οι πρωτοπόροι της θεωρίας καθώς αυτή αναπτύχθηκε αρχικά από τον Ε. Κάντ τον 19^ο αιώνα¹⁴⁵.

Η ιδέα της συνεργασιακής ασφάλειας αφορά στο χειρισμό συμπεριφορών των κρατών που είναι δυνατό να προκαλέσουν παρεξηγήσεις και παρερμηνείες και στη δημιουργία διαδικασιών διαβούλευσης¹⁴⁶. Συχνές και τακτικές συναντήσεις μεταξύ των υπευθύνων λήψης αποφάσεων συνεισφέρει στην αμοιβαία κατανόηση των εθνικών πολιτικών των συμβαλλομένων μερών. Η συνεργασιακή ασφάλεια δεν έχει ως σκοπό να ιδρύσει μια παγκόσμια κυβέρνηση. Σήμερα οι απειλές στην Ευρώπη προέρχονται διεθνικά φαινόμενα ακι είναι ασύμμετρες. Περιλαμβάνουν διαφθορά, οργανωμένο έγκλημα, μετανάστευση, επιδημίες, περιβαλλοντολογικές καταστροφές και τρομοκρατία. Οι συνεργασιακές διαδικασίες είναι οι πλέον κατάλληλες συμπεριφορές για την αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών στο διεθνές σύστημα.

¹⁴⁵ Lionel Ponsard “ Russia, NATO and Cooperative Security” (New York, Εκδόσεις: Routledge, 2007) σελ. 126-127.

¹⁴⁶ R. de Wijk, “NATO on the Brink of the new Millenium, The battle for Consensus”(London and Washigton , Εκδόσεις : Brassey’s, 1997) σελ. 143-144.

Στις υφιστάμενες συνθήκες οι ανεξάρτητοι διεθνείς δρώντες προτιμούν τη συνεργασία από τον ανταγωνισμό για να εξυπηρετήσουν καλύτερα τα εθνικά τους συμφέροντα.

Στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου τα κράτη μέλη του NATO και αυτά του συμφώνου της Βαρσοβίας βρέθηκαν σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον αμοιβαίας καχυποψίας. Όσο περισσότερο προστατεύονταν τα μien από τα δε, τόσο περισσότερο απειλούμενα αισθάνονταν αυτά. Σε αυτές τις συνθήκες οι πράξεις του αντιπάλου θεωρούνταν ύποπτες και επιθετικές ακόμα και εάν αυτές προκαλούνταν από αμυντικά και μόνο κίνητρα. Η συνεργασία και η επικοινωνία ήταν ανύπαρκτες πρακτικές. Η στρατηγική πυρηνική εξισορρόπηση του αντιπάλου ήταν η σταθεροποιητική βαθμίδα του διεθνούς συστήματος. Στο τέλος του ψυχρού πολέμου το διεθνές σύστημα που είχε διαμορφωθεί από τις ανταγωνιστικές σχέσεις των 2 υπερδυνάμεων διαφοροποιήθηκε ριζικά. Η ισορροπία δυνάμεων του Β' ΠΠ είχε αλλάξει ολοκληρωτικά. Το NATO και η Ρωσία αναθεώρησαν αναθεώρησαν τις εκτιμήσεις τους για τον αντίπαλο, ώστε αφενός να μην αλληλοπροκαλούνται και αφετέρου να μην απομονωθούν από την καινούργια διεθνή τάξη που ήταν υπό διαμόρφωση. Από τους νεορεαλιστές υποστηρίχθηκε ότι η καινούργια διεθνή τάξη που προέκυψε με το πέρας του ψυχρού πολέμου είχε θετικό αντίκτυπο στις NATO-Ρωσικές σχέσεις. Στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου η ανάδειξη του NATO ως μηχανισμού συλλογικής άμυνας και ασφάλειας προκλήθηκε από την ιδέα ότι η συνεργασία ήταν η καλύτερη ασφάλεια για την πρόληψη του πολέμου στην Ευρώπη και αυτή θα ήταν δυνατό να προστατέψει τις ευρωατλαντικές σχέσεις από το σοβιετικό μπλόκ. Μετά την τρομοκρατική ενέργεια της 9/11, η οποία κατευθύνονταν όχι μόνο εναντίον των ΗΠΑ, αλλά και εναντίον των κρατών-μελών της βορειο-ατλαντικής συμμαχίας και της Ρωσίας, η συνεργασία αναδείχθηκε ως η καλύτερη τακτική επιβίωσης και προστασίας. Όμως ο βαθμός της αφοσίωσης και διαλειτουργικής – συλλογικής δράσης που απαιτείται από τη Συμμαχία του NATO δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί από τη Ρωσία. Επομένως δεν πρόκειται για την επιλογή μεταξύ της ασφάλειας ή της άμυνας που δημιουργεί προβλήματα στη Ρωσία αλλά μάλλον το απαιτούμενο επίπεδο αφοσίωσης, σταρτηγικών επιλογών και συνεργασίας που τίθεται ως προϋπόθεση για τη συμμετοχή της στη βορειο-ατλαντική συμμαχία.

Αντίθετα η συνεργασιακή ασφάλεια δεν απαιτεί τόσο υψηλό επίπεδο αφοσίωσης από τα συμμετέχοντα μέλη. Τα μέλη της οικειοθελώς συνεργάζονται όταν απαιτείται ανάληψη κοινών δράσεων και δυνατότητα ανάπτυξης δυνάμεων σε περιοχές όπου η διεθνή ειρήνη και ασφάλεια απειλούνται. Ενώ η συνεργασία ανταποκρίνεται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο που βασίζεται σε κοινά αποδεκτούς κανόνες, δεν έχει περιορισμούς στη συμπεριφορά των συμβαλλομένων μερών τα οποία δύνανται να ενεργούν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο ανάλογα με την ανάλυση και την εκτίμησή τους για την ικανοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων. . Αυτό άλλωστε το είδος των συνεργασιακών σχέσεων επιθυμούσε πάντα η Ρωσία να αναλάβει. Το επιχείρημα της συνεργασιακής ασφάλειας εγείρει σκεπτικισμό ως προς τη δυνατότητα πραγμάτωσής του, καθώς πολλοί ισχυρίζονται ότι τα ανεξάρτητα κράτη πάντα θα έχουν μια έφεση προς τις ένοπλες αντιπαραθέσεις και δεν θα σταματήσουν να υποστηρίζουν τα εθνικά τους συμφέροντα μέσω της προβολής της εθνικής τους ισχύος¹⁴⁷.

Η συνεργασιακή ασφάλεια εκφράζει τη νοοτροπία της Ρωσίας. Αρχικά παρουσιάστηκε με την Ιερή Συμμαχία, ακολούθως με τη στρατηγική πυρηνική εξισορρόπηση στη δεκαετία του 1990 και κατόπιν με τις συμφωνίες ελέγχου των συμβατικών και των πυρηνικών εξοπλισμών. Στη συνέχεια με το πέρας του ψυχρού πολέμου, η συμφωνία CSCE ως η μόνη ευρωπαϊκή ή διατλαντική συμφωνία σε ισχύ, χρησιμοποιήθηκε από τη Ρωσία για να εκδηλώσει τις καλές προθέσεις της και τον φυσικό προσανατολισμό της προς τη Δύση. Η εξέλιξή της σε OSCE συμπεριέλαβε όλες τις αρχές της συνεργασιακής ασφάλειας παρά την αδυναμία που επέδειξε στο να αναλάβει ενεργούς ρόλους και πρωτοβουλίες στην κρίση του Κοσσοβού, της Τσετσενίας, της Γεωργίας και να εγγυηθεί το ασφαλές μέλλον της Ευρώπης.

Το υφιστάμενο πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ NATO-Ρωσίας υλοποιείται από το Συμβούλιο NATO-Ρωσίας (NATO-Russia Council-NRC), το οποίο είναι ένας διαρκής μηχανισμός συνεργασίας, προσπάθειας επίτευξης ομοφωνίας, συνεταιρισμού, κοινών αποφάσεων και κοινών ενεργειών σε συγκεκριμένα διεθνή ζητήματα. Στο Συμβούλιο τα κράτη-μέλη του NATO και η Ρωσία συνεργάζονται ως ισότιμοι συνεργάτες σε ένα πλήθος θεμάτων ασφαλείας και αμοιβαίου ενδιαφέροντος. Οι προτεραιότητές του

¹⁴⁷ J.E.Nolan'' Global Engagement: Cooperation and Security in the 21st Century'' (Washington, Εκδόσεις: The brookings institution, 1994) σελ. 4

είναι η διατήρηση του πολιτικού διαλόγου, η ενίσχυση της συνεργασίας, η στρατιωτική αναβάθμιση της Ρωσίας, η ισχυροποίηση των κοινών προσπαθειών για την καταπολέμιση της τρομοκρατίας και των διεθνών κρίσεων, η παραπέρα ανάπτυξη της πολυμερούς εμπιστοσύνης, η αναγνώριση περιοχών κοινού ενδιαφέροντος, η ενημέρωση της κοινής γνώμης και η εξεύρεση επιπλέον πόρων και μέσων για την στήριξη των NATO-Ρωσικών συνεργασιακών πρωτοβουλιών.

Η συνεργασιακή ασφάλεια είναι η πλέον κατάλληλη και επιθυμητή στρατηγική για τις προκλήσεις του μέλλοντος. Βασίζεται στην αρχή της οργανωσιακής διαβούλευσης παρά στη χρήση απειλών και στρατιωτικών μέσων. Η πλέον σημαντική παράμετρος αυτής της θεωρίας είναι ότι το αποτέλεσμα της που αφορά στη δημιουργία μιας καινούργια τάξης προέρχεται από διαπραγματεύσεις και συμφωνίες με βάση κοινούς στόχους, θεσμούς, νόρμες συμπεριφοράς και διαδικασιών¹⁴⁸.

Μια ανάλυση με βάση τα αποτελέσματα¹⁴⁹ δείχνει ότι όλες οι ρωσικές προτάσεις συνεργασιακής ασφάλειας απέτυχαν είτε διότι ήταν πολύ ιδεαλιστικές (Ιερά συμμαχία), είτε ασαφείς (Κοινό ευρωπαϊκό σπίτι) ή προπαγανδιστικές. Σε αυτή την αποτυχία βέβαια συνέβαλλαν και οι δυτικοί ηγέτες οι οποίοι ήταν πάντα αρνητικοί και δεν στήριξαν καμία από αυτές. Συγκρουόμενα εθνικά συμφέροντα επίσης συνέβαλλαν στην μη αποδοχή των ρωσικών προτάσεων. Σχετικά με τον ΟΑΣΕ ήταν φανερό ότι η Δύση δεν ήταν διατιθεμένη να εκχωρήσει ανταγωνιστικά δικαιώματα του NATO σε αυτόν. Το υφιστάμενο θεσμικό συνεργασικό πλαίσιο του NRC θα συνεχίσει να υπάρχει όσο θα υπάρχουν κοινά προβλήματα στην πορεία πραγμάτωσης των εθνικών συμφερόντων των συμβαλλομένων μερών.

¹⁴⁸ A. D. Rotfeld "The Search for a Cooperative System" (International Affairs, No12, 1994) σελ. 50.

¹⁴⁹ Lionel Ponsard "Russia, NATO and Cooperative Security" (New York, Εκδόσεις: Routledge, 2007) σελ. 130.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Διαπιστώσεις –Συμπεράσματα

Η Ρωσία παρότι εκτιμά, ότι η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και οι στρατηγικές επιλογές του NATO στην Ευρώπη και στην Ασία, αποσκοπούν στον περιορισμό της ρωσικής επιρροής και μείωση της εθνικής της ισχύος στην περιφερειακή της ζώνη, στην οποία ασκεί αποκλειστική ενεργειακή εκμετάλευση, η συνύπαρξη με το NATO αναβαθμίζεται ποιοτικά, διότι προτιμά τη συνεργασία παρά την αντιπαράθεση¹⁵⁰.

Σε ότι αφορά στο NATO θα είναι προς το συμφέρον του να επανεκκινήσει τις σχέσεις του με τη Ρωσία, όπως χαρακτηριστικά προτάθηκε από τον αντιπρόεδρο της αμερικανικής κυβέρνησης Joe Biden¹⁵¹, να συνεχίσει να εργάζεται για τη διασφάλιση της διαθεσιμότητας των εμπορικών και των ενεργειακών οδών, τη συνέχιση της αμφότερης διακίνησης των άμεσων διεθνών επενδύσεων (ΑΔΕ), την αναβάθμιση της συνεργασιακής ασφάλειας για την εδραίωση της διεθνούς ασφάλειας, και τη στήριξη των αρχών του διεθνούς δικαίου, της εδαφικής ακεραιότητας, της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτές καθορίζονται από τα σχετικά άρθρα του καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ.

Η Ρωσία δεν είναι αντίθετη με τη δημιουργία μιας σχέσης συνεργασιακής ασφάλειας με το NATO, η οποία θα ενδυναμώνει τη διεθνή θέση της, θα επιτρέπει την ελευθερία επιλογών στην εξωτερική πολιτική της, δεν θα δημιουργεί προβλήματα στην παραπέρα οικονομική της ανάκαμψη και κυρίως θα αποτελέσει ένα χώρο ισότιμης αντιπροσώπευσης και συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων¹⁵². Για την υλοποίηση αυτής της σχέσης έχει καταθέσει μια δέσμη προτάσεων για την αναβάθμιση του συστήματος ασφαλείας, ενέργειας και οικονομίας τόσο στην Ευρω-Ατλαντική περιοχή όσο και παραπέρα:

- Στον οικονομικό τομέα¹⁵³ εκτιμά ότι το υφιστάμενο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα απέτυχε και οι προτάσεις της επικεντρώνονται στον καινούργιο ρόο που προτίθεται να αναλάβει με την αναβάθμισή της σε οικονομικό κόμβο στην

¹⁵⁰ Thomas Forster "Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?" *Journal of Communist studies and transition politics* Vol21, No3, September 2005, σελ. 332-353.

¹⁵¹ Jonathan Eyal, "Who Lost Russia?" Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 110

¹⁵² Andrew Monaghan, "At the table of the menu? Moscow proposal for strategic reform" (NATO DEFENCE COLLEGE, June 2009) available at <http://www.ndc.nato.int/research/publications.html>

¹⁵³ Οι προτάσεις μπορούν να βρεθούν στο <http://kremlin.ru/eng/text/docs/2009/03>

περιοχή και την καθιέρωση του εθνικού της νομίσματος ως μια από τις μονάδες του παγκόσμιου οικονομικού αποθέματος, για την αντιμετώπιση μελλοντικών οικονομικών κρίσεων, όπως είναι και το νόμισμα των ΗΠΑ.

- Στον τομέα της ενέργειας¹⁵⁴ εκτιμά ότι η υπάρχουσα ενεργειακή δικτύωση απέτυχε, λόγω της δυνατότητας κάθε κράτους που φιλοξενεί δίκτυα διανομής να αναστέλει την ροή των ενεργειακών προϊόντων και πρώτων υλών. Προτείνει την βελτίωση του νομικού συστήματος με την δημιουργία ενός καινούργιου ενεργειακού οργανισμού, με τη συμμετοχή των εμπορών, των παραγωγών, των καταναλωτών και των διακομιστών κρατών.

- Στον τομέα της ασφάλειας υποστηρίζει τις αρχές της συνεργασιακής ασφάλειας και στηρίζει τον ΟΑΣΕ, ο οποίος προτείνεται στην καινούργια χιλιετία να εξελιχθεί σε ένα οργανισμό ασφαλείας με ευρύτερες αρμοδιότητες και με μέλη του όλους τους υφιστάμενους οργανισμούς ασφαλείας περιλαμβάνοντας το NATO και την ΕΕ¹⁵⁵.

Το NATO παραμένει ανήσυχο για την εξέλιξη των δημοκρατικών μεταρρυθμιστικών προσπαθειών στη Ρωσία, που αποσκοπούν στη δημιουργία ενός σταθερού και δημοκρατικού κράτους, διότι κρατική σταθερότητα σημαίνει και σταθερότητα εμπορικών συναλλαγών, οικονομική ανάπτυξη και απρόσκοπτη ροή ενεργειακών προϊόντων από την περιοχή της Κασπίας και της Μαύρης θάλασσας προς την Δυτική Ευρώπη. Η ενεργειακή ασφάλεια είναι ένας στόχος υψηλής προτεραιότητας που η εξασφάλισή του είναι δυνατόν να επιτευχθεί πέραν των στρατιωτικών, με οικονομικά, πολιτικά και επικοινωνιακά μέσα¹⁵⁶.

Η συνεργασία του NATO και της Ρωσίας στο υφιστάμενο ασταθές διεθνές περιβάλλον είναι επίπονη και σαφώς δεν είναι αυτονόητη, καθώς τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας και των κρατών μελών του NATO δεν ταυτίζονται απόλυτα στα διάφορα διεθνή ζητήματα και ο επιζητούμενος λειτουργιμός¹⁵⁷ και πολυμέρεια¹⁵⁸

¹⁵⁴ Οι προτάσεις μπορούν να βρεθούν στο <http://kremlin.ru/eng/text/docs/2009/04>

¹⁵⁵ Hall Gardner, *''Dangerous Crossroads. Europe Russia and the future of NATO''* (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997) σελ. 195

¹⁵⁶ Antonenko, Oksana , Giegerich Bastia *''Rebooting NATO-Russia relations''* (Survival Vol 51, No2 April-May 2009) σελ. 13-21

¹⁵⁷ Ο λειτουργισμός σύμφωνα με τους Leroy A. Benet και James K. Oliver, είναι η διαχείριση πολιτικά ευαίσθητων ζητημάτων (επικοινωνίες, εμπόριο, υγεία, μεταφορές) από διεθνή έλεγχο, από μια πολιτική ομοσπονδία σε περιφερειακό οργανωσιακό επίπεδο, πχ ΕΕ.

ακόμα και σε μια διαδικασία ιδεολογικής προσέγγισης μέσω της συνεργασιακής ασφάλειας δεν είναι αυτονόητα.

Σύμφωνα με τον Z. Brzezinski¹⁵⁹:

- Η Συμμαχία πρέπει να αναμένει ότι η πολιτική της Ρωσία , που αποσκοπεί στη διάρρηξη της βορειοατλαντικής σχέσης δεν θα διαφοροποιηθεί στο άμεσο μέλλον.
- Η ένταξη της Ρωσίας στο NATO είναι απίθανη και για την προαγωγή της ασφάλειας απαιτείται η εμπλοκή της με τους πολιτικοστρατιωτικούς θεσμούς της Συμμαχίας, ώστε να ελεγχθούν εμμέσως οι ιμπεριαλιστικές της φιλοδοξίες και για να αποφευχθεί η υλοποίηση ενός αντιδυτικού άξονα συνεργασίας με την Κίνα.
- Η προσέγγιση των λοιπών ανεξάρτητων κρατών της πρώην ΕΣΣΔ είναι προτιμότερο να γίνει μέσω της ΕΕ, η οποία επενδύοντας στην αναβάθμιση των σχέσεων της με την Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Γεωργία, Μολδαβία και Ουκρανία θα ικανοποιήσει το γενικότερο αίσθημα αυτών των λαών να πλησιάσουν τη Δύση.
- Το NATO δεν θα πρέπει να επηρεαστεί από αδύναμους συμμάχους όπως η Ουκρανία και η Γεωργία για να αποσυρθεί από την προωθημένη σχέση συνεργασίας που έχει οικοδομήσει με τη Ρωσία.

Είναι εξαιρετικά πρόωπο να θεωρηθεί η Ρωσία ένας ελεγχόμενος παράγοντας στη διεθνή πολιτική σκηνή και οξύμωρο να επιχειρηθεί μια υπέρβαση του ζητήματος συνεργασίας της με το NATO λόγω των στρατιωτικών επιχειρήσεων και των δραστηριοτήτων της Συμμαχίας σε άλλες περοχές της υφελίου. Η επαναπροσέγγιση με τη Ρωσία πρέπει να επιχειρηθεί μέσα από επανακαθορισμό των ρόλων τους στο καινούργιο περιβάλλον ασφαλείας και εκτενή ανάλυση των δυνατοτήτων και των προσδοκιών των δύο μερών¹⁶⁰. Παρά την εμπλοκή των άτυπων μηχανισμών του συστήματος παγκόσμιας διακυβέρνησης (ΟΗΕ, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, Παγκόσμια Τράπεζα), της G8 και της Ε.Ε., η Ρωσία θα παραμείνει στο άμεσο μέλλον ένας αστάθμητος παράγοντας που θα

¹⁵⁸ Η πολυμέρεια σύμφωνα με τους Leroy A. Benet και James K. Oliver, απαιτεί την θεσμοθέτηση αμοιβαίων αποδεκτών κανόνων συντονισμού, συνεργασίας και συναλλαγών μεταξύ τριών ή και περισσότερων κρατών σχετικά με ένα θεματικό τομέα.

¹⁵⁹ Zbigniew Brzezinski, "An Agenda for NATO"(Foreign Affairs, Σε/Οκτ 2009, Vol88, Νο5) σελ. 2-20

¹⁶⁰ Andrew Monaghan, "At the table or at the menu? Moscow's proposals for strategic reform"(NATO DEFENCE COLLEGE, Research division, June 2009)<http://www.ndc.nato.int/research/reviews/html>

άπασχολεί τους δυτικούς αναλυτές στην προσπάθεια σύνταξης εκτιμήσεων για την παγκόσμια ασφάλεια. Η Ρωσία πρέπει να ενταχθεί πλήρως στον ιστό της παγκόσμιας οικονομίας καθώς δεν είναι δυνατό να ελπίζει να αναδειχθεί σε στρατιωτική περιφερειακή δύναμη ενώ διαθέτει μια οικονομία που είναι σε ύφεση και υστερεί των δυνατοτήτων των αναπτυσσόμενων χωρών¹⁶¹.

Είναι προφανές ότι οι διαφωνίες της Ρωσίας για τη μέχρι σήμερα διεύρυνση του NATO έχουν αναβαθμιστεί ποιοτικά και έχουν περιορισθεί ποσοτικά. Οι ανησυχίες που κατά καιρούς είχαν διατυπωθεί από ρωσικούς πολιτικούς κύκλους σχετικά με τη διεύρυνση για την επικινδυνότητα του εγχειρήματος, την ανωριμότητα των συμμετεχόντων και την ακαταλληλότητα της χρονικής συγκυρίας έχουν αποδειχθεί υπερβολικές. Το 1999, το 2004 και το 2008 το NATO ενσωμάτωσε 12 νέα κράτη-μέλη, συμπεριλαμβανομένων των 3 βαλτικών χωρών και επέκτεινε χωροταξικά τη δυτική δημοκρατική ζώνη διακυβέρνησης¹⁶² στα εδάφη από τα οποία αποσύρθηκε η πρώην σοβιετική ένωση, χωρίς να την απειλήσει στρατιωτικά.

Σχεδόν μια εικοσαετία μετά τη διάλυση της σοβιετικής ένωσης η Ρωσία παραμένει ένα κράτος σε συνεχή αναζήτηση στρατηγικών επιλογών καθώς ενώ δεν είναι η υπερδύναμη του παρελθόντος, δεν είναι μια συνηθισμένη δύναμη στο παγκόσμιο περιβάλλον καθώς έχει τις δυνατότητες να διαδραματίσει ένα περιφερειακό ηγετικό ρόλο. Σύμφωνα δε με την ανάλυση του Zbigniew Brzezinski¹⁶³, διακατέχεται από αυτοκρατορική νοσταλγία και μια ενδεχόμενη διεύρυνση του NATO στη Λευκορωσία, την Ουκρανία ή/και τη Γεωργία θα διαμόρφωνε ένα τείχος απομόνωσης και αποξένωσης από την ευρωπαϊκή ηπειρο. Απομονώνοντας τη Ρωσία θα διαμορφωνόταν τάσεις ανασφάλειας, θα ενθαρύνονταν ο εθνικισμός, η ξενοφοβία και οι αντιδημοκρατικές δυνάμεις θα υλοποιούσαν του φόβους του NATO, για αποσταθεροποίηση μια ευρείας περιοχής στρατηγικού ενδιαφέροντος στα γεωγραφικά όρια της Συμμαχίας.

Οι χώρες της Ευρώπης και ειδικότερα η Γαλλία και η Γερμανία διαμόρφωσαν μια διαφορετική συμπεριφορά έναντι της Ρωσίας και πρότειναν μια προσέγγιση με ειδικά χαρακτηριστικά, σε ορισμένες δε περιπτώσεις με καλύτερες προϋποθέσεις

¹⁶¹ Jonathan Eyal, "Who Lost Russia", Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 109.

¹⁶² Stephen White, Julia Korosteleva, Roy Allison, "NATO: The view from the East", European Security, Vol. 15, No2, June 2006, σελ. 165-190.

¹⁶³ Zbigniew Brzezinski, "An Agenda for NATO" (Foreign Affairs, Vol 88, No 5, Sep/Oct. 2009) σελ 2-20

συνεργασίας και από μικρά κράτη-μέλη του NATO. Στον οικονομικό δε τομέα και για δύο δεκαετίες η στήριξη ήταν διαρκής και αμοιβαία¹⁶⁴. Η Ρωσία έχει αναδειχθεί στον κυριότερο ενεργειακό πάροχο της ΕΕ.

Η περιφερειακή ασφάλεια στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας είναι ιδιαίτερα περίπλοκη διότι είναι μια σύνθεση ρευστών καταστάσεων, αδύναμων τοπικών κυβερνήσεων και ιστορικών προβλημάτων. Η κατάσταση είναι δυνατό να βελτιωθεί μέσα από την οικοδόμηση μηχανισμών αλληλοκατανόησης για τα διλήμματα ασφαλείας και κατόπιν την ανάπτυξη διακρατικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της συνεργασιακής ασφάλειας¹⁶⁵. Το NRC που ιδρύθηκε για την ανάδειξη της συνεργασίας που θα βασίζεται σε μελέτες και συμφωνίες για τη διαμόρφωση του διευρυμένου ρόλου της Ρωσίας, είναι δυνατό να περιλάβει στη θεματολογία του και περιφερειακά πολιτικά ζητήματα. Αυτό προϋποθέτει τη σταδιακή εμπλοκή της Ρωσίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της Συμμαχίας καθώς και στις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα καταστατικά άρθρα της συνθήκης ίδρυσης και λειτουργίας της. Μια τέτοια εξέλιξη δεν είναι αποδεκτή από τη Ρωσία η οποία αποδέχεται μόνο την πραγματιστική συνεργασία σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος με την προϋπόθεση ότι δεν θίγονται τα κυριαρχικά της δικαιώματα και δεν υπάρχει ανάμιξη στα εσωτερικά πολιτικά της ζητήματα¹⁶⁶.

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας έχει συνδεθεί με περιοχές που συνορεύουν με τη Ρωσία. Από στρατηγική λοιπόν άποψη η Ρωσία αποκτά ύψιστη γεωστρατηγική αξία στην καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας. Η αποτελεσματικότητά της να καταπολεμήσει τη διάδοση των πυρηνικών όπλων και να απαγορεύσει τη δημιουργία ασφαλών καταφυγίων τρομοκρατών στα εδάφη της, εκτιμάται ότι θα αποτελέσει ένα κρίσιμο παράγοντα στη πορεία ενσωμάτωσής της στη Δύση. Η καταπολέμιση της τρομοκρατίας ως θέμα διαβούλευσης και αντικείμενο στρατηγικής σχεδίασης έχει περιληφθεί στις ομάδες εργασίας του NRC με σκοπό την εμπλοκή της Ρωσίας στο πλαίσιο των ενεργειών του NATO. Η εθνική της θέση είναι αρνητική καθώς θέτει ως προϋπόθεση συμμετοχής της, τον καθορισμό με ακρίβεια των ρόλων που θα κληθεί

¹⁶⁴ Jonathan Eyal, *'Who Lost Russia'*, Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 24.

¹⁶⁵ Lionel Ponsard, *Russia, NATO and Cooperative Security*, (New York :Εκδόσεις Routledge, 2007) σελ. 147

¹⁶⁶ Stephen White, Julia Korosteleva, Roy Allison, *'NATO: The view from the East'* (European Security, Vol. 15, No2) σελ. 165-199.

να αναλάβει, η περιοχή των επιχειρήσεων που θα ενεργήσει και οι στόχοι που θα υλοποιήσει, για τη διασφάλιση των εθνικών της συμφερόντων¹⁶⁷.

Εξετάζοντας τη ρωσική πολιτική αντιμετώπισης κρίσεων συμπεραίνεται ότι η πολιτική συμπεριφορά της δεν συνάδει με τις απαιτήσεις και τα κριτήρια ενεργειών του NATO. Σε κάθε περίπτωση η Ρωσία ακολούθησε μια εθνική πολιτική με κύριο στόχο την ικανοποίηση των εθνικών της συμφερόντων και δε συνέβαλλε στην επίτευξη των στόχων του NATO. Με κάθε ευκαιρία προσπάθησε να αποκομίσει εθνικά οφέλη που αφορούσαν είτε στη γενικότερη νομιμοποίησης των στρατιωτικών της επιχειρήσεων στην Τσετσενία, είτε στην αναβάθμιση της εθνικής της συνεισφοράς με τη στήριξη των ενεργειών των ΗΠΑ στοχεύοντας στην απολαβή οικονομικών οφελών¹⁶⁸.

Οι παρούσες σχέσεις της Ρωσίας με το NATO χαρακτηρίζονται από μια εξελίξιμη δυσαρμονία, καθώς όλο και πιο συχνά πλέον τα δύο μέρη εκφράζουν διαφορετικές απόψεις και εκτιμήσεις για τα διεθνή ζητήματα. Σε ότι αφορά στον ΟΑΣΕ η Ρωσία ήδη έχει εκφράσει τις διαφωνίες της για τη συνέχιση της ύπαρξής του και πρότεινε την αναβάθμιση και τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του και σε σχέση με τη συνθήκη CFE έχει εκφράσει την πρόθεσή της να αποχωρήσει. Η Ρωσία αποσκοπεί στην αναβάθμιση της ασφάλειας στην Ευρώπη υπό μια εννιαία και ευρύτερη οργάνωση, με τη συμμετοχή όλων των υπάρχοντων οργανισμών ασφαλείας, ΟΑΣΕ, NATO, CIS, SCO στη βάση των αρχών του ΟΗΕ και με την ύπαρξη δεσμευτικών άρθρων για τη συνολική ασφάλεια, τη μη δημιουργία συμμαχιών που θα απειλούν μέλη της συνθήκης και την απαγόρευση στρατιωτικών ενεργειών εναντίον μελών της συνθήκης από τα μέλη της¹⁶⁹.

Η ρωσία βρίσκεται σε μια διαδικασία πιστοποίησης της εθνικής της ταυτότητας ή όπως χαρακτηριστικά εκφράστηκε ο George F. Kennan είπε¹⁷⁰, «οι αντιθέσεις χαρακτηρίζουν το σύγχρονο κράτος της Ρωσίας, Ανατολή και Δυσή, Ειρηνικός και Ατλαντικός, αρκτικός κύκλος και τροπικοί, υπερβολικό κρύο και υπερβολική ζέση, εξαιρετική σκληρότητα και εξαιρετική ευγένεια, άκρατη ξενοφοβία και μη ελεγχόμενη

¹⁶⁷ Stephen White, Julia Korosteleva, Roy Allison, *“NATO: The view from the East”* (European Security, Vol. 15, No2) σελ. 165-199.

¹⁶⁸ Thomas Forsberg, *“Russia’s relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottles?”* (Journal of Communist Studies and Transition Policies, Vol 21, No3) σελ. 332-353

¹⁶⁹ Jonathan Eyal, *“Who Lost Russia?”*, Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 87

¹⁷⁰ George F. Kennan, *“From Nyet to Da-Understanding the Russians”*, Boston, MA: Intercultural Press, 1966, σελ. 43.

ροπή για επαφή με τον δυτικό κόσμο, απεριόριστη δύναμη και απίστευτη αδυναμία, ταυτόχρονη αγάπη και μίσος για τα ίδια θέματα, φανατική θρησκευτικότητα και αθεία, αυταρχικότητα και δημοκρατία, εθνικισμός και κομμουνισμός».

Οι σχέσεις NATO-Ρωσίας θα είναι ο καθρέφτης των σχέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας, ενώ η διαδικασία μετεξέλιξης και διεύρυνσης του NATO θα είναι αμοιβαία επωφελής όταν δεν θιγούν τα εθνικά της συμφέροντα. Με αυτή την έννοια η εξειδίκευση σε κοινά ενδιαφέροντα όπως οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις για τη διαχείριση διεθνών κρίσεων, αποτελεί ένα θετικό βήμα προς τη βελτίωση των σχέσεων ¹⁷¹.

Ένας αποφασιστικός παράγοντας στη διαμόρφωση των σχέσεων με τη Ρωσία είναι ο χαρακτήρας των εκάστοτε προέδρων της ρωσικής δημοκρατίας και των ΗΠΑ και η ικανότητα συνεργασίας τους. Η συνεργασία αυτή θα αναπτύσσεται όσο το πολιτικό όραμα της ρωσικής προεδρίας θα είναι η βελτίωση των διακρατικών σχέσεων με τις ΗΠΑ και τη Δύση. Επιπρόσθετα οι ΗΠΑ όσο θεωρούν ότι η Ρωσία δεν αποτελεί εμπόδιο στην εξωτερική τους πολιτική, θα συνεχίσουν να θεωρούν τη συνεργασία μαζί της επικοδομητική. Οι δύο αντίπαλοι του παρελθόντος έχουν την επιλογή να ξεκινήσουν από την αρχή τη διμερή σχέση τους χωρίς να επηρεάζονται από τα διλήμματα του ψυχρού πολέμου και τις τακτικές αντιπαράθεσης μηδενικού αθροίσματος¹⁷².

Σε ότι αφορά το NATO, όσο οι ΗΠΑ παραμένουν ο κινητήριο μοχλός της Συμμαχίας, η βελτίωση των σχέσεων με τη Ρωσία σε ένα πλαίσιο συνεργασιακής ασφάλειας θα συνεχιστεί. Όταν και εάν οι ΗΠΑ αποφασίσουν να αναλάβουν επιπλέον ανεξάρτητες δράσεις στη διεθνή σκηνή χωρίς τη σύμπραξη του NATO και τη σύμφωνη γνώμη του ΣΑ/ΟΗΕ, επιτρέψουν έτσι στη Συμμαχία να διαδραματίσει ένα δευτερεύοντα ρόλο ως οργανισμός ασφαλείας, τότε η Ρωσία θα εισχωρήσει δυναμικά και θα καλύψει το θεσμικό κενό που θα δημιουργηθεί και οι NATO-Ρωσικές σχέσεις θα διαφοροποιηθούν δραματικά. Με το πέρας του ψυχρού πολέμου υπάρχει ο κίνδυνος της μονομέρειας των ΗΠΑ, αυτό που μερικές φορές ονομάζεται αλλαζονεία της δύναμης. Κατά τη διάρκειά του οι ΗΠΑ επιδείκνυαν ιδιαίτερη προσοχή στις συμμαχικές ευαισθησίες στο NATO λόγω της ανάγκης ενός κοινού μετώπου κατά της ΕΣΣΔ. Με το πέρας του έγιναν περισσότερο υπεροπτικές σε σχέση

¹⁷¹ Lionel Ponsard, *Russia, NATO and Cooperative Security*, (New York :Εκδόσεις Routledge, 2007) σελ. 152-153.

¹⁷² Jonathan Eyal, *‘Who Lost Russia’*, Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009, σελ. 110.

με τους πολυμερείς θεσμούς, υποστήριξαν την μονομερεια στη δράση, επιμήκυναν τις αρχές της συλλογικής άμυνας και λιγότερο δεκτικές στις ανησυχίες των συμμάχων τους,¹⁷³ προκειμένου να υπερκεράσουν καθυστερήσεις λόγω των διαδικασιών ομοφωνίας στη λήψη των αποφάσεων του NATO.

Σε κάθε περίπτωση ο ψυχρός πόλεμος έχει τελειώσει και το NATO με τη Ρωσία έχουν αναπτύξει ελπιδοφόρες συνεργασιακές σχέσεις. Επιπλέον η Ρωσία έχει ξεπεράσει τη συστημική κοινωνικο-οικονομική κρίση της περασμένης δεκαετίας, έχει βελτιώσει την θέση της στην παγκόσμια ιεραρχία δυνάμεων και έχει αναβαθμίσει το εθνικό της γόητρο¹⁷⁴. Οι κρίσιμοι παράγοντες της συνεργασίας με το NATO είναι η συνεχή γνώση, ο σεβασμός και η κατανόηση του άλλου, των προσδοκιών του, των διαφωνιών του αλλά και των απορρίψεών του¹⁷⁵.

Τους δύο τελευταίους αιώνες η Δύση μεταμορφώθηκε από την προβολή ιδεών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, από τα συνδιασμένα αποτελέσματα των ανθρωποκεντρικών-μοντέρνων επιστημών, από την καπιταλιστική οικονομική ανάπτυξη και τις τεχνολογικές ανακαλύψεις και πρόοδο. Η πολιτιστική κληρονομιά της, οι παραδόσεις της, ο θεσμός του έθνους-κράτους και η δέσμευσή της για πολιτικές ελευθερίες και δημοκρατία πρέπει να προωθηθούν στη Ρωσία. Έτσι τα κοινά διεθνή συμφέροντα, η κοινή πολιτιστική κληρονομία, η γεωγραφική οριοθέτηση της έννοιας της «Δύσης» και η δυνατότητα οι αδυναμίες του ενός διεθνούς δρώντα θα συμπληρώνονται από τις δυνατότητες του άλλου, για μια διαρκή ειρηνική περίοδο.

Η φιλοδοξία του NATO να εξελιχθεί σε μια παγκόσμια συμμαχία δημοκρατικών κρατών και ένας διεθνής οργανισμός ασφαλείας, προϋποθέτει μεταξύ άλλων την επαναθεμελίωση των σχέσεών του με τη Ρωσία, καθώς αυτό το κράτος παραμένει ένας σημαντικός διεθνής δρών. Η Συμμαχία του NATO δουλεύει καλά όσο διαθέτει έναν αποτελεσματικό πυλώνα που ελέγχει τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και διαθέτει μέσα που δίνουν στο NATO μια πλήρη πρωτοκαθεδρία έναντι οποιουδήποτε διεκδικητή για τη θέση του διαχειριστή ασφαλείας του

¹⁷³ Άρθρο του Joseph S. Nye στο βιβλίο του Σ. Νταλής, Π.Ι. Τσάκωνας «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι» (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004) σελ. 40

¹⁷⁴ Keir Giles, "Russia's National Security Strategy 2020" (NATO DEFENCE COLLEGE, June 2009) available at <http://www.ndc.nato.int/research/publications.html>

¹⁷⁵ Lionel Ponsard, Russia, NATO and Cooperative Security, (New York : Εκδόσεις Routledge, 2007) σελ. 153-154.

ευρωπαϊκού χώρου. Η ενδυνάμωση της ΕΕ είχε ως αποτέλεσμα την επιδείνωση της αποφασιστικότητας και ευελιξίας του¹⁷⁶.

Η 60^η επέτειος από την ίδρυση του NATO έρχεται σε μια εποχή σύγχρονων προκλήσεων. Το NATO διατηρεί στρατιωτικές επιχειρήσεις σε εξέλιξη τις οποίες θα είναι σαφώς καλύτερα να ολοκληρώσει με τη συνεργασία της Ρωσίας πριν αναλάβει νέες δεσμεύσεις για τη διαχείριση κρίσεων όπως στο Κασμίρ ή στη λωρίδα της Γάζας. Η διεύρυνσή του σε κράτη όπως η Ιαπωνία, η Αυστραλία και το Ισραήλ θα το επιφορτίσουν με υποχρεώσεις που ενδεχομένως θα είναι πολύ δύσκολο έως αδύνατο να ανταποκριθεί. Για το λόγο αυτό κάθε παραπέρα στρατηγική του επιλογή θα πρέπει να σταθμίζεται και να εξετάζεται σε βάθος πριν αποφασιστεί, ώστε να επιτευχθούν κατ' ελάχιστο οι στόχοι:¹⁷⁷

- Της ευρύτερης δυνατής αποδοχής της εμπλοκής του στην Κεντρική Ασία.
- Της πλέον δόκιμης ερμηνείας του άρθρου 5 της Συμμαχίας, για την ελευθερία των επιλογών του.
- Της στενότερης εμπλοκής της Ρωσίας με τους θεσμούς, διαδικασίες και συνεργασιακές διαβουλεύσεις τόσο με την ΕΕ, όσο και με την βορειοατλαντική κοινότητα.
- Της αποτελεσματικής ανταπόκρισης στα ζητήματα της παγκόσμιας ασφάλειας.

Τα κράτη-μέλη του NATO μπορεί να ασκούν κριτική στη Ρωσία για το έλλειμμα δημοκρατίας, για περιπτώσεις καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για τη συγκυριακή συμπεριφορά της εκτός των ορίων της διεθνούς νομιμότητας, όμως δεν τη θεωρούν ως στρατιωτική απειλή. Η ίδια με τις πράξεις της έδειξε ότι προτιμά την οικονομική συνεργασία παρά την αντιπαράθεση με το NATO¹⁷⁸.

Το ερώτημα γιατί ένας οργανισμός που σχεδιάστηκε για να αντιπαρατεθεί με την ΕΣΣΔ και με τους συμμάχους της στην Ανατολική Ευρώπη είναι απαραίτητος ακόμη και σήμερα επιδέχεται πολλές ερμηνείες. Η αποτελεσματικότητα του NATO να σταθεροποιήσει διεθνείς συγκρούσεις είναι υπό αμφισβήτηση, όμως η διατήρηση του

¹⁷⁶ Άρθρο του Charles A. Kupchan στο βιβλίο του Σ. Νταλής, Π.Ι. Τσάκωνας «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμο» (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004) σελ. 89.

¹⁷⁷ Zbigniew Brzezinski, "An Agenda for NATO" (Foreign Affairs, Vol 88, No 5, Sep/Oct. 2009) σελ 2-20

¹⁷⁸ Thomas Forster "Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?" Journal of Communist studies and transition politics Vol21, No3, September 2005, σελ. 332-353

ίδιου επιπέδου συνεργασίας μεταξύ της Ρωσίας και του NATO είναι μια παγκόσμια απαίτηση¹⁷⁹.

Ο λόρδος Palmerston στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, δήλωσε στο Αγγλικό κοινοβούλιο ότι δεν υπάρχουν παντοπινοί φίλοι και παντοπινοί εχθροί, αλλά τα διαχρονικά εθνικά κρατικά συμφέροντα που κάθε έθνος πρέπει να ακολουθεί. Στο υπό διαμόρφωση διεθνές περιβαλλον γίνεται πλέον με σαφήνεια κατανοητό ότι το NATO και η Ρωσία έχουν περισσότερα κοινά συμφέροντα να ικανοποιήσουν παρά διαφορές που να τους χωρίζουν.

¹⁷⁹ Sergei Ivanov “ As NATO grows, so do Russia’s worries ” New York Times , 7 April 2009

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αναβάθμιση της Ρωσίας σε παγκόσμια δύναμη δεν είναι μόνο απίθανη αλλά και αδύνατη. Η επιμονή της να αναβαθμίσει το γόητρό της επηρεάζει αρνητικά το ρόλο του ρωσικού κράτους στην παγκόσμια σκηνή, μειώνει το κύρος της χώρας στις σχέσεις της με τους λοιπούς διεθνείς δρώντες, περιορίζει τις στρατηγικές επιλογές της στη διεθνή πολιτική και ενδεχομένως αναστέλλει τις προσπάθειες επέκτασης άλλων αναδυόμενων οικονομιών και δυνάμεων. Το μέλλον της Ρωσίας είναι δυνατό να παρουσιαστεί με δύο πιθανά σενάρια. Σύμφωνα με το αισιόδοξο, η Ρωσία θα μεταμορφωθεί σε ένα ευρωπαϊκό, δημοκρατικό κράτος, με οικονομική ευμάρεια, ένα ενσωματωμένο μέλος των θεσμών και των διεθνών στρατιωτικών, οικονομικών και πολιτικών οργανισμών της Δύσης. Αντίθετα και σύμφωνα με το απαισιόδοξο σενάριο θα μεταμορφωθεί σε ένα κράτος ιμπεριαλιστικό, με στενές σχέσεις με τις αναδυόμενες δυνάμεις της Ασίας, που θα συνδράμει με την τεχνολογία του στη στρατηγική αναβάθμιση αυτών.

Στα αμέσως επόμενα χρόνια εκτιμάται ότι η Ρωσία θα παραμείνει μια ασταθής δύναμη στην περιοχή και ένας αποσταθεροποιητικός παράγοντας μεταξύ των διεθνών δρώντων. Για την στρατηγική εξισορρόπησή της και την διατήρηση σχέσεων συνεργασίας και αποδοτικής διαλειτουργικότητας απαιτείται η σχεδίαση και εφαρμογή μιας Δυτικής πολιτικής για τη Ρωσία, που θα περιλάβει όχι μόνο τις αντιλήψεις του NATO αλλά και της ΕΕ. Η κοινή αυτή προσπάθεια θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την αναμόρφωση της χώρας και την μετάβασή της σε μια νέα ιστορική περίοδο. Ιδιαίτερα κρίσιμη είναι η διατήρηση συνεχώς ανοικτών διαύλων επικοινωνίας με τη Ρωσία, πάντοτε με σεβασμό των αρχών της και των ηθικών κανόνων διαχείρισης των κοινωνικών ζητήματων.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός των ΗΠΑ στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου αποσκοπούσε στη διάλυση της σοβιετικής ένωσης και στην ενσωμάτωση των κρατών – μελών της στο δυτικό οικονομικό και πολιτικό σύστημα αξιών. Στις μέρες μας παρατηρείται μια σαφής προσπάθεια της Ρωσίας να εισέλθει, να επηρεάσει και να επενδύσει μεγάλα χρηματικά ποσά από τη διαχείριση των πετρελαικών αποθεμάτων της στα χρηματιστήρια της Δύσης και ειδικότερα των ΗΠΑ. Ήδη η Ευρώπη ενεργειακά στηρίζεται σε ποσοστό 25% στη συνέχιση της λειτουργίας των

ρωσικών αγωγών καυσίμων. Στις ΗΠΑ η εισαγωγή μεγάλων οικονομικών μεγεθών από τη Ρωσία είναι γεγονός. Άρα ο στόχος έχει επιτευχθεί, η Ρωσία έχει εμπλακεί με τη δυτική οικονομία και αποτελεί μια ενεργή συνιστώσα της παγκοσμιοποίησης. Αυτή η παράμετρος είναι μια από τις πλέον σημαντικές και πρέπει να γίνει πλήρης εκμετάλλευση για την διατήρηση και τη διεύρυνση της στρατηγικής εμπλοκής της Ρωσίας. Η σχέση της με το NATO ίσως να υποβαθμιστεί εάν η οικονομική αλληλεξάρτηση συνεχίσει να διογκώνεται και εάν στο μέλλον αναλάβει ένα μέρος από την αναβάθμιση των εγκαταστάσεων παραγωγής ορυκτών καυσίμων στο μεταπολεμικό Ιράκ. Άλλωστε η άμεση προσφορά υποστήριξης στις αμερικανικές στρατιωτικές επιχειρήσεις μετά την 9/11 εκτιμάται ότι δεν είναι ανεξάρτητη από την προβολή αξιώσεων στη συνέχεια επί της ενεργειακής διαχείρισης των αποθεμάτων της ευρύτερης περιοχής στην Ασία.

Η παρούσα συνεργασία NATO-Ρωσίας διανύει ένα κομβικό σημείο. Τη βελτίωση των σχέσεων τους που άρχισε τη δεκαετία του 1990 με την κατανόηση των διλημάτων τους, ακολούθησε μια περίοδος αμοιβαίας καχυποψίας. Η πρόσφατη κρίση στη Γεωργία και η αδυναμία της ΕΕ και του NATO-ΗΠΑ να αναλάβουν καθήκοντα που αρχικά θα αποσοβούσαν και στη συνέχεια θα τερμάτιζαν τη σύγκρουση φανερώνει τις αδυναμίες των σύγχρονων μηχανισμών της περιφερειακής και της διεθνούς ασφαλείας. Η φύση του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς περιβάλλοντος είναι η συνιστώσα της γεωπολιτικής στρατηγικής, των υπό διαμόρφωση διεθνών συνθηκών, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ηγεσιών ΗΠΑ και Ρωσίας και της προόδου των πολιτικών μεταρρυθμίσεων¹⁸⁰. Η αδυναμία του NATO να χειριστεί το ζήτημα της έντασης των σχέσεων του με τη Ρωσία στο θεμοθετημένο όργανο του ΝΑΤΟ στην αναβληθείσα σύσκεψη του Σεπτεμβρίου το 2008, δείχνει στασιμότητα, έλλειψη πολιτικής βούλησης και διατήρηση υψηλών τόνων μόνο σε ευχολόγια και προειδοποιήσεις. Ένα χαρακτηριστικό της αυτοπεποίθησης με την οποία η Ρωσία χειρίστηκε το ζήτημα είναι η αγνόηση των μηνυμάτων από τον πρόεδρο των ΗΠΑ και την ΥΠΕΞ για τη μη εισβολή και στη συνέχεια την απόσυρση των ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων από το έδαφος της Γεωργίας τον Αύγουστο του 2008.

¹⁸⁰ Stephen White, Julia Korosteleva, Roy Allison, *‘NATO: The view from the East’*, European Security, Vol. 15, No 2, June 2006, σελ. 165-190.

Το ερώτημα της πλήρους ή μη ενσωμάτωσης της Ρωσίας στο NATO αποδέχεται πολλών απαντήσεων και ερμηνειών. Σίγουρα η Ρωσία έχει αναπτύξει μια σχέση αυξημένης συνεργασίας με το NATO μέσω του NRC και έχει επιδείξει σημαντική πρόοδο στους τομείς της στρατιωτικής συνεργασίας, της διαχείρισης κρίσεων και λιγότερη σε θέματα ελέγχου εξοπλισμών. Η συνεργασία σε περιπτώσεις που απαιτείται σύμπραξη για την αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων είναι δυνατή σε συνθήκες άμεσης σύμπραξης "coalition of willing". Αυτή η δυνατότητα δημιουργεί μια *de facto* συμμαχική σχέση με τη Ρωσία. Άλλωστε η ρωσική εξωτερική πολιτική έχει μια ρεαλιστική προσέγγιση του διεθνούς συστήματος, χωρίς τάσεις λειτουργισμού που στηρίζουν διεθνείς συμμαχίες. Σε κάθε περίπτωση η Ρωσία στο μέλλον θα αναλύσει τα δεδομένα κάθε κατάστασης και θα ενεργήσει με γνώμονα την ικανοποίηση των εθνικών της συμφερόντων¹⁸¹.

Οι προκλήσεις που θα επηρεάσουν στο άμεσο μέλλον το στρατηγικό περιβάλλον ασφαλείας NATO-Ρωσίας, είναι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η εκμετάλλευση των παγκόσμιων ενεργειακών αποθεμάτων, η τεχνολογική εξέλιξη των όπλων μαζικής καταστροφής, τα αποτελέσματα των δημογραφικών ανακατανομών και των περιβαλλοντολογικών αλλαγών, τα αδύναμα κράτη, οι επαναστατικές ιδεολογίες και η συνέχιση των διμερών ή /και των εσωτερικών κρατικών συγκρούσεων.

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική αντίληψη των διεθνών σχέσεων, το NATO μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ έπρεπε να διαλυθεί, διότι είχε πάψει να υφίσταται ο κύριος αντίπαλός του. Αντίθετα με αυτές τις προβλέψεις η Συμμαχία επέδειξε ένα δυναμισμό και μια κινητικότητα με την ενσωμάτωση νέων μελών και ανάληψης νέου τύπου αποστολών και ρόλων εκτός των γεωγραφικών της ορίων, που μπορεί να εξηγηθεί μόνο από την προσπάθεια εξισορρόπησης των αναδυομένων διεθνών απειλών. Σε αυτή την περίοδο οι διεθνείς οργανισμοί σε συνθήκες συνεργασιακής ασφαλείας, είναι οι μόνοι κατάλληλοι και ικανοί να ηγηθούν ενός ειρηνικού διαλόγου μεταξύ των κρατών, για τη μείωση των απειλών, τον περιορισμό των ενόπλων συγκρούσεων και τη διαχείριση των ανθρωπιστικών κρίσεων, όταν και όπου απαιτηθεί για την προαγωγή της ασφάλειας και της ειρήνης.

¹⁸¹ Thomas Forster "Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?" *Journal of Communist studies and transition politics* Vol21, No3, September 2005, σελ. 332-353.

Η διατήρηση του NATO ως ιστορικός μηχανισμός προαγωγής ασφάλειας στην Ευρώπη δεν είναι δυνατή μέσω της διεύρυνσής του σε μια παγκόσμια στρατιωτική συμμαχία ή της μεταμόρφωσής του σε μια παγκόσμια συμμαχία δημοκρατικών κρατών. Είναι δυνατό να παρέχει παγκόσμια ασφάλεια χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αυτή του η ιδιότητα θα γίνει αποδεκτή από όλα τα κράτη στον κόσμο. Η παγκόσμια διεύρυνση των δημοκρατικών κρατών θα αλλοιώσει το χαρακτήρα της ευροατλαντικής συμμαχίας και θα προκαλέσει νομικές αντιπαραθέσεις για τον ορισμό του δημοκρατικού πολιτεύματος σε κράτη ανά την υφήλιο που κατά δήλωση έχουν δημοκρατικά πολιτεύματα. Η δυνατότητα που έχει το NATO αφορά στη δημιουργία ενός πόλου έλξης που θα συγκεντρώσει γύρω του δημοκρατικά κράτη που θα αποδέχονται τις αρχές της συνεργασιακής ασφάλειας και θα εργαστεί για την διατήρηση της παγκόσμιας ασφάλειας ανταποκρινόμενο έτσι και στο παρελθόν του και στις προκλήσεις του καινούργιου αιώνα¹⁸².

¹⁸² Zbigniew Brzezinski, ‘An Agenda for NATO’ (Foreign Affairs, Vol 88, No 5, Sep/Oct. 2009) σελ 2-20

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κρίσιμες ημερομηνίες στην πορεία συνεργασίας NATO-Ρωσίας

- 1991** Οι κανονικές σχέσεις μεταξύ NATO και Ρωσίας ξεκινούν όταν η Ρωσία συμμετάσχει στο North Atlantic Cooperation Council (το οποίο αργότερα μετονομάστηκε σε Euro –Atlantic Partnership Council), το οποίο ιδρύθηκε για την επίτευξη συνεργασίας με τα κράτη της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης με τά τη λήξη του ψυχρού πολέμου.
- 1994** Η Ρωσία συμμετάσχει στον οργανισμό συνεργασίας για την ειρήνη (Partnership for Peace-PfP).
- 1996** Οι Ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις αναπτύσσονται στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη ως μέρος της της ειρηνευτικής επιχείρησης του NATO.
- 1997**
- Υπογραφή συμφωνίας συνεργασίας σε ζητήματα κοινωνικής αρωγής. Σε σύνοδο του NATO στο Παρίσι οι Ρώσοι και οι Σύμμαχοι υπέγραψαν μια κοινά αποδεκτή συμφωνία συνεργασίας και ασφαλείας η οποία αποτέλεσε την ιδρυτική πράξη του Permanent Joint Council-PJC.
 - Η υπογραφή του εγγράφου "Founding Act" το 1997 για την περιγραφή των αρμοδιοτήτων συνεργασίας NATO-Ρωσίας. Παρότι σε εφαρμογή αυτού του κειμένου άρχισαν οι τακτικές επαφές στο Permanent Joint Council (PJC) , δεν έγινε εφικτό να λάβει την μορφή μιας διεθνούς συμφωνίας και έτσι υποβαθμίστηκε διότι δεν απέκτησε ποτέ νομική υπόσταση. Οι επαφές διεκόπησαν άλλωστε για περισσότερο από ένα έτος με πρωτοβουλία της Ρωσίας την περίοδο των βομβαρδισμών της Γιουγκοσλαβίας.
- 1998** Η Ρωσία εγκαθιστά την μόνιμη διπλωματική αντιπροσωπεία στο NATO.

Υπογράφεται συμφωνία αμοιβαίας κατανόησης σε επιστημονικά και τεχνολογικά ζητήματα.

- 1999** Η Ρωσία αναβάλλει τη συμμετοχή της στο PJC εξαιτίας των βομβαρδισμών του NATO στο Κόσσοβο. Ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις αναπτύσσονται στο Κόσσοβο ως μέρος της ειρηνευτικής δύναμης του NATO στην περιοχή. Η Ρωσία ήταν το κράτος μη μέλος του NATO με τη μεγαλύτερη συνεισφορά δυνάμεων σε μια NATOϊκή επιχείρηση και για περισσότερο από επτά χρόνια.
- 2000**
- Ο Vladimir Putin εκλέγεται πρόεδρος της ρωσικής δημοκρατίας και υπόσχεται την αναθέρμανση των σχέσεων με το NATO σε μια πιο ρεαλιστική βάση. Ευρεία συνεργασία στο PJC ακολουθεί μια σύσκεψη των ΥΠΕΞ των χωρών μελών του NATO και της Ρωσίας στη Φλωρεντία.
 - Το ρωσικό πυρηνικό υποβρύχιο Kursk βυθίζεται.
- 2001**
- Εγκαινιάζεται το γραφείο ενημέρωσης κοινού του NATO στη Μόσχα.
 - Ο πρόεδρος Putin είναι ο πρώτος ηγέτης ξένου κράτους που προσκαλεί τον αμερικανό πρόεδρο μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 9/11. Η Ρωσία επιτρέπει τη διέλευση από τον εθνικό εναέριο χώρος της των συνεργαζομένων δυνάμεων στην επιχείρηση κατά του Αφγανιστάν και παρέχει πληροφοριακή υποστήριξη.
- 2002**
- Μια σύσκεψη υψηλού επιπέδου πραγματοποιείται στη Ρώμη με σκοπό να καθοριστεί ο στρατιωτικός ρόλος στην καταπολέμιση της τρομοκρατίας.
 - Το NATO εγκαινιάζει τη στρατιωτική αποστολή συνδέσμου στη Μόσχα.
 - Σε σύνοδο του NATO στη Ρώμη αποφασίστηκε η ίδρυση του NATO-Russia Council (NRC) σε αντικατάσταση του PJC. Το συμβούλιο

εργάζεται με βάση την αρχή της ομοφωνίας και η Ρωσία αντιμετωπίζεται ως ισότιμο μέλος με τα κράτη –μέλη του NATO χωρίς όμως να μπορεί να αναιρεί ομόφωνες αποφάσεις των κρατών –μελών. Αποτελεί τον πλέον αποτελεσματικό μηχανισμό συνεργασίας, ομοφωνικής λήψης αποφάσεων, κοινών αποφάσεων και κοινών πράξεων. Αναπτύχθηκαν επιτροπές εργασίας στον πολιτικό και στο στρατιωτικό τομέα συνεργασίας.

- Η Ρωσία φιλοξενεί μια πολυεθνική άσκηση διαχείρισης φυσικών καταστροφών στο Noginsk.

2003 • Το NATO και η Ρωσία υπογράφουν μια συμφωνία για τη διάσωση των πληρωμάτων των υποβρυχίων.

- Η πρώτη σύσκεψη στη Μόσχα του NRC.
- Τα ρωσικά στρατεύματα αποσύρονται από την ειρηνευτική επιχείρηση του NATO στα Βαλκάνια.

2004 • Εγκαθίσταται μια Hot line τηλεφωνική γραμμή μεταξύ του ΓΓ NATO και του Ρώσου υπουργού άμυνας.

- Εγκαθίσταται η ρωσική αντιπροσωπεία στο Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE).
- Η Ρωσία φιλοξενεί μια πολυεθνική άσκηση διαχείρισης φυσικών καταστροφών στο Kaliningrad.
- Σε σύσκεψη του NRC στην Κωνσταντινούπολη η Ρωσία προτείνει τη συμμετοχή ενός πλοίου του πολεμικού ναυτικού της στην επιχείρηση του NATO Active Endeavor στη Μεσόγειο.
- Παρατηρητές από το NRC προσκαλούνται να παρακολουθήσουν μια άσκηση διαχείρισης ενός πυρηνικού ατυχήματος στο Murmansk.
- Τα πρώτα τμήματα διαλειτουργικότητας μεταξύ NATO-Ρωσίας λαμβάνουν χώρα στη στρατιωτική ακαδημία στη Μόσχα.
- Οι υπουργοί εξωτερικών του NRC σε κοινό ψήφισμα εκφράζουν την άποψή τους για τη διενέργεια των εκλογών στην Ουκρανία.

-
- 2005**
- Άσκηση του NRC σχετικά με την πυραυλική άμυνα διεξάγεται στην Ολλανδία.
 - Οι υπουργοί άμυνας του NRC υπογράφουν μια οδηγία για την επίτευξη της διαλειτουργικότητας μεταξύ NATO-Ρωσίας στο τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο.
 - Η Ρωσία λαμβάνει μέρος στην άσκηση του NATO Sorbet Royal που αφορούσε στην έρευνα και διάσωση.
 - Μια ομάδα από τη Βρετανία συμμετέχει και παρέχει βοήθεια στον απεγκλωβισμό ρώσων ναυτών από ένα υποβρύχιο στην περιοχή του Kamchatka.
 - Παρατηρητές από το NRC προσκαλούνται να παρακολουθήσουν στο Εδιμβούργο μια άσκηση πυρηνικής αποτροπής και ανταπόδωσης.
 - Ρώσοι εκπαιδευτές αναλαμβάνουν την εκπαίδευση σε τμήματα διαλειτουργικότητας στο κέντρο εκπαίδευσης του NATO στο Oberammergau.
 - Το NRC παρουσιάζει το πρώτο πρόγραμμα πιλότο για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών που απευθύνεται σε Αφγανούς και σε αστυνομικό προσωπικό των χωρών της Κεντρικής Ασίας. Με το τέλος του 2007 πέραν των 350 αφγανών και άλλων χωρών της περιοχής αστυνομικών είχαν αποφοιτήσει και είχαν εκπαιδευτεί από το πρόγραμμα.
- 2006**
- Οι υπουργοί εξωτερικών του NRC σε σύσκεψη στη Σόφια αποφασίζουν τις προτεραιότητες και το μέλλον του.
 - Παρατηρητές από το NRC προσκαλούνται να παρακολουθήσουν στο Wyoming των ΗΠΑ μια άσκηση πυρηνικής αποτροπής και ανταπόδωσης.
 - Άσκηση του NRC σχετικά με την πυραυλική άμυνα διεξάγεται στην Μόσχα.
 - Η πρώτη ρωσική φρεγάτα λαμβάνει μέρος στην επιχείρηση του

NATO στη Μεσόγειο Active Endeavor. Η Ρωσία έγινε το πρώτο μη μέλος κράτος του NATO που συμμετείχε σε επιχείρηση σε εφαρμογή του άρθρου 5 της ιδρυτικής συμφωνίας της Συμμαχίας και που αφορούσε στην αποστολή ναυτικών δυνάμεων για την πραγματοποίηση περιπολιών στη Μεσόγειο θάλασσα.

- 2007**
- Παρατηρητές από το NRC προσκαλούνται να παρακολουθήσουν στη Γαλλία μια άσκηση πυρηνικής αποτροπής και ανταπόδοσης.
 - Μια δεύτερη ρωσική φρεγάτα λαμβάνει μέρος στην επιχείρηση του NATO στη Μεσόγειο Active Endeavor.
 - Ένα επίσης σημαντικό ζήτημα ήταν η συνεργασία στα θέματα της συνθήκης Treaty on Conventional Forces in Europe (CFE). Σε αυτή την περίπτωση αντιμάχονται οι διαρκείς πιέσεις της ρωσικής πλευράς προς τους ευρωπαίους για την επικύρωση της συνθήκης και οι αντίστοιχες ευρωπαϊκές απαιτήσεις για την αποδοχή των όρων της στις περιπτώσεις της Μολδαβίας και της Γεωργίας και τη συγκατάθεση της Ρωσίας. Τον Απρίλιο του 2007 ο πρόεδρος Putin ζήτησε να εφαρμοστεί moratorium σε σχέση με τη συμμετοχή της Ρωσίας και εισηγήθηκε την παραπομπή της πρόκλησης στο NRC.
- 2008**
- Ως συνέπεια της συνθήκης CFE και της αποδοτικής συνεργασίας NATO-Ρωσίας πέραν των 60.000 τεμαχίων βαρέως πολεμικού εξοπλισμού (άρματα μάχης και πυροβόλα) καταστράφηκαν μέχρι το 2008 θέτοντας έτσι περιορισμούς στην δυνατότητα διεξαγωγής ενός καταστρεπτικού συμβατικού πολέμου και οικοδομώντας παράλληλα ένα ακρογωνιαίο λίθο στη ευρωπαϊκή ασφάλεια.
 - Άσκηση του NRC σχετικά με την πυραυλική άμυνα διεξάγεται στην Γερμανία.
 - Η Ρωσία προσφέρει στρατηγικές μεταφορές για τους συμμετέχοντες στην ISAF.
 - Η Ρωσία λαμβάνει μέρος στην άσκηση του NATO έρευνας και διάσωσης Bold Monarch.

-
- Λόγω των επιλογών της Ρωσίας στη κρίση της Γεωργίας αρκετές από τις δραστηριότητες του NRC αναβάλλονται. Η συνεργασία συνεχίζεται σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος όπως η καταπολέμιση των ναρκωτικών και του αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

2009 Οι υπουργοί εξωτερικών των χωρών μελών του NATO αποφάσισαν το Μάρτιο να ξανααρχίσουν οι κανονικές συναντήσεις και η πρακτική συνεργασία στα πλαίσια του NRC.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- 1 Gorbachev Michael S., "Perestroika: New Thinking for our country and the World", (New York, Εκδόσεις : Harper and Row, 1987)
- 2 Eyal Jonothan, "Who Lost Russia" (Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009)
- 3 Hedley Bull, Η Άναρχη Κοινωνία, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2001)
- 4 Gardner Hall, "Dangerous Crossroads, Europe Russia and the future of NATO" (London, Εκδόσεις : Praeger, 1997)
- 5 Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000)
- 6 Γουολτ Στήβεν Μ., Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ (Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007)
- 7 Benet Leroy A. - Oliver James K., Διεθνείς Οργανισμοί (Αθήνα, Εκδόσεις Gutemberg, 2001)
- 8 Krasner Stephen D., Structural Causes and Regime Consequences : Regimes as Intervening Variables , International Organization, Vol 36, No2 (Spring 1982)
- 9 Ponsard Lionnel, "Russia NATO and Cooperative Security" (New York, Εκδόσεις : Routledge, 2007)
- 10 Billington J.H., "The Icon and the Axe : An Interpretive History of Russian Culture"(New York, Εκδόσεις: Vintage Books, 1970)
- 11 Arbatov G., "The system" (New York, Εκδόσεις : Times Books, 1992)
- 12 Smith Martin A., Russia and NATO since 1991, from cold war through cold peace to partnership ((New York :Εκδόσεις Routledge, 2006)
- 13 Morgenthau Hans J., Politics Among Nations (US, Εκδόσεις : McGraw Hill, 1993)
- 14 Διαμαντόπουλος Θανάσης, Το κομματικό φαινόμενο: Μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1993)
- 15 Blank Stephen J., Is East-West integration possible? (Εκδόσεις : Routledge, 2008)

-
- 16 Ρουμελιώτης Παναγιώτης Β., Παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση (Αθήνα : Εκδόσεις Λιβάνη, 2006)
 - 17 Τζόουνς Χάουαρντ, The Course of American Diplomacy from the Revolution to the Present (Σικάγο, Εκδόσεις : The Dorsey Press, 1988)
 - 18 Κίσινγκερ Χένρι, Diplomacy (New York, Εκδόσεις : Simon & Schuster, 1994)
 - 19 Kennan George F., "Realities of the American Foreign Policy" (Princeton, Εκδόσεις : Princeton University Press, 1954)
 - 20 Morgenthau Hans J., In Defence of National Interest (New York, Εκδόσεις : Knopf, 1951)
 - 21 Brzezinski Zbigniew, The Grand Chessboard (New York, Εκδόσεις : Basic Books, 1997)
 - 22 Eyal Jonathan, "Who Lost Russia", (Royal United Services Institute, Whitehall Paper 71, 2009)
 - 23 Mearsheimer John J., Tragedy of Great Power Politics, (New York, Εκδόσεις: Norton & Company, 2001)
 - 24 Waltz Kenneth N., Theory of International Politics (New York, Εκδόσεις : Mc Graw Hill Education, 1979)
 - 25 Freedman Lawrence, "The Evolution of Nuclear Strategy" (New York, Εκδόσεις: Palgrave Macmillan, 2003)
 - 26 Hart Liddell, "Strategy the Indirect Approach" (London, Εκδόσεις : Faber and Faber, 1968)
 - 27 Nye Joseph S., "Soft Power, the means to success in world politics" (New York, Εκδόσεις : Public Affairs , 2004)
 - 28 Νταλής Σ., Τσάκωνας Π.Ι. «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι» (Αθήνα, Εκδόσεις : Σιδέρης, 2004)
 - 29 Viotti and M. Kauppi, "International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism and Beyond" (Boston MA: Ally and Bacon , 1999)
 - 30 Keohane Robert O., "After Hegemony-Cooperation and Discord in the World Political Economy" (New Jersey, Εκδόσεις : Princeton University, 1984)
 - 31 R. de Wijk, "NATO on the Brink of the new Millenium, The battle for Consensus" (London and Washigton , Εκδόσεις : Brassey's, 1997)
 - 32 George F. Kennan, "From Nyet to Da-Understanding the Russians", (Boston,

MA: Intercultural Press, 1966)

- 33 Braun Aurel, "NATO-Russian relations in the twenty first century" (New York, Routledge, 2008)

ΑΡΘΡΑ

- 1 Stedman Stephen J., The New Interventionists, Foreign Affairs, τομ. 72, Νο1 (1992-93)
- 2 Mead Walter R., "Hamilton's Way"(World Policy Journal, τομ. 13, Νο3, Φθινόπωρο 1996)
- 3 Forster Thomas "Russia's relationship with NATO: A qualitative change or old wine in new bottle?"Journal of Communist studies and transition politics Vol21, Νο3 , September 2005
- 4 Antonenko O., " Putin's Gamble" (Survival, Vol. 43, No 4 Winter 2001-2)
- 5 Savranskaya Svetlana and Blanton Thomas " Bush and Gorbachev at Malta. Previously Secret Documents from Soviet and U.S. Files on the 1989 meeting, 20 Years Later", National Security Archive Electronic Briefing Book No. 298, 3 December 2009
- 6 Mary E. Sarotte , "Enlarging NATO, Expanding confutions"The New York Times, 30 Noe 2009
- 7 Eyal Jonothan, " NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision" (International Affairs, Vol 73, No4, 1997)
- 8 Trenin D., "Russia-NATO relations: Time to pick up the Pieces" (NATO Review, Spring 2000)
- 9 Dickey Cristopher, Barry John, Owen Matthews " Russia is weaker than it looks, which is why NATO's soft power strategy can still prevail", Newsweek, 20 October 2009
- 10 Antonenko Osana, Giegererich Bastian, "Rebooting NATO-Russia Relations"(Survival, Vol 51, No2 April-May 2009)
- 11 Rumer Eugene, Stent Angela, "Russia and the West" (London, Survival Vol 51, No 2/2009 , Εκδόσεις: Routledge)
- 12 Wivel Aders, "Europe and Transatlantic Relationship after the Cold War,"

-
- (Cambridge Review at International Affairs, Vol. 21, No 3, 3 Sep. 2008).
- 13 Stephen White, Julia Korosteleva, Roy Allison, " NATO: The view from the East", (European Security, Vol. 15, No2, June 2006).
 - 14 Zbigniew Brzezinski, " An Agenda for NATO" (Foreign Affairs, Vol 88, No 5, Sep/Oct. 2009)
 - 15 Tigner Brooks, " NATO calls on Russia to bolster Afghan support", (JDW; 14 October 2009)
 - 16 Fichett Joseph, " NATO sees a bif bang enlargement to the East" (International Herald Tribune, 26 Φεβ. 2002)
 - 17 J.G.Rugie, " International Response to Technology: Concepts and Trends" (International Organization, Vol 29, No 3, Summer 1975)
 - 18 A. D. Rotfeld " The Search for a Cooperative System" (International Affairs, No12, 1994)
 - 19 Sergei Ivanov " As NATO grows, so do Russia's worries " (New York Times , 7 April 2009)

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- 1 Giles Keir, " Russia's National Security Strategy 2020" (NATO DEFENCE COLLEGE, June 2009) available at <http://www.ndc.nato.int/research/publications.html>
- 2 President Medvedev's speech at the 8 Oct. 2008 World Policy Conference, Evian, France available at <http://www.Kremlin.ru>
- 3 Jones Bruce, " Suspicious minds, NATO-Russia relations have deteriorated" (Janes Intelligence Review, 16 July 2009) www.jir.janes.com
- 4 Rober E. Hunter, Sergey M.Rogov and Olga Olikier, " NATO and Russia: Bridge building for the 21st century" www.rand.org / publications /WP/WP128 (as of 22 Sep 2004)
- 5 Andrew Monaghan, " At the table of the menu? Moscow proposal for strategic reform" (NATO DEFENCE COLLEGE, June 2009) available at <http://www.ndc.nato.int/research/publications.html>

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

7 ΟΚΤ. 2016

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000108884